

Prinsessen og englene

*En studie av Prinsesse Märtha Louise sitt
nyreligiøse prosjekt i perioden 2007 - 2012.*

Stein Akslen

Masteroppgave ved Institutt for kulturstudier og
orientalske språk, Humanistisk fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

2014

Prinsessen og englene

En studie av Prinsesse Märtha Louise sitt nyreligiøse prosjekt i perioden 2007 – 2012.

© Stein Akslen

2014

Prinsessen og englene

Stein Akslen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en analyse av norsk samtidsreligion med fokus på den nyreligiøse læren til Prinsesse Märtha Louise og medieresepsjonen av denne i perioden 2007 – 2012. Jeg tar utgangspunkt i de to nyreligiøse bøkene til Märtha skrevet sammen med Elisabeth Nordeng, *Møt din skytsengel* (2009) og *Englenes hemmeligheter* (2012), for å analysere nøkkelsymboler i tekstene. For å sette Märthas lære i en norsk kontekst vil jeg ha et fokus på pressedekningen av prinsessens nyreligiøse virksomhet med hovedsakelig nettutgavene til VG og Aftenposten, Norges to største aviser, som materiale.

Med utgangspunkt i dette materialet har forsøker jeg å se på hva som kjennetegner læren til Märtha, hvem som reagerer på den og hvorfor noen lar seg provosere av prinsessens nyreligiøse engasjement, og undersøker om det har vært noen utvikling i synet på nyreligiøsitet i Norge i undersøkelsesperioden 2007 – 2012. Min analyse viser at debatten om Märthas nyreligiøse virksomhet har handlet mer om henne som person enn om nyreligiøsitetens plass i samfunnet eller hennes nyreligiøse lære, men viser også at resepsjonen har endret seg gjennom årene.

Meg bekjent har det ikke vært noen spesielt stor interesse for akademisk forskning på Märthas nyreligiøsitet. Som andre former for samtidsreligion blir den, etter mitt inntrykk, ofte nedprioritert og sett som et avvik fra "autentisk religion", nemlig norsk religiøs tradisjon og protestantisk kristendom. Nyreligiøsiteten er et fenomen som i stadig økende grad er blitt en integrert del av det religiøse bildet i dagens Norge. Selv om ca. 75% av alle nordmenn er medlem av Den norske kirke, viser spørreundersøkelser at de ikke er autoritetstro protestanter, men religiøst søkende individer. Märtha Louise er blant disse, men i tillegg er hun også en nyreligiøs gründer og prinsesse. Derfor er en analyse av hennes nyreligiøse bøker og reaksjonene på hennes nyreligiøse virksomhet et relevant bidrag til forskningen om nyreligiøsitetens plass i dagens Norge.

Forord

Jeg vil først og fremst takke min veileder Anne Stensvold for god hjelp på veien, utlån av bøker og grundige tilbakemeldinger underveis.

Jeg vil også rette en takk til Helene Kunz for å tålmodig ha lyttet til mine mange og lange monologer om oppgavens innhold, til Are Aamot for interessante samtaler om naturvitenskap og nyreligiøsitet, og til familie og bekjente for å ha vist interesse for oppgaven.

Takk til Ole Våge, seniorrådgiver i terminologitjenesten ved Språkrådet for grundig svar på min henvendelse, og til mine medstudenter ved UiO for nyttige tilbakemeldinger underveis i studieløpet.

Stein Akslen

Bærum, mai 2014

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
	Nyreligiøsitet i Norge.....	2
	Nyreligiøsitet i norsk populærkultur.....	3
	Nyreligiøsiteten i det offisielle Norge.....	5
	Terminologi.....	7
2	Materiale og metode.....	9
	Avisartikler.....	11
	<i>Møt din skytsengel</i> (2009).....	11
	Referanser i <i>Møt din skytsengel</i>	16
	<i>Englenes hemmeligheter</i> (2012).....	17
	Referanser i <i>Englenes hemmeligheter</i>	21
3	Analyse av den nyreligiøse læren til Prinsesse Märtha Louise.....	23
	Læren i <i>Møt din skytsengel</i> : nøkkelsymboler og hovedelementer.....	24
	Energi og chakra.....	24
	Indigobarn og krystallbarn.....	27
	Den fysiske kroppen.....	29
	Aura.....	29
	Hjertet.....	30
	Jorden og jording.....	32
	Universell kjærlighet og universets hjerte.....	35
	Engler.....	35
	<i>Englenes hemmeligheter</i> : nøkkelsymboler og hovedelementer.....	37
	Gud, kjærlighet og Altet.....	37
	Energi.....	38
	Engler.....	39
	Synkronitet og kommunikasjon.....	44
	Hjertet og kroppen.....	46
4	Medieresepsjonen.....	48
	Spørreundersøkelser.....	48
	2007: Astarte Education og sivil rettssak.....	50
	Kristen mottakelse.....	50

	Sekulær mottakelse	51
	Boken <i>Märthas engler</i> på Publicom forlag	53
	2009: <i>Møt din skytsengel</i>	53
	Bokanmeldelser	54
	TV-opptredener	56
	Kristen mottakelse.....	57
	2010: Kommunikasjon med de døde.....	57
	Kristen mottakelse.....	58
	Nyreligiøs mottakelse.....	59
	Politikere	60
	Prinsessen i pressen.....	61
	2012: <i>Englenes hemmeligheter</i>	62
	Faglige stemmer i offentligheten.....	63
	Fjær.....	65
	Avsluttende betraktninger	66
	Kristen mottakelse.....	66
	Sekulær mottakelse	66
	2013 og Goddess-kolleksjonen	68
5	Prinsesse Märtha Louise.....	71
	Märthas autoritet	73
	Astarte i religionshistorien	74
	Uortodoks royal religiøsitet.....	76
6	Differensiering og nyreligiøsitet som samtidsreligion	79
	Sekularisering.....	79
	Det kultiske miljø, en selvbevisst og alternativ spirituell subkultur	81
	Forholdet mellom folkelig religion og institusjonell religion	84
	Individualisme og autoritet.....	86
	De nyreligiøse aktørene.....	87
	Kjønn.....	87
	Søkere og forbrukere	88
7	Avslutning	91
	Litteraturliste	93

1 Innledning

Det overordnede spørsmålet for min undersøkelse vil være: *Hva er det ved Prinsesse Märtha Louise sin lære som pirrer og får folk til å reagere, og hvem er det som reagerer?* Det sekundære målet vil være å se om det er mulig å finne noen endring i hvordan mediene har omtalt nyreligiøsitet i perioden 2007 – 2012, fra oppstarten av Astarte Education og frem til utgivelsen av Märthas til nå siste bok.

Jeg har valgt et nasjonalt perspektiv i min masteroppgave, for selv om nyreligiøsitet i stor grad er et vestlig fenomen, står Norge i en særstilling på grunn av Prinsesse Märtha Louise sin dobbeltrolle som kongelig og nyreligiøs gründer. En av de viktigste grunnene til at jeg valgte å skrive om Märtha og norsk nyreligiøsitet er at dette er noe nordmenn blir eksponert for i stor grad, både gjennom media, reklame, annonser, internett og kjendiser. Kort sagt, er nyreligiøsitet i ferd med å bli en stor del av norsk populærkultur (Endsjø og Lied 2011:11-13). Jeg mener også at nyreligiøsitet er en voksende form for religiøsitet i Norge som bør tas på alvor som et religiøst livssyn og ikke avfeies som et avvik fra den dominerende formen for kristendom eller ses som et useriøst eksperiment uten videre substans. Märtha sin unike rolle i vår samtid både som prinsesse og nyreligiøs produsent er et område som fortjener oppmerksomhet. Jeg håper at denne oppgaven vil bidra til en bredere diskurs rundt nyreligiøsitet og Prinsesse Märtha Louise sin nyreligiøse virksomhet i Norge, og nyansere bildet av norsk populærkultur.

Prinsessens samarbeidspartner, Elisabeth Nordeng¹ fokuseres ikke i min oppgave. Selv om hun sikkert er en likeverdig partner og bidrar med sin halvpart i prosjektet, er det Märtha som er fokus, men i min oppgave. Uten hennes kjendisstatus som kongsdatter og medlem av kongehuset ville verken engleskolen Astartes Education eller de nyreligiøse bøkene deres fått særlig oppmerksomhet.

I dette innledende kapittelet vil jeg kontekstualisere Märtha, og plassere henne innenfor en norsk alternativ spiritualitet som jeg oppfatter som gjennomsyrende i det norske samfunnet. Religion er en del av dagliglivet for mange, og selv for dem som ikke regner seg som religiøse blir eksponert for religion gjennom diverse kulturtrykk, skikker og tradisjoner. I

¹ Den første boken er utgitt før Elisabeths skilsmisse og hun står oppført som Elisabeth Samnøy. Etter skilsmisse fra Hank William Samnøy i 2010/2011 droppet hun Samnøy. Jeg omtaler henne derfor med hennes nåværende etternavn.

tillegg blir vi foret med informasjon om nyreligiøsitet gjennom prominente skikkelser og medias interesse for dem. I denne oppgaven fokuserer jeg på prinsesse Märtha Louise og undersøker hvordan hun har bidratt sterkt til eksponeringen av, og kunnskapen om, nyreligiøsitet i Norge i dag. Med dette mener jeg ikke å påstå at det finnes en unik norsk nyreligiøsitet - nyreligiøsiteten har såpass mange ansikter at det ville vært vanskelig å argumentere for - men når en kongelig gründer driver undervisning og økonomisk vinning på et nyreligiøst prosjekt, er det temmelig unikt.

Min hypotese er at på grunn av oppmerksomheten rundt prinsesse Märtha Louise har det norske folk blitt mer tvunget til å ta stilling til nyreligiøsiteten, og hun har gjennom sin kongelige stilling gitt nyreligiøsiteten en plass i norsk populærkultur på en måte som man ikke hadde opplevd ellers. Märthas rolle i dette er tre-delt: hun er *kjendis og kongelig*, hun er en *produsent* av nyreligiøs lære, og hun er en *aktør* i det nyreligiøse miljø på lik linje med andre nyreligiøse. Dette er et analytisk skille jeg benytter som verktøy for meg selv under arbeidet med oppgaven.

Nyreligiøsitet i Norge

For å kontekstualisere Märthas lære og plassere den i samtiden, vil jeg først se litt på hvilken posisjon nyreligiøsiteten har i dagens Norge. Dette er også for å underbygge min påstand om at nyreligiøsiteten er en integrert del av det norske samfunnet. Gilhus og Mikaelsson foreslår å se på nyreligiøsitet som en sirkelmodell for å illustrere hvordan nyreligiøsiteten ikke bare er praksis for noen få, men gjennomsyrer kulturen «på måter som gjør at de fleste på en eller annen måte kommer i berøring med den» (Gilhus og Mikaelsson 1998: 13-14).

Ser vi på nyreligiøsiteten ut ifra sirkelmodellen finner vi den harde kjerne innerst i sirkelen: de som har en autentisk nyreligiøs overbevisning, er faste konsumenter av alternative tjenester og har et livssyn som bunner i en alternativ spirituell overbevisning. I min versjon av Gilhus og Mikaelssons modell vil vi i sirkelens ytterkant finne de mer perifere deltakerne i det nyreligiøse miljø: de som lar seg underholde. De som leser fantasy og ser på Ringenes Herre, de som leser horoskopet sitt om de tilfeldigvis kommer over det, og de som deltar i en nyreligiøs aktivitet uten å ta et aktivt valg og ikke kan har noe avklart forhold til at det nettopp er nyreligiøsitet de tar del i, som for eksempel yoga, meditasjon, dietter og diverse kurs.

Nyreligiøsitet i norsk populærkultur

De to bøkene som prinsesse Märtha Louise har skrevet sammen med Elisabeth Nordeng er bygd rundt pensumet til Astarte Education, populært kalt Engleskolen, som de to driver sammen. Ifølge Vårt Land har bøkene solgt for over 30 millioner kroner (vl.no 01.04.2012). De plasserer seg dermed i toppskiktet av nyreligiøse praktikere. En annen medieeksponert aktør på feltet, Joralf «Snåsamannen» Gjerstad², hevder å ha hatt over 50.000 klienter i løpet av sin karriere (Dagbladet.no 23.06.2012).

Betydningen av alternativ spiritualitet i dagens samfunnet er imidlertid enda større enn salgstall hvis man tar den populærkulturelle eksponeringen av nyreligiøsitet med i beregningen (Endsjø og Lied 2011). Uldal og Winje skriver i sin bok *Hekser og healere* (2009) at de regner med at hver fjerde nordmann på en eller annen måte har vært i kontakt med alternativbevegelsen (Uldal og Winje 2009: 149)³ selv om dette er kvalifisert synsing og ikke kan støttes av statistiske data.

I tidsskriftet *Levende Historie* blir idéhistoriker Jan-Erik Habbestad Hansen intervjuet om den økende nyreligiøsiteten i Norge:

Nyreligiøsitet er mer enn bare krusninger på overflaten. Når vi har «et kongehus som snakker med døde hester» er vi kommet langt. Det som ble betraktet som fenomener på historiens skraphaug – som okkultisme og spiritisme – er derfor viktig å kartlegge (Rødsmoen 2013: 34).

Selv om Ebbestad-Hansen her fremstår som litt fordomsfull og kunnskapsløs er poenget hans bade legitimt og relevant: nyreligiøsiteten er så definitivt mer enn bare “krusninger på overflaten”, og fortjener oppmerksomhet.

Gilhus og Mikaelson (1998) sporer dagens nyreligiøsitet i tilbake til teosofien på slutten av 1800tallet. Andre forskere setter startpunktet ved hippiebevegelsen slutten av 1960-tallet, da de første nyreligiøse gruppene, som ISKCON og Transcendental Meditasjon etablerte seg her i Norge (Stensvold 2005). Mens teosofi, antroposofi og parapsykologien i tiårene rundt århundreskiftet var et elitefenomen, ble hippiebevegelsen og alternativ spiritualitet allment kjent i alle deler av landet, påpeker Stensvold. I sin masteroppgave fra

² Snåsamannen ble allment kjent som Norges mest profilerte healer etter at Ingar Sletten Kolloen utga en biografi om ham i 2009.

³ Geir Uldal har bakgrunn fra studier i religionsvitenskap og praktisk erfaring innenfor neopaganistiske og okkulte miljøer. Geir Winje arbeider som religionsviter tilknyttet Høgskolen i Vestfold.

2011, hevder Harald Marius Seljestad at hippibevegelsen gjorde nyreligiøsiteten til en del av populrækulturen. Allikevel har flere av trekkene vi kjenner fra dagens mangefasetterte alternative spiritualitet vært representert i Norge tidligere, blant annet de spiritistiske seansene rundt det omreisende mediet Etta Wriedt og Parapsykologisk Forening som fikk nasjonal oppmerksomhet etter en lang og opphetet diskusjon i Morgenbladet i august 1912⁴. Disse nyreligiøse gruppene med sitt opphav i teosofien forsvant rundt andre verdenskrig, men mye av det tankegodset levde videre i antroposofien og steinerskolebevegelsen (Gilhus og Mikaleson 1998: 70-75).

I følge Stensvold er Alternativt Nettverk, et nasjonalt nettverk av messer og nyreligiøse aktiviteter et særtrekk ved norsk nyreligiøsitet (Stensvold 2005: 471). Organisasjonen ble stiftet av religionshistorikeren⁵ og forleggeren Øyvind Solum i 1992, som i dag er ansvarlig for utgivelsen av magasinet Visjon. Den første Alternativmessen ble holdt i Oslo i 1993 med ca. 4000 besøkende. I dag arrangeres det nærmere 50 alternativmesser i året i Norge, og de har til sammen omtrent 100.000 besøkende (Alternativ.no 2012). Alternativt Nettverk står også bak Europas største alternativmesse som holdes årlig i Lillestrøm med nærmere 15.000 besøkende.

I 2007 ble den nye norske TV-kanalen FEM startet opp, drevet av TV-Norge⁶. FEM er en "nærmest nyreligiøs kanal" (Kraft 2011: 104) med flere programmer om det alternative på kjøreplanen. Den retter seg eksplisitt mot et kvinnelig publikum, og omtaler seg selv som "en frisk og livlig, norsk tv-kanal som setter sin ære i å gi moderne kvinner et bedre tv-tilbud" (Canaldigital.no 2012). FEM har et stort utvalg av programmer som omhandler alternativ spiritualitet, blant annet har prinsessens svigermor, Marianne Behn, blitt benyttet som

⁴ Disse utgavene er tilgjengelig på mikrofilm hos Nasjonalbiblioteket i Oslo, men har enda ikke blitt digitalisert.

⁵ Han tok sin mastergrad i sosialantropologi om Holistisk Forbund ved Universitetet i Oslo i 2012.

⁶ TV-Norges hovedkanal har også hatt tv-programmer som *Den sjette sansen* og *Åndenes makt* gående i flere sesonger, sistnevnte ble kanskje den største suksessen, det har gått i åtte sesonger, og har ifølge VG på det meste har hatt over en halv million seere på søndagskveldene: helgen tidlig i september 2013 hadde *Åndenes makt* høyere seertall enn kjente programmer som *Lindmo* og *Norge Rundt*, og til og med høyere tall enn VM-kvalifikasjonskampen Norge-Kypros i herrefotball (Vg.no 09.09.2013). Tom Strømnæss som lenge har vært programleder for *Åndenes makt* har i 2013 også utgitt en bok med samme tittel høsten 2013 som han promoterte på Alternativmessen i Lillestrøm. Han poengterte i den forbindelse at han ikke er noen talsmann for det alternative, og er tydelig en skeptiker når han sier: "Svarene finnes vel kanskje et eller annet sted i fysikken eller biologien!" (Vg.no 24.11.2013), selvom at han ikke ser ut til å la sin skepsis stå i veien for både bokutgivelse og markedsføring.

programleder for *Den andre siden*. Flere alternativ spirituelle TV-programmer vises i beste sendetid. Dermed bidrar også kanalens programmer til å utvide og øke det jeg kaller det kultiske miljø, som jeg vil utdype i mitt analytiske kapittel om nyreligiøsitet senere. I følge tall publisert i *Hva er nyreligiøsitet?* (2011) var det i 2008 hele 400 000 seere som fulgte alternativ-opplysningsprogrammer om åndelig husrens (Kraft 2011: 104)⁷.

Nyreligiøsiteten i det offisielle Norge

Nyreligiøsiteten blir stadig mindre alternativ og stadig mer en del av allmenkulturen. I 2009 ble det kjent at NAV (Arbeids- og velferdsetaten) til og med har gitt studiestøtte til yrkesrettet attføring for folk som tar treårig kurs som dyretolk (Ukeavisenledelse.no 09.02.2009). På dette kurset lærer de å kommunisere med dyr gjennom telepati, meditasjon og healing, tydeligvis med formål å ha dette som levebrød etter endt utdanning. Om det skyldes en feil eller om nyreligiøst tankegods tas mer seriøst skal være usagt. Det er uansett mye penger inne i bildet, og en konsultasjon hos en dyretolker kan koste opp mot 1500 NOK. For eksempel omsatte selskapet til Sissel Grana⁸, Sigra AS, i 2012 for 3,2 millioner NOK (Tb.no 07.11.2013).

Anne Kalvig omtaler i sin doktorgradsavhandling *Åndeleg helse. Ein kulturalanalytisk studie av menneske- og livssyn hos alternative terapeutar* (2011) flere pikante nyhetssaker som har skapt varierende grader av skandaler i tilknytning til nyreligiøsitet. Hun nevner blant annet tidligere helseminister⁹ Bjarne Håkon Hanssen (Ap) som fortalte om at han benyttet seg av Joralf «Snåsamannen» Gjerstads tjenester samtidig som han selv var helseminister; Liv Signe Navarsete, leder for Senterpartiet (Sp), som benyttet seg av zen-buddhistisk rådgiving for å utvikle seg som partileder, og Arbeiderpartiets stortingsrepresentant Saera Khan (Ap) som brukte flere hundretusen kroner på spåkonetjenester over telefon på Stortingets regning (Kalvig 2011: 67).

⁷ Det kan også nevnes at også bøker i alternativlitteraturen er en kategori i sterk vekst i den vestlige verden, og i Storbritannia skal sjangeren ha større salgstall enn historiebøker, kokebøker og sportsbøker (Kalvig 2011: 69).

⁸ En dyretolker fra Vestfold, som også driver med healing, hypnoterapi, livsveiledning, regresjonsterapi og hundrekurs.

⁹ Bjarne Håkon Hanssen har vært landbruksminister (2000-2001), arbeids- og inkluderingsminister (2005-2008) og helse- og omsorgsminister (2008-2009)

Sammenhengen mellom nyreligiøsitet og alternativ behandling henger sammen med forventninger om helse og lykke, og skuffelse over den tradisjonelle medisins manglende fokus på individet. Hunt (2003) belyser at sykdom må forstås både som en personlig opplevelse og som en medisinsk tilstand. Der alternativ medisin kommer til sin rett er i behandlingen av folk som ikke får hjelp eller er skuffet over skolemedisinen (Hunt 2003: 198). I februar 2014 publiserte Aftenposten tall fra en undersøkelse gjort av NAFKAM (Nasjonalt forskningssenter innen komplementær og alternativ medisin ved Universitetet i Tromsø) om utstrekningen og bruken av alternative behandling i Norge (Aftenposten.no 24.02.2014). I følge deres statistikk benyttet nordmenn seg av alternative behandlingsmetoder for 4.7 milliarder kroner i løpet av 2012¹⁰, hvorav alternative selvhjelpsteknikker alene stod for en omsetning på 380 millioner kroner¹¹.

I 1999 avholdt Den norske kirke et kirkemøte hvor man tok nyreligiøsiteten på alvor. Hovedtemaet var «Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid»¹². Et av spørsmålene som ble tatt opp ved kirkemøtet i 1999 var «Hvordan ta vare på mangfoldet i vår kirke?» og møtereferatet slår blant annet fast at kirken «trenger et større mangfold av ritualer for hele livet» (kirken.no *Fra kirkemøtet i 1999*).

Kirken fulgte opp dette i 2013, og det ble avholdt et kirkemøte under fanen «Folkekirke – Kirkefolk». Her ble det vedtatt en ny liturgi for velsignelse av hus og hjem.¹³

En liturgi som «kan brukes når noen ber presten eller en annen kirkelig medarbeider velsigne deres hjem ved innflytting eller ved en annen anledning. Den kan også anvendes dersom en blir bedt om å komme til hus der noen opplever uro, utrygghet eller hendelser som er vanskelig å forklare». Det spesifiseres at kirken «ikke stiller diagnose», men gir hjelp til å leve i trygghet og fred ved hjelp av Guds ord. «En kristen liturgi med Guds ord og bønn står i kontrast til den kommersialisering en ser i mange av dagens tilbud om magi ved «rensing av hus» o.l.» (kirken.no *Liturgi for velsignelse av hus og hjem*).

¹⁰ 22,8% av inntektene her kommer fra massasje alene. Jeg synes det er noe merkelig at NAFKAM inkluderer massasje på deres liste over alternativ behandling. Mitt inntrykk er at massasje ikke så mye er behandling eller terapi, men heller velvære, og derfor ikke burde blitt inkludert.

¹¹ Alt dette foregår dagens Norge, et land hvor statskirken ble formelt ble avviklet 21. mai 2012 uten særlig debatt, og som ellers preges av religionskritiske holdninger i befolkningen (Stensvold 2005: 457). Det ser ut til at de ca 80% av Norges befolkning som er medlem i Den norske kirke overlater saken til de 5-10% aktive statskirkemedlemmene. Det er gode grunner til å anslå at flere av dem er mer opptatt av nyreligiøsitet enn av kirkens forhold til den norske staten.

¹² «Den åndelige lengsel i vår tid» må vi kunne kalle kirkespråk for nyreligiøsitet. Kirken har siden 1988 hatt et pågående arbeid omkring nyreligiøsitet som dannet bakgrunnen for dette kirkemøtet (Morsund 2010).

¹³ Dette er et hovedtema i Marie Elise Krag sin masteroppgave *Nordnorsk folkereligiøsitet* (2012).

At Den norske kirke har måttet svelge noen kameler her for å forsøke å øke oppslutningen rundt egne aktiviteter er opplagt. Kirken har, med denne husrensliturgien, på mange måter anerkjent at de konkurrerer på et (ny)religiøst marked. Kanskje kan forholdet mellom den 1000 år gamle institusjonelle religionen og de nyreligiøse aktørene best beskrives som konkurrenter om «kunder» til sine trosforestillinger og ritualer.

Det er alle disse hendelser som danner grunnlaget for mitt ønske om større bevissthet rundt det nyreligiøse Norge, og det er garantert et vell av andre eksempler jeg kunne presentert. Generell religionspluralisme har i stor grad vært med på å forme det religiøse Norge, og Märtha som en form for legitimerende gallionsfigur for nyreligiøsiteten har nødvendigvis bidratt til å gi nyreligiøsiteten en plass i norsk diskurs.

Terminologi

Et poeng som nyreligiøse selv ofte gjør til en viktig sak, er aversjonen mot å bli satt i bås sammen med institusjonell religion. De motsier seg begrepet *religion*, og sier gjerne eksplisitt at de ikke er *religiøse*, men *spirituelle*. Dette er også et poeng for Märtha å understreke i sine bøker. Det kan være flere grunner til at de nyreligiøse selv foretrekker begrepet spiritualitet: først og fremst kan vi se dette som et ledd i å definere seg selv som noe annet enn tradisjonell religion, som Den norske kirke i Märthas tilfelle, og derfor heller ikke konkurrere mot institusjonene. Sutcliffe omtaler det å kalle seg spirituell fremfor religiøs som en «attractive position for modern individualists» (Sutcliffe 2009: 19) og ser det som et ønske om å definere sin egen merkelapp, et litt typisk trekk i vår tid. En annen forklaring kan være at *religiøs* er et belastet ord, et ord som smaker av underkastelse og blind tro. *Spirituell* har nok for mange mer positive konnotasjoner.

På norsk betydde adjektivet *spirituell* en «livlig» eller «åndfull» person, mens tendensen dreier seg mot at ordet brukes som «åndelig» i nyere tid¹⁴. Ole Våge, seniorrådgiver i terminologitjenesten ved Språkrådet, var vennlig nok til å svare på min henvendelse angående bruken av ordet «spirituell» i moderne tid vs. tradisjonelt, og bekreftet

¹⁴ Ifølge Bokmålsordboka betyr «spirituell» åndfull, åndrik (som i «et spirituelt foredrag»), mens «spiritualitet» betyr 'åndfullhet'. «Åndfull» (eller «åndrik») er noe annet enn «åndelig», for ifølge ordboka betyr «åndfull» at en «kombinerer vektig innhold med elegant framføring» eller er «vittig, fengslende». «Åndfullhet» betyr 'det å være åndfull' eller 'åndfull bemerkning' (ofte ironisk eller nedsettende ment). «Åndelig» er forklart som 1 'sjeelig, motsatt legemlig' (som i «være godt utrustet både åndelig og kroppslig» eller «åndelig og materiell kultur») og 2 'religiøs, motsatt verdslig' (som i «åndelige sanger» eller «samtale om åndelige ting») (nob-ordbok.uio.no).

at endringen skyldes påvirkning fra engelsk. Den samme utviklingen ser vi ikke bare på norsk, men også på svensk og på dansk i følge ham. Denne nyere betydningen av ordet «spirituell» er i dag minst like utbredt som den tradisjonelle, men har allikevel ikke blitt plukket opp av hverken Nyord i norsk 1945-1975¹⁵ eller Nyord i norsk 1975-2005¹⁶.

Definisjoner avhenger ofte av hvem som bruker dem, og derfor vil det også være naturlig å anta at den som bruker sin definisjon har et formål. Hos Märtha er det tydelig at hennes formål med begrepsbruken er å definere seg vekk fra tradisjonell institusjonell religion:

For oss er religiøsitet å være tilknyttet et trossamfunn, å følge trossamfunnets normer, sannheter og leveregler, og å møte Gud gjennom disse. Åndelighet er å ha åndelige opplevelser, det vil si en opplevelse av en universell kjærlighetskraft eller en guddommelig kjærlighetskraft (prinsesse Märtha Louise og Samnøy 2009: 8-9).

Forholdet mellom religion og spiritualitet hos Märtha vil jeg gå nærmere inn på i kapitlene som omhandler hennes to bøker som et ledd i min analyse av hennes lære.

For meg vil ikke skillet mellom religiøsitet og spiritualitet være viktig i denne oppgaven. Slik jeg ser det er det en begrepsdiskurs jeg personlig ikke ønsker å gå inn i, og vil derfor forholde meg til begrepene som synonymer med ulik valør. Jeg velger å forholde meg til alternativ spiritualiteten som en form for religiøsitet, en religiøsitet som kjennetegnes av dennesidighet og individualisme. Dette kommer jeg tilbake til når jeg skal forsøke å kaste et bredere lys over hva nyreligiøsiteten er. Jeg vil allikevel bruke begreper som institusjonalisert religion og alternativ spiritualitet for å understreke spenningsforholdet mellom dem, hvor det førstnevnte omfavner tradisjonell dogmatisk religion her i Vesten assosiert med kristendom, islam og jødedom, og sistnevnte omfavner nyreligiøsiteten; et stort antall udefinerte strømninger og spirituelle ideer med inspirasjon fra alt fra tradisjonell vestlig religion, asiatisk religion, hedendom, populærkultur og annet. Det viktige her er at religionen er tradisjonsbundet og institusjonalisert, og spiritualiteten er individualistisk, eklektisk og uavhengig.

¹⁵ Universitetsforlaget 1982.

¹⁶ Kunnskapsforlaget 2012.

2 Materiale og metode

Primærkildene mine for oppgaven vil være de to bøkene *Møt din skytsengel* (2009) og *Englenes hemmeligheter* (2012) gitt ut av Prinsesse Märtha Louise og hennes medforfatter Elisabeth Nordeng, samt et utvalg av avisartikler for å presentere medieresepsjonen av Märthas nyreligiøse lære.

Analysen min av medieresepsjonen bygger hovedsakelig på fire *peaks* i presse materialet rundt prinsesse Märtha Louise: opprettelsen av Engleskolen i 2007, utgivelsen av *Møt din skytsengel* i 2009, påstandene om å kunne kommunisere med døde i 2010, og utgivelsen av *Engelenes hemmeligheter* i 2012, med hovedvekt på de to bøkene.

Den første boken, *Møt din skytsengel* (2009), er i all hovedsak en selvhjelpsbok med et spirituelt bakteppe. Boken handler om å være tilstede i deg selv, akseptere og kjenne deg selv, stole på dine egne erfaringer og din egen verdi. Det åndelige bakteppet fremstår mer sekundært, som en måte å formidle ideene på, som metaforer, snarere enn trosobjekter.

Den andre boken, *Englenes hemmeligheter* (2012), er temmelig annerledes. Fundamentet er det samme; personlige erfaringer og egenverdi er nok en gang et gjennomgående tema, men nå er det spirituelle mye mer i fokus enn før. De to forfatterne har utviklet en mer helhetlig lære som bygger videre på *Møt din skytsengel*. Spesielt har englene fått en mye større plass, både i forfatterens lære og for menneskenes åndelige utvikling.

Bøkene til Märtha og Elisabeth er gitt ut med noen års mellomrom hvor både medieomtalen av Märtha har florert og Astarte Education/Inspiration har blitt mer etablert. Den første boken kom kun to år etter oppstarten av Engleskolen, og den andre boken kom to år etter mediesirkuset rundt Märthas uttalelse om å kunne snakke med de døde.

For å ta pulsen på samfunnet og undersøke mottakelsen av Märthas lære i offentligheten har jeg å analysere artikler fra de to største avisene i Norge (VG og Aftenposten), samt supplert med relevante artikler fra andre medier for å nyansere bildet. Jeg mener at dette utvalget kan gi et innblikk i Märthas nyreligiøse lære har blitt mottatt i media, og dermed også hvilket bilde publikum har hatt lettest for å danne seg. Jeg benytter meg av redaksjonelt media, inkludert kronikker, men ikke leserbrev, kommentarfelter eller personlige blogger. Det jeg ønsker med denne analysen er blant annet å se på utviklingen av medias behandling av Märtha over tid.

I diskursanalysen vil jeg se på hvilke stemmer som har talt i offentligheten: geistlige, nyreligiøse og den sekulære mottakelsen. Denne diskursanalysen dreier seg rundt de fire store sakene om Märtha i media, og jeg mener at å se på endringen over tid i media, blant annet i hvem som blir intervjuet, kan man se en generell endring i mottakelsen av Märthas nyreligiøse lære i norsk offentlighet: ekspertvitner i media var først og fremst teologer og biskoper som var opprørte, så ble det mer andre healere og klarsynte, for så å intervju religionshistorikere som kunne uttale seg faglig om fenomenet. Det bør understrekes at jeg snakker om generelle endringer som store hovedlinjer i mottakelsen, og det vil alltid være avvik fra en slik påstand. Jeg mener mottakelsen av Märtha er med på å illustrere at nyreligiøsiteten over tid har endret samfunnsrolle, og på grunn av Märtha har den blitt tatt mer på alvor og blitt mer integrert.

Oppgaven min vil i hovedtrekk være en tekstanalyse av den nyreligiøse læren som Prinsesse Märtha Louise fremmer i sine to bøker, samt en diskursanalyse av medierepsjonen av disse bøkene. I tekstanalysen bruker jeg blant annet Sherry Ortners teori om nøkkelsymboler som referanse for å velge ut hvilke deler av bøkene jeg oppfatter som bærende for læren: energi, chakra, aura, jording, engler osv.

Jeg vil analysere Märtha og hennes lære, og dens omfang, inn i en samtidsreligiøs kontekst ved hjelp av Colin Campbells teori om det kultiske miljø, og Hanegraaffs¹⁷ utbrodering av dette med hvordan de nyreligiøse ble «selvbevisste» og utvikler seg som en strømning forent i sin selvinnsikt om at de er et alternativ til dominerende religion. Derfor vil jeg også se på forholdet mellom institusjonell religion og nyreligiøsitet. Jeg vil se på aktørene i det kultiske miljø, altså det nyreligiøse landskapet, ut ifra Campbells teori om «seekers» også videreført av Stephen Hunt, og samtidig bruke min versjon av sirkelmodellen til Gilhus og Mikaelsson påført til nyreligiøsitet for å vise at man kan være en deltaker i periferien til det kultiske miljø uten å nødvendigvis være bevisst det selv og ikke nødvendigvis være en del av den aktive kjernen.

Etter gjentatte forsøk på å få til et intervju med Märtha gjennom å kontakte Det kongelige hoff fikk jeg til slutt svar på mine henvendelser fra Märthas personlige assistent

¹⁷ Hanegraaff benytter begrepet «New Age», et ord jeg selv mener bør være forbeholdt de konkrete retningene med ideer omkring Vannmannens tidsalder og den kommende nye tid. Hanegraaff skiller mellom New Age i begrenset betydning kalt *New Age sensu stricto*, og New Age i utvidet forstand kalt *New Age sensu lato* (Hanegraaff 1998: 94-103). New Age brukes allikevel av mange som en generell betegnelse for nyreligiøsitet.

Carina Carlsen, som fortalte meg at prinsessen ikke har «anledning til dette på nåværende tidspunkt». Jeg hadde gjort det klart at selv et kort intervju gjennom e-post ville være aktuelt, jeg hadde presentert de relevante spørsmålene mine på forhånd og min veileder hadde oversendt dem et utkast til et av kapitlene i oppgaven, men det eksisterte tydelig ikke noe ønske om å bidra til norsk religionshistorisk forskning fra Märthas side.

Avisartikler

Diskursen i media rundt prinsesse Märtha Louise og hennes nyreligiøse prosjekt har, etter det jeg har funnet ut i mitt arbeid med materialet, hatt fire *peaks*. Disse toppene er årstallene 2007, 2009, 2010 og 2012. Disse årstallene knyttes til oppstarten av engleskolen Astarte Education (2007), utgivelsen av boken *Møt din skytsengel* (2009), Märthas uttalelser til pressen om at hun kan snakke med de døde (2010), og utgivelsen av boken *Englenes hemmeligheter* (2012).

Jeg vil analysere medieresepsjonen basert på nyhetsartikler i Norges to største aviser, Aftenposten og Verdens Gang (VG). For å nyansere debatten vil jeg også supplere med de to riksdekkende og til dels kulturkritiske avisene Morgenbladet og Klassekampen, samt annet material fra mer tabloid media og kjendisstoff der jeg finner det relevant. Materialet vil i hovedsak bestå av redaksjonelt stoff, men der profilerte samfunnsdebattanter har fått kronikker på trykk i redaksjonelt media er også dette tatt med. Leserbreve, kommentarfelt og lignende er ikke inkludert i min analyse. Jeg spesifiserer at det er snakk om redaksjonelt stoff fra avisenes egne nettsider, og tar forbehold om at innholdet kan variere fra deres trykte media.

***Møt din skytsengel* (2009)**

Møt din skytsengel (2009) er den første boken i prinsesse Märtha Louise og Elisabeth Nordeng¹⁸ sin selvutviklingslære. Som tittelen sier handler det om å komme i kontakt med engler for å oppnå en bedre tilværelse. Boken handler først og fremst om hvordan individet kan akseptere seg selv og utvikle seg til å bli den beste utgaven av seg selv og engler eller

¹⁸ Hun er kreditert som Samnøy i boken *Møt din skytsengel* som ble gitt ut før hun byttet navn etter skilsmisse.

skytsengler er mindre viktig i denne boken. Allikevel er det ikke mangel på religiøse (og spirituelle) forestillinger, og boken føyer seg derfor inn i rekken av alternativ litteratur.

Møt din skytsengel bygger på allerede kjente ideer om chakraer, energi, aura og meditasjon hvor målet hele tiden er å *gjenopprette* kommunikasjonen med disse åndelige aspektene ved seg selv. Jeg legger vekt på ordet *gjenopprette*, slik forfatterne selv gjør i boken: de postulerer en idé om at mennesket har vært mer spirituellet og i bedre kontakt med sitt spirituelle jeg i tidligere tider, før industri og modernitet¹⁹. Det betyr ikke at boken dermed en kritikk av det moderne samfunnet. Märtha forherliger ikke tidligere tider, men argumenterer for at det er viktig å gjenoppta den rette kontakten med seg selv og naturen, og særlig med det åndelige i både deg selv og i naturen. Det er en slags underliggende idé om at mennesket har gått vekk fra sin naturtilstand som gjennomsyrrer denne boken.

Begrepene *religion* og *spiritualitet* problematiseres allerede i forordet. De er ikke i tvil om begrepsbruken; det er forskjell på det å være spirituell, eller åndelig, og det å være religiøs:

For oss er religiøsitet å være tilknyttet et trossamfunn, å følge trossamfunnets normer, sannheter og leveregler, og å møte Gud gjennom disse. Åndelighet er å ha åndelige opplevelser, det vil si en opplevelse av en universell kjærlighetskraft eller en guddommelig kjærlighetskraft, om du vil (prinsesse Märtha Louise og Samnøy 2009: 8-9).²⁰

Forfatterne operer altså med en snever religionsdefinisjon, en definisjon som tydelig tar utgangspunkt i kirketilhørighet. Ikke bare er dette et trekk som er typisk for den moderne alternative spiritualiteten, men det kan også være en underliggende personlig interesse for Märtha. Som den fjerde i arverekkefølgen til den norske tronen har hun en helt spesiell tilknytning til Den norske kirke. Inntil mai 2012 var kongen statskirkens overhode, og det ville være problematisk dersom Märtha skulle utfordret dette ved å knytte seg til en annen religion.

Møt din skytsengel har som mål det tittelen tilsier; man skal lære å komme i kontakt med sin personlige skytsengel. Men engler og skytsengler utgjør en forsvinnende liten del av innholdet i boken, som fokuserer på menneskets, jordens og universets spirituelle, eller

¹⁹ Jmf. Mircea Eliades bruk av Ciceros *Homo religiosus* og det førmoderne mennesket vs. det moderne mennesket (Eliade 2008).

²⁰ Heretter vil *Møt din skytsengel* (2009) av prinsesse Märtha Louise og Samnøy bli referert til med årstall og sidetall (2009: side) av hensyn til leservennlighet, bortsett fra etter sitater hvor det er innrykk i teksten. Det samme grepet vil bli gjort med *Englenes hemmeligheter* (2012) av prinsesse Märtha Louise og Nordeng (2012: side).

energetiske, dimensjon. Boken har også en pedagogisk oppbygging, den legger vekt på at man først skal «gjenoppdage kontakten» med kroppen, hjertet, jorden og universet før man til slutt skal etablere en kontakt med din personlige skytsengel.

Innledningsvis kan vi lese at: «Hvis du sitter med en forventning om at du gjennom denne boken får tilfredsstilt intellektet, vil du bli skuffet» (2009: 11). Slike formuleringer kan det være lett å gjøre narr av, men det er derfor viktig å kontekstualisere utsagnet. Poenget her må, slik jeg tolker det, være at åndelig innsikt er basert på egen erfaring. Når leseren visualiserer gjennom meditasjonene, skal man la erfaringene synke inn uten å stille kritiske og analytiske spørsmål til det man eventuelt måtte oppleve. Det blir gjentatt gjennom hele boken at alle kan oppleve meditasjoner ulikt og få ulike erfaringer, men at alle erfaringer er like mye verdt. Individet settes altså i en sentral rolle som den øverste åndelige autoritet, det er deg og dine erfaringer som er poenget. Vektleggingen av den personlige erfaringen er typisk trekk ved nyreligiøsitet, noe som vil favne «alle», og ikke ekskludere noen på grunn av at fordi de ikke har de rette erfaringene.

Boken vier stor plass til ulike meditasjonsøvelser hvor visualisering er hjelpemiddelet, men omfatter også matoppskrifter. Fargerike bilder av kosmos, blomster, dyr, mennesker og sommerlig natur florerer på bokens sider og boken er også dekorert med blomster og mønster. Sporadisk gjennom *Møt din skytsengel* har hver av forfatterne en egen spalteplass hvor de skriver om personlige erfaringer. Det er særlig fortellingen om hvordan Märtha og Elisabeth selv fikk en bedre tilværelse etter de oppdaget hva som manglet i livet, nemlig den åndelige dimensjonen som vies mye oppmerksomhet. Ettersom disse personlige anekdotene er grafisk adskilt fra den resterende teksten tolker jeg det slik at det som ikke er spesifisert som en personlig erfaring eller på annen måte er knyttet konkret til en av forfatterne er å regne som felles lære for dem begge. Dette gjelder også *Englenes hemmeligheter* (2012).

De personlige anekdotene handler først og fremst om egne spirituelle erfaringer, men til tider også om områder i livet som har vært problematisk. Fremstillingene av egne problemer blir allikevel til solskinnshistorier, når det fortelles at arbeidet med det spirituelle har hjulpet på problemet. For eksempel forteller Prinsesse Märtha om at hun følte at mennesker, og spesielt pressen, tråkket over hennes personlige grenser da hun var ung. Dette gikk så langt at hun følte at folk tok biter av henne selv, hun likte ikke at folk stirret, og utviklet problemer med å hilse på nye mennesker (Samnøy 2009: 48). I senere tid har hun innsett at hun måtte lære å holde auraen sin nærmere kroppen, der det er naturlig å ha den, og

på den måten kunne hun unngå å føle at folk tråkket over hennes grenser. Elisabeth forteller en lignende historie om å være sjenert i barndommen, for så å bli bevisst på at hun ufrivillig trakk auraen sin for tett inntil seg, og siden lærte hun å holde den på plass der det er optimalt for henne å ha den (2009: 51).

Det spesifiseres ved flere anledninger at det ikke finnes én riktig vei mot det spirituelle målet, alle er like, men forskjellige. Ideen om å akseptere seg selv som den du er, og at ingen er bedre enn andre, står veldig sterkt i deres lære. Det vi finner av omtalte av Gud eller guddommer i *Møt din skytsengel* er en henvisning til den universelle kjærlighetskraften i universet. For å illustrere dette forteller Märtha en lignelse om seilere som ville undervist nye seilere på forskjellige måter selv om de har seilt sammen og har hatt de samme opplevelsene (2009: 136). Dette sammenligner de med åndelig kommunikasjon, som alle vil oppleve forskjellig. Tanken om at ingen kan gjøre noe feil, fordi alle er forskjellige kommer også tydelig frem i er omtalen av meditasjonen for å komme i kontakt med universets hjerte: «Klarte du det, er det kjempefint, og klarte du det ikke, er *det* kjempefint» (2009: 142). Alle erfaringer er ifølge Märtha like verdifulle for din egen åndelige utvikling.

Møt din skytsengel er som nevnt en selvutviklingsbok, men kanskje mest av alt er den en selvaksepteringsbok. Det bygges opp et grundig rammeverk, en slags mytologi, før ideene om engler introduseres. Først og fremst handler det om å kommunisere med seg selv, akseptere seg selv og ta kommandoen over sitt eget liv. «Grunnmeditasjonen» kalles «Å gi til deg selv» og skal hjelpe deg gi kroppen næring gjennom energiene (2009: 154). Dette er en nokså inngående meditasjonsøvelse som forfatterne mener at du, med trening, kan gjøre hvor og når du vil:

Saken er at når du har fått øvd deg på denne meditasjonen noen ganger, tar det bare et par sekunder å komme inn i strømmen: Kontakte jorden fra hjertet, kontakte universet fra hjertet og la kroppen og auraen fylle seg fra hjertet. Smakk, smakk, smakk (prinsesse Märtha Louise og Samnøy 2009: 157).

Boken har også korte innslag om hermetisme, men særdeles overfladisk og fremstår hovedsakelig som et forsøk på å forankre meditasjonsøvelsene i noe litt mystisk, noe eldre, utenom tid og sted. Utenom dette er det også noen forsøk på å gi deres lære autoritet gjennom navn som Albert Einstein og Niels Bohr, blant flere, noe som er et typisk nyreligiøst trekk (Hanegraaff 1998: 62).

Boken har flere innslag av matoppskrifter på «himmelsk jordingsmat». Blant annet får man oppskriften på «Magisk jordingsbrød», «Himmelsk linsesuppe», «Black-Eyed Bean

Risotto» som skal være en jordisk representant for fast food, «Energispirer» (2009: 132), og «Englebarn» (2009: 134), som for øvrig er en rett hovedsakelig bestående av limabønner. Det er opplyst bakerst i boken at oppskriftene er tatt fra boken *Bønner og linser* av Camilla Jensen (2009)²¹.

Bokens tydelige forsøk på å omfatte så mange tilhørere som mulig kulminerer i en religionshistorisk *namedropping* i deres kapittel om engler. Kapittelet starter med påstanden om at «Disse kjærlighetsfylte lysvesenene finnes i alle religioner» (2009: 160). Det poengteres at englene er vingekledde, noe som spiller mer på den populærkulturelle forståelsen av engler enn den religionshistoriske:

I kristen og jødisk tradisjon blir de kalt erkeengler, serafer, kjeruber og «vanlige» engler. Islam har stort sett den samme inndelingen med hamal al-Arsh, karibuyin og erkeenglene. I hinduismen og buddhismen blir de kalt devas. I det gamle Egypt blir ofte gudene fremstilt med vinger. I den gamle persiske religionen zoroastrismen, blir de kalt amesha spentas og yazatas. Zoroastrerne har i tillegg noe som minner sterkt om en skytsengel, nemlig fravashi. Dette fenomenet finnes også i romerske myter, der hvert menneske har en beskyttende ånd; juno for kvinner og genius for menn. I islam har hver person to beskyttende engler; en til å regne opp gode dyder, og en annen til å regne opp dårlige dyder (prinsesse Märtha Louise og Samnøy 2009: 160).

Dette er dermed et forsøk på å gi deres lære religionshistorisk legitimering. I den neste boken, *Englenes hemmeligheter* har denne religionshistoriske legitimeringen endret form. Der finnes et nesten identisk avsnitt bestående av henvisninger til andre kulturer men i redigert form. Jeg kan bare anta at økt kunnskap etter noen år har fått forfatterne til å redigere seg litt.

Med religionshistorie kombinert med deres henvisning til hermetisk filosofi og litt vitenskap smurt tynt utover, fremstår prinsesse Märtha Louises lære som særdeles politisk korrekt, og kan nærmest minne om den gamle valgkampsangen til Arbeiderpartiet: Alle skal med. Det å akseptere seg selv er et poeng, slik det er i mye selvutviklingslitteratur, med Märtha og Elisabeth tar det enda et skritt videre og sier at det å akseptere seg selv er den viktigste «gaven man kan gi seg selv» (2009: 40).

Møt sin skytsengel er pedagogisk oppbygd med øvelser i hvert kapittel. Det er ikke noe krav om at de man må beherske en øvelse før man starter med neste, men de bygger naturlig på hverandre etter som leseren får kjennskap til betydningen av begreper som energier, auraer, chakraer, engler, og så videre. Helt til slutt i boken presenteres det noen tips «for deg som er

²¹ Jensen, Camilla: *Bønner og linser. En kokebok med italienske klovner og indiske møll* Gyldendal, Oslo 2009.

nybegynner» (2009: 192). Her får leserne vite hvordan vi kan finne roen til å meditere, og at vi kan kjøpe Märtha og Elisabeths egen CD med meditasjonene lest inn slik at vi slipper å lære visualiseringsøvelsene utenat. Produktet markedsføres som et hjelpeverktøy, og det foreslås også at leserne selv kan lese inn øvelsene på MP3. Det legges stor vekt på at du selv skal få dine egne erfaringer, og at du må stole på disse. Bak alle henvisningene til det spirituelle, er det selvspekt; å akseptere deg selv, kjenne dine egne grenser, og ha vilje til å jobbe med ting du synes er vanskelig som er bokens viktigste budskap. Selv om boken inneholder en god del spirituelle henvisninger, og Märtha bygger sin lære på chakraer og auraer, er den, slik jeg ser det, primært en selvhjelpsbok med en åndelig retorikk.

Referanser i *Møt din skytsengel*

Det forekommer som nevnt en del sporadisk namedropping og andre innslag i boken. Dette varierer bredt, fra et sitat av Thor Heyerdahl over et bilde av kosmos (2009: 12), til ord på sanskrit, gresk og andre gamle språk og kulturer. Vi finner også henvisning til atomlæren til Niels Bohr og Albert Einstein, og Bruce H. Lipton fremstilles som en seriøs vitenskapsmann i stedet for nyreligiøs (2009: 14-15), og til den mystiske middelalderfilosofen Paracelsus (2009: 42). Diktet *Du skal være tro* av André Bjerke er også gjengitt (2009: 75), og diktet *Aftenbønn* av Henrik Wergeland (2009: 181).

I tillegg er det en litteraturliste helt bakerst i boken med 28 bøker. En av disse er kokeboken de har lånt oppskrifter fra. Blant forfattere som er representert med mer enn én bok hver finner vi Theolyn Cortens²² med bøkene *Erkeengelens kraft* (2008)²³ og *Møt din skytsengel* (2006)²⁴, Masaru Emoto²⁵ med bøkene *The Hidden Messages in Water* (2004)²⁶ og *Vannets tidløse visdom* (2006)²⁷ og Doreen Virtue med bøkene *Englemedisin* (2008)²⁸ og

²² En nyreligiøs forfatter som har skrevet mye om engler og skytsengler.

²³ Cortens, Theolyn: *Erkeengelens kraft* Cappelen Damm AS, Oslo 2008.

²⁴ Cortens, Theolyn: *Møt din skytsengel* N.W. Damm & Søn AS, Oslo 2006.

²⁵ En nyreligiøs forfatter som er mest kjent for sin påstand om at den menneskelige bevissthet har en innvirkning på den molekylære strukturen i vann.

²⁶ Emoto, Masaru: *The Hidden Messages in Water* Beyond Worlds Publishing, 2004.

²⁷ Emoto, Masaru: *Vannets tidløse visdom* N.W. Damm & Søn AS, Oslo 2006.

²⁸ Virtue, Doreen: *Englemedisin. La kjærlighetsfylte lysvesener helbrede kropp og sinn* Cappelen Damm AS, Oslo 2008.

*Divine Magic*²⁹. Disse forfatterne kan derfor anses som Märtha og Elisabeths ideologiske forfedre. Resten av bøkene handler, ifølge titlene, om holisme, healing, energi, tibetanske riter, åndelige veiledere, engler, klarsynthet, chakraer, indigo- og krystallbarn, den sjette sans, og menneskets fysiologi³⁰.

Englenes hemmeligheter (2012)

Englenes hemmeligheter (2012) er den andre boken Märtha og Elisabeth har skrevet. Den har et helt annet utseende enn *Møt din skytsengel*. De fargerike illustrasjonene er borte, og forfatterne kan supplere med refleksjoner rundt sine egne erfaringer som foredragsholdere i flere deler av verden. Den aller største forskjellen er at englene er langt mer fremtredende. Der englene nesten ikke ble nevnt i *Møt din skytsengel*, handler *Englenes hemmeligheter* stort sett om engler.

Boken starter med en delvis biografisk innledning, noe som også skiller den fra *Møt din skytsengel*. Boken innledes med fortellinger fra barndommen til både Elisabeth og prinsesse Märtha, om hvordan det var å være følsom ovenfor sanseinntrykk og ta inn langt mer enn de selv kunne kontrollere. Elisabeth Nordeng forteller at hun har hatt kontakt med sin skytsengel Piken helt fra hun var liten (2012: 5).

Märtha forteller om sitt første møte med sin skytsengel mens hun leste en ikke navngitt bok om engler. Om dette møtet står det at hun «kjente en duft av roser og et kjærlighetsfylt nærvær som var så sterkt at hun ikke kunne late som om det ikke eksisterte» (2012: 6). Etter dette deltok hun på sitt første kurs i clairvoyance³¹. Elisabeth forteller at den skikkelsen hun gjenkjente som sin skytsengel dukket opp igjen i begynnelsen av tyveårene. Hun begynte på det samme kurset som Märtha, og deretter startet de opp Astarte Education sammen i 2007.

Også i denne boken tar forfatterne på seg å definere en forskjell på religion og åndelighet: «For oss er religiøsitet å være tilknyttet et trossamfunn, å følge trossamfunnets

²⁹ Virtue, Doreen: *Divine Magic. The Seven Sacred Secrets of Manifestation* Hay House, 2006.

³⁰ Sistnevnte er boken *Human Physiologi* (1990)³⁰ av Arthur Vander og krediteres avslutningsvis som en kilde «brukt flere steder» (2009: 206) i boken.

³¹ Clairvoyance er bedre kjent som klarsynthet: «evne til å se det som er skjult for de vanlige sansene» (www.snl.no/clairvoyance).

normer, sannheter og leveregler, og å møte Gud gjennom disse» (2012: 7). Som i *Møt din skytsengel* ønsker forfatterne ikke å bli oppfattet som religiøse, men som spirituelle/åndelige: «Åndelighet er å ha åndelige opplevelser, det vil si en opplevelse av en universell kjærlighetskraft, eller en guddommelig kjærlighetskraft, om du vil» (2012: 7). De gjentar seg selv fra forrige bok, og legger igjen vekt på at man gjerne kan være en del av et trossamfunn samtidig som man er åndelig; de er ikke være eksklusive motpoler og det er fortsatt rom for alle.

Hovedmeditasjonen «Å gi til deg selv» fra *Møt sin skytsengel* blir også resirkulert i *Englenes hemmeligheter* hvor den er gjengitt ordrett i sin helhet (2012: 121-123). Meditasjonen til side, det meste av materialet i *Englenes hemmeligheter* er nytt (og originalt). Det er ingen langdryge forklaringer om hva energi og chakraer er og heller ingen matoppskrifter. Slik sett forutsetter boken kjennskap til deres lære fra den første boken. Elisabeth og Märtha inkluderer flere meditasjoner, og engler nevnes med navn og deres personlighet beskrives, de er ikke bare diffuse lysvesener som i den første boken.

Ideen om at alle må oppleve sine egne erfaringer innebærer at det ikke bare finnes kun én vei til målet. Forfatterne virker nærmest oppgitte når de forteller at mottakelsen av deres lære ikke har vært slik de hadde håpet. Folk har vært mer opptatt av hvordan de to forfatterne kommuniserer med englene enn hvordan de selv kan komme i kontakt med engler. Det er tydelig at Märtha mener personfokuset på henne selv har tatt oppmerksomheten vekk fra det hun egentlig ønsker å formidle. All uroen har ført til at de har følt at de har hatt en «masete engel på den høyre siden av rommet» når de har gitt intervjuer, som har påmint dem om at det ikke er dem selv som er de viktige (2012: 10). Englene har altså tatt affære og intervenert under intervjuene for å ikke la de Märtha og Elisabeth bli opphengt i sin egen egosentrisme som et resultat av at andre har fokusert mer på de to enn på engler.

Også i bok nummer to blir englene forankret i religionshistorien. Ordet *engel*, fortelles det, kommer fra det hebraiske *mal'akh* og det greske ordet *angelos* som betyr «sendebud»:

I jødisk, kristen, islamsk og parsisk tradisjon er englene Guds tjenere og budbringere. Når det i Bibelen snakkes om sendebud fra ånde verdenen, oversettes dette med «engel». Bibelen skildrer englene som utstyrt med egne personligheter. I kristen og jødisk tradisjon blir de kalt *erkeengler*, *serafer*, *kjeruber* og *budbringerengler*. Islam har stort sett den samme inndelingen med *hamat al-Arsh*, *karibuyin* og *erkeenglene*. I hinduismen blir de kalt *devas*. I buddhismen, *badhisattvas* (prinsesse Märtha Louise og Nordeng 2012: 12).

Det er et par ting som er verdt å merke seg i denne religionshistoriske oppramsingen: for det første er henvisningen til egyptiske guder med vinger borte, for det andre er henvisningen til zoroastrisme og dens påståtte form for skytsengel også borte, og for det tredje er en feil fra den første boken rettet: I *Møt din skytsengel* hevdes det at både hinduisme og buddhisme har *devas*, men her er buddhismen ganske riktig blitt adskilt fra hinduismen og nevnes med *badhisattvas* i stedet³². Forfatterne legger opp til at disse skal være synonymmer for engler, uten å redegjøre videre for dette.

Den religionshistoriske redegjørelsen beveger seg også inn i filologiens rike ved å problematisere det greske ordet «pistis». Ifølge forfatterne er dette ordet oversatt til «tro» i Det nye testamentet, men kunne like gjerne vært oversatt til «tillitt». Dette utgjør en stor meningsforskjell dersom setninger lød «Jeg har tillitt til Gud og englene»³³ fremfor «Jeg tror på Gud og englene» (2012: 12).

Flere av englene som forfatterne mener å ha hatt kontakt med siteres direkte. Blant annet engelen Gabriel som forteller at vi alltid har mulighet til å leve i storhet fordi sjelen din er fri til å reise hvor den vil (2012: 27). Engelen Mikael forteller at han hersker over fremtid og fortid ved å være tilstede i øyeblikket (2012: 38). Engelen Ariel kommer med et mer uvanlig utsagn. Han forteller at når mennesket blir ikledd en kropp mister vi innsikten i Altet, men englene kan hjelpe oss med å få kroppen og sjelen til å «pulsere i samme takt og danse i guddommelig klang på jorden» (2012: 37). Selv om utsagn som dette fremstilles som sitater, er det nok heller en pedagogisk hensikt bak dette. Jeg klarer ikke å se at det er beskrevet noen vesensforskjeller mellom englene, men de har noen ulike kvaliteter. Dette med sitatene kan være et litterært grep for å illustrere dette og gi englene ulike domener og virkningsområder. Dette stemmer også med forfatterens eget menneskesyn.

Det er kun mennesket som har et ego ifølge boken, og ikke englene. Englene kan f.eks endre utseendet etter den de møter. Om du møter dem med frykt eller ikke, vil englene alltid ha forståelse for dine tidligere valg i livet. Derfor er det viktig å akseptere seg selv fullt og helt for å få det beste og mest produktive møtet med englene (2012: 51). Englene dømmer deg

³² Forfatterne skriver *badhisattvas*, men det rette begrepet vil være *bodhisattva*, av sanskrit *bodhi*. Dette må enten være en trykkfeil eller en misforståelse.

³³ Det spesifiserer ikke om dette er et sitat fra Bibelen eller ikke og har ingen henvisninger. Forfatterne henviser ikke til noe konkret sted i Bibelen hvor dette burde, eller kunne, vært endret. Vi kan kanskje se det som en måte for dem å illustrere hvordan en setning kan få et nytt meningsinnhold ved å oversette ordet «tro» på en annen måte.

aldri, det er på en måte ditt eget ego du møter, og dette kan endres hvis du jobber mer med deg selv.

Englene har allikevel ulike egenskaper, eller kvaliteter. Alle englene vibrerer i ulike frekvenser og derfor har ulike funksjoner: noen kan hjelpe med kjærlighet, noen med tillitt, noen hjelper deg med å finne ting, noen er kraftfulle og noen er sarte (2012: 54). Selv om de er forskjellige er de allikevel like, og alle er like mye verdt. Vi mennesker må unngå å strukturere englene etter vårt eget verdensbilde hvor noe er bedre enn annet, mener Märtha. Dette er et religionshistorisk problem, noe forfatterne også vedkjenner seg, siden englene historisk har blitt delt inn i hierarkier. Det er her prinsesse Märtha og Elisabeth inntar sin tydeligste relativistiske rolle. Løsningen presenterer de nemlig i en metafor om at man står i en sirkel med mange andre og betrakter en ball. Vi oppfatter ting ulikt fordi vi ikke kan se hele ballen, selv om det er den samme ballen vi ser. Det vil altså være «sant for noen at englene har et hierarkisk system, mens det for andre er sant at de har ulike kvaliteter og er like mye verdt» (2012: 57).

Englenes hemmeligheter inkluderer ulike meditasjoner for å komme i kontakt med de ulike erkeenglene³⁴. Det understrekes at det finnes mange flere engler man kan ta kontakt med, men Märtha har kun inkludert de englene som selv ville være med i boken (2012: 124). Alle englemeditasjonene er ganske like, og starter med at du skal kjenne etter hvor du er i kroppen, kontakte hjertet ditt, la hjertet ditt komme i kontakt med universets hjerte og jordens hjerte, klikke auraen din på plass og gi slipp på alle tidligere forestillinger du har om den respektive engelen. Boken er pedagogisk bygd opp slik at du først skal gå igjennom meditasjonene, så vil boken fortelle deg litt om hver av englene. Igjen er det akkurat like riktig om du møter for eksempel Michael på en annen måte enn slik forfatterne beskriver ham (2012: 130).

Englene tillegges ulike egenskaper og navnene deres forklares ut ifra deres hebraiske betydning så langt det lar seg gjøre. For eksempel knyttes Gabriel opp mot kommunikasjon og kreativitet (2012: 153), mens Raziel faktisk skal ha forståelse for kvantefysikk (2012: 157).

³⁴ Michael (2012: 125-127), erkeengelen Chamuel (2012: 134-136), erkeengelen Ariel (2012: 141-142), erkeengelen Sandalphon (2012: 147-148), erkeengelen Gabriel (2012: 151-151), erkeengelen Raziel (2012: 154-155) og erkeengelen Metatron (2012: 160-161).

Forfatterne forteller om deres sine erfaringer med englene, og boken inneholder blant annet den kjente historien om hvordan Chamuel hjelper Märtha finne nøkkelen sin³⁵ gjennom å leke tampen brenner: «Jeg tenkte at nå klikker det for meg. Jeg kan ikke stå her og leke tampen brenner med en engel. Det er for drøyt» (2012: 139) skriver hun, før hun forteller at hun ga etter for engelens forslag, fullførte leken og på den måten fant nøkkelen sin.

For å ha kontakt med englene er det også nødvendig å bevisst være åpen for deres tegn. Boken foreslår et lite mantra, nesten som en trosbekjennelse som du kan si høyt eller skrive ned på en lapp og se på den morgen og kveld: «Jeg tillater at englene kommer inn i livet mitt. Jeg lytter og er trygg i å følge denne guddommelige impulsen i enhver situasjon i hverdagen og all tid» (2012: 166). Dette vil hjelpe deg til å være «tilstede i hverdagen» og holde energinivået konstant.

Helt avslutningsvis i boken er det en ordforklaring for begreper som «reading», «healing», «berøring», «ny tid», «krystalliseringsprosessen» og «affirmasjoner». Her får vi forklart at reading er en sjel-til-sjel kommunikasjon hvor man med innblikk i en annen person får mulighet til å jobbe med seg selv, healing er helbredelse både ved berøring, fjern-healing og legevitenskap, berøring er håndspåleggelse, ny tid er et begrep for ideen om at vi lever i en ny tid hvor det er en endring i jordens tilgang på energi som manifesterer seg i vår fysiske verden, krystalliseringsprosessen er et produkt av den nye tid som fører til at flere indigo- og krystallbarn fødes³⁶ og affirmasjoner er positive ord eller setninger du kan gjenta for å oppnå målet ditt, og vibrerer i samme frekvens som bønn.

Referanser i *Englenes hemmeligheter*

Som i den første boken finner vi flere sporadiske henvisninger til andre personer og kulturer underveis i boken. Vi finner et sitat av Marianne Williamson, en nyreligiøs forfatter som også er kjent for sin virksomhet innen veldedighet (2012: 9), middelalderteologen Thomas Aquinas (2012: 17), psykoterapiens grunnlegger Carl G. Jung (2012: 102) og den franske nasjonalhelgenen Jean D'Arc (2012: 116). Vi finner nok en gang henvisninger til kvantefysikk og Niels Bohr (2012: 13), og ord og begreper fra gresk, hebraisk og andre gamle språk. Flere engler nevnes også med navn og «siteres» direkte.

³⁵ En hendelse som ble mye omtalt i media.

³⁶ Dette er ikke et stort tema i *Englenes hemmeligheter*, men er inngående behandlet av Märtha og Elisabeth i *Møt din skytsengel*.

Igjen er det, som i *Møt din skytsengel*, inkludert en liste over bokreferanser bakerst i boken. Flere av henvisningene er identiske som med *Møt din skytsengel*, for eksempel er *The Kybalion* (1908) listet opp her, selv om hermetisme ikke nevnes i *Englenes hemmeligheter*. Dette er ikke en bibliografi i akademisk forstand, men heller en liste over relevant litteratur som har inspirert de to forfatterne. Av forfattere som er nevnt flere enn én gang finner vi Lorna Byrne, en nyreligiøs forfatter som har skrevet en del om engler, (med bøkene *Trappene til himmelen* (2011)³⁷ og *Engler i mitt hår* (2010)³⁸), Theolyn Cortens (med bøkene *Erkeengelenes kraft* (2008) og *Møt din skytsengel* (2006)), Masaru Emoto (med bøkene *The Hidden Messages in Water* (2004) og *Vannets tidløse visdom* (2006)) og Doreen Virtue (med bøkene *Englemedisin* (2008), *Divine Magic* (2006) og *Angel Medicine* (2004)³⁹). Ellers består listen av 33 bøker, spredd rundt på temaer som engler, indigobarn, reiki, klarsynthet, chakraer, fysiologi og åndehjelpere.

At referanselitteraturen i de to bøkene er nesten sammenfallende, viser at de kan ses under ett, som deler av forfatternes lære. Som min gjennomgang har vist er Märtha og Elisabeths bøker noe mer enn et selvhjelpsprosjekt. De utvikler et eget verdensbilde og menneskesyn som plasserer seg klart i en nyreligiøs sammenheng.

³⁷ Byrne, Lorna: *Trappene til himmelen* Cappelen Damm, Oslo 2011.

³⁸ Byrne, Lorna: *Engler i mitt hår* Cappelen Damm, Oslo 2010.

³⁹ Virtue, Dorren: *Angel Medicine* Hay House, 2004.

3 Analyse av den nyreligiøse læren til Prinsesse Märtha Louise

I min analyse av disse to bøkene *Møt din skytsengel* (2009) og *Englenes hemmeligheter* (2012) vil jeg forsøke å avdekke hovedtrekk ved Märthas lære er gjennom å se etter hovedelementer, eller nøkkelsymboler (Ortner 1973). Jeg vil behandle hver bok for seg siden de er temmelig ulike både i oppbygning og innhold, og derfor vil det jeg ser som nøkkelsymbol i én av bøkene ikke nødvendigvis være det i begge. Jeg tolker bøkene som at de bygger på hverandre i en naturlig progresjon, hvor den første boken er nærmest for en grunnbok å regne. Det skal i denne sammenheng sies at bok nummer to på mange måter forutsetter kjennskap til bok én, slik at noe som er viet lite plass i bok nummer to ikke nødvendigvis er mindre viktig for læren enn det som presenteres i første bok.

Det er kan være problematisk å kalle disse elementene jeg ser etter i tekstene for symboler. Det er et komplekst begrep som er knyttet til ulike teorier, fra semiotikk (Peirce 1985) til terminologi (Cassirer 1965). Hos Sherry Ortner er begrepet imidlertid ganske enkelt den sosialantropologiske betydningen: noe som står for noe annet. Selv heller jeg mer mot å kalle det for retoriske hovedelementer, men for å gjenkjenne disse elementene vil jeg stille de samme spørsmål som Ortner gjør for å gjenkjenne symboler. I følge Ortner kan alt være symbol, for et symbol er «a vehicle for cultural meaning» (Ortner 1973: 1339). Med utgangspunkt i denne forståelsen av symbol, som et tegn som har en kulturell mening, og som er gjenkjennelig for alle deltakere innenfor den samme kulturen/språket, vil jeg se på hovedelementer i læren til Märtha og Elisabeth som nøkkelsymboler i deres spirituelle verdensforståelse.

Sherry Ortner har fem kjennetegn for et nøkkelsymbol, og argumenterer for at et *key symbol* vil gjenkjennes med mer enn ett av disse punktene. Hennes fem punkter er:

- (1) The natives tell us that X is culturally important.
- (2) The natives seem positively or negatively aroused about X, rather than indifferent.
- (3) X comes up in many different contexts. These contexts may be behavioral or systemic: X comes up in many different kinds of action situation or conversation, or X comes up in many different symbolic domains (myth, ritual, art, formal rhetoric, etc.)
- (4) There is greater cultural elaboration surrounding X, e.g. elaboration of details of X's nature, compared with

similar phenomena in the culture. (5) There are greater cultural restrictions surrounding X, either in sheer number of rules, or severity of sanctions regarding its misuse (Ortner 1973: 1339)⁴⁰.

Parafasert til mitt formål vil dette lyde: 1) bokens forfatterer forteller oss at X er kulturelt viktig, 2) forfatterne blir positivt eller negativt opphisset av X fremfor likegyldig, 3) X dukker opp i flere ulike kontekster, som myter, ritualer og retorikk 4) det er en større utbrodering av X enn av lignende kulturelle fenomener, og 5) det er store kulturelle restriksjoner rundt X.

Punkt 1 veier tyngst her, ettersom jeg analyserer to bøker som formidler forfatterens egen lære og som legger vekt på hva de selv mener er viktig. Punkt 3 har vært mer hjelpsomt for å kjenne igjen hovedelementene; å se nærmere på hva som opptrer i flere sammenhenger og hva som blir referert til oftere enn annet. For eksempel blir *energi* behandlet både som et eget tema, men også i sammenheng med *aura*, *meditasjon*, *chakra* og stort sett alt annet de skriver om.

Møt din skytsengel kan fungere som en innføringsbok i nyreligiøse begreper. Den er inndelt i kapitler med overskrifter som inneholder begreper. I bok to, derimot, er budskapet litt mindre pedagogisk lagt opp. Bøkene står på egne ben, det er ikke obligatorisk å ha lest den første boken for å forstå den andre, men det er allikevel en naturlig progresjon å spore: bok to bygger på forløperen og gir ikke noen videre innføring i begreper fra bok én.

Læren i *Møt din skytsengel*: nøkkelsymboler og hovedelementer

Energi og chakra

I sin første bok postulerer Prinsesse Märtha Louise eksistensen av en dimensjon «i og utenfor det fysiske» kalt den *energetiske dimensjon* (2009: 14). I hennes verdensbilde lever mennesket i en konstant energiutveksling, og vil til enhver tid gi energi til, og ta energi fra andre. For at du skal lære deg å gi andres energi tilbake til dem, og ta din egen energi tilbake fra andre, anbefaler hun en visualiseringsøvelse hun kaller *separering*. Forklaringen presenteres gjennom en allegori om å delta i et familieselskap; opplevelsen er hyggelig i seg

⁴⁰ Ortner er antropolog og benytter seg av antropologiens terminologi som «the natives» noe jeg i denne sammenhengen oversetter til «de som tar del i denne kulturen/verdensanskuelsen», eller mer konkret: «bokens forfattere».

selv, men du kan allikevel føle deg sliten (2009: 186). Hvis du da bærer de andres energi i auraen din, så er det nyttig å separere deres energi fra din.

Et sted forklares energien gjennom en dagligdags, naiv lignelse om biler og drivstoff: dersom vi fyller tanken på bilen vår for å kjøre på langtur, men hvis man fordeler bensinen til fem andre biler, kommer man ikke langt: «Det er akkurat det samme med energien vår» skriver de (2009: 152). Dersom du gir fra deg energien din til andre kan du «møte veggen» og gå tom. Denne teorien underbygger de med all den kunnskapen de har, og resultatet blir en personlig, til tider billedrik fortelling som skal overbevise leseren om sannheten i Märtha og Elisabeths budskap, nemlig muligheten for økt åndelig innsikt via kroppslige øvelser og meditasjon.

Når det kommer til begrepet energi, er det en tydelig meningsforskjell mellom energi slik vi kjenner det i naturvitenskapen, og energibegrepet hos spirituelle filosofier. Som andre nyreligiøse forfattere forsøker her Märtha og Elisabeth å gi en populærvitenskapelig forklaring for å legitimere sin lære om energiene (Hanegraaff 1998: 62). De gir en kort innføring i den tradisjonelle og allment aksepterte atomteorien til fysikeren Niels Bohr, før de går videre til å presentere en litt mer alternativ tilnærming. De legitimerer seg gjennom forskningen til Bruce H. Lipton som beskriver atomene som «uendelig små virvelvinder av energi» (2009: 14). De unngår beleilig nok å nevne at Lipton er en alternativ spirituell biolog som taler varmt om homøopati og mener sykdom kan helbredes ved tankekraft. Bruce H. Lipton er kjent for sin bok *The Biology of Belief: Unleashing the Power of Consciousness, Matter, & Miracles* utgitt på Hay House Publishing i 2007, og velger heller å fremstille ham som en vitenskapsmann⁴¹. De henviser så til Albert Einstein for å legitimere sitt verdensbilde med å si at vi lever i et: «udelelig, dynamisk hele der energi og materie er så dypt sammenvevd at det er umulig å se dem som selvstendige elementer» (2009: 15). Spørsmålet man kan stille seg er om denne åndelige energien forfattere så ofte nevner er identisk med et naturvitenskapelig energibegrep. Det er vel snarere en populærvitenskapelig forståelse som ligger til grunn, og tjener først og fremst til å gi boken et seriøst preg.

⁴¹ De skriver videre at «Når vitenskapsmenn forsker på de fysiske partiklene av et atom, som masse og vekt, ser atomene ut som og oppfører seg som fysisk materie. Men når det samme atomet blir beskrevet ut fra ladningspotensial og bølgelengde, utviser de kvalitetene og bestanddelene av energi» (2009: 14). Her har de forenklet dette med partikkelparadokset, det at fotoner (lys, radiobølge etc.) har egenskapene både til en partikkel og til en bølge, og oppfører seg litt som den vil ettersom hvordan den blir observert. Atomere har heller ikke bølgelengde, og ingen "kvantegenskaper" (partikkel og bølge på samme tid) med mindre du kjøler de ned mot det absolutte nullpunkt. Fotoner, elektroner og mindre partikler kan derimot oppføre seg som både som partikkel og bølge litt ettersom, de besitter begge egenskaper på en gang.

Energilæren gis ytterligere legitimitet ved å gis et tilnærmet tid- og stedløst forankring⁴². I den forbindelse griper hun til et annet kunnskapsfelt, nemlig religionshistorie, noe som også er et typisk trekk ved nyreligiøsitet (Hammer 2004: 48): «I India kalles energien *prana*⁴³, i Kina heter den *chi*⁴⁴ og i Japan *reiki*⁴⁵. I vestlig tradisjon blir den ofte beskrevet som *ånd* eller *vital livskraft*» (2009: 15). Begrepsbruken tar enda en sving når *chakraer*⁴⁶ presenteres: «for at energien og det fysiske kan kommunisere, finnes spesielle *portaler*, eller *energipunkter* i kroppen» (2009: 15). Det å skulle kjenne på sin egen energi er et gjennomgangstema i bokens meditasjonsøvelser.

Chakraene vies stor plass i *Møt din skytsengel*. Det er over 360 chakraer rundt i kroppen ifølge Märthas energilære, men syv stykker som fremstår som mest sentrale⁴⁷: rotchakraet, harachakraet, solar plexus, hjertechakraet, halschakraet, det tredje øyet og kronechakraet (2009: 17). De vibrerer med ulik hastighet, består av ulike farger, og korresponderer med fysiske deler av kroppen. For eksempel vil halschakraet være blått, omhandle kommunikasjon og selvuttrykk, og være knyttet til skjoldbruskkjertelen, mens harachakraet er oransje, omhandler seksualitet og kreativitet, og er knyttet til bukspyttkjertelen (2009: 18). En ubalanse i chakraene kan følgelig gi fysisk ubehag, og en eventuell fysisk påkjenning kan på samme måte sette chakraene i ubalanse (2009: 17). Chakra-læren blir dermed en forklaring på sykdom.

Dersom vi opplever traumer gjennom livet vil dette sette seg både i den fysiske kroppen vår og i energikroppen. Et traume som setter seg i energikroppen vil føre til ubalanse eller en blokkering av chakraene. Dersom vi får en idé, kommer den først inn i kronechakraet, og beveger seg derfra gjennom energikroppen til rotchakraet. Dette betyr at ideen må navigere gjennom alle eventuelle ubalanser i chakraene og at den kan holdes igjen i kroppen av «frykt, mindreverdighetskomplekser eller andre illusjoner» (2009: 20). Det er tydelig at forfatterne

⁴² Hun forteller om hvordan denne energien, altså den samme energien hun mener finnes i den *energetiske dimensjon* som ifølge Märtha også Lipton og Einstein omtalte, er kjent under andre typiske spirituelle begreper rundt om i verden.

⁴³ Et sanskrit ord for livskraft innen hinduisme og buddhisme.

⁴⁴ Et tilsvarende ord fra tradisjonell kinesisk medisin; «livskraft», «luft», «energistrømning».

⁴⁵ Reiki er også en alternativ medisinsk form for healing som foregår ved håndspåleggelse som ble utviklet av Mikao Usui i 1922. Ordet tilsvarer det kinesiske Chi.

⁴⁶ Chakraer er punkter, eller hjul, i indisk religion som er senter for prana; livskraft. Chakraer er ofte inkludert i tantrisk og yogisk hinduisme og buddhisme.

⁴⁷ Dette er temmelig standard innen hinduisme.

her mener at dersom vi kan ha en kontakt med chakraene, eller en kontroll over dem, kan vi motvirke eventuelle psykologiske hemninger for å realisere våre drømmer eller ideer. Bokens meditasjonsøvelser vil altså hjelpe deg med å få en økt livskvalitet.

Indigobarn og krystallbarn

Teoriene om indigobarn dukket opp i det nyreligiøse miljøet på 1980-tallet. Indigobarn ble første gang tatt opp i boken *Understanding Your Life Thru Color* (1986) av Nancy Ann Tappe⁴⁸ og har nå blitt en vanlig ingrediens i nyreligiøsiteten som mange forfattere, der iblant Märtha og Elisabeth, har bygget videre på. Tappe led av synestesi⁴⁹, og som følge av dette beskrev hun auraer i farger. Internettet flommer over av blogger om hvordan man skal takle indigobarn som visstnok ofte blir feildiagnostisert med AD/HD⁵⁰ (Skepchick.se 29.01.2012, jukkil6.vgb.no 16.03.2010).

Teoriene bygger på at majoriteten av barn født etter et visst årstall skal ha en annerledes chakra- og auraoppbygning, og derfor også ha en annerledes personlighet. De har ikke bruk for ritalin, altså AD/HD-medisin, men spesiell oppfølging. Et indigobarn kan ifølge The Indigo Children Website gjenkjennes ved selvsikkerhet; at de virker asosiale og anti-autoritære; nekter å utføre oppgaver som ikke gir dem kreativ stimulans, osv (Indigochild.com)⁵¹.

Indigo- og krystallbarna skal ifølge Märtha og Elisabeth ha en nyere og mer moderne chakraoppbygning med kun tre hovedchakraer. Rot- og harachakraet er forent i harachakraet, solar plexus-, hjerte- og halschakraet er forent i hjertechakraet og kronechakraet og det tredje øyet er forent i det «tredje øyet». Med dette systemet vil de syv chakraene i vanlig chakralære forenes til tre chakraer som forvalter den samme energien men som arbeider sammen i samme

⁴⁸ En nyreligiøs forfatter og selvutnevnt klarsynt. (Tappe, N.A. *Understanding Your Life Thru Colour: Metaphysical Concepts in Color and Aura* Starling Publishers 1986.)

⁴⁹ Synestesi er «et fenomen der sansene er mikset, karakterisert som en forening av ulike sansemodaliteter [...] Eksempler er individer som kan smake ord, opplever at ulike lyder eller bokstaver har egne farger, eller som ser ukedager eller måneder med spesifikke tredimensjonale plasseringer [...] Synestesi er ikke definert som en nevrologisk lidelse [...]» (Wikipedia.org [b])

⁵⁰ Dette er ikke noe Märtha og Elisabeth tar stilling til eller behandler i deres fremstilling av læren om indigobarn.

⁵¹ Fullstendig liste på www.theindigochild.com.

«frekvens». Det er nærliggende å anta at dette skal bety at indigobarn dermed er mer harmoniske i deres åndelige oppbygging.

Auraen deres skal være indigofarget, derav navnet indigobarn. Chakraene deres skal bevege seg i tilnærmet samme hastighet, og de vil altså ikke ha ulike farger på chakraene sine, bare ulike nyanser av indigo. De representerer fremtiden, og er mer avanserte enn den eldre mennesketypen som de fleste av oss tilhører.

Krystallbarna er en annen mennesketype som Märtha og Elisabeth beskriver i boken sin. Krystallbarnteorien bygger på indigobarna, og har sitt navn fordi «energien deres minner om energien fra krystaller» (2009: 24). Hos krystallbarna er det trechakrasystemet vi finner hos indigobarna forent i ett eneste chakra; hjertechakraet. Her er den strukturelle oppbygningen av chakraene brutt, slik at hele kroppen opererer under ett. Dette er noe av grunnen til at krystallbarna kan manifestere det de ønsker raskere enn andre, og at intuisjonen er enda sterkere enn hos indigobarn.

To metaforer med utgangspunkt i dagligdagse scenarier er synlig i Märtha og Elisabeths omtale av chakraer hos krystall- og indigobarn. Retorikken de benytter seg av for å forklare sammenhengen er gjort så folkelig som overhodet mulig; det hele sammenlignes med forskjellen på meldingsutveksling gjennom henholdsvis et tradisjonelt postvesen, analog tilkobling og bredbånd (2009: 24). Forklaringen på hvorfor det stadig fødes flere indigo- og krystallbarn er at vi nå er i en tid hvor det skjer en endring i jordens tilgang på energitilstrømming. Dette forklarer de ved hjelp av en metafor om teknologisk nyvinning ved biler: for å ha en raskere bil trenger vi å bytte motor. For at motoren skal ha noen funksjon må man også effektivisere alle eldre deler, og slik er det også med vår energikropp.

Man skulle tro at med slike metaforer, som handler om effektivisering, teknologisk nyvinning og generell forbedring, skulle krystall- og indigobarn være mer utviklet enn andre. Altså at trechakrasystemet og ettchakrasystemet er bedre og mer avanserte versjoner av syvchakrasystemet, men her er forfatterne forsiktige og ønsker tydeligvis ikke å fremmedgjøre noen av leserne sine, noe som understreker deres ekstreme likhetsideologi: «Det at du har et annet chakrasystem enn dem rundt deg, gjør deg ikke bedre eller dårligere enn andre. Alle chakrasystemene har like stor verdi» (2009: 27). Poenget i Märthas lære i denne sammenhengen er at du, som et ledd i en kjenn-deg-selv-prosess, må bli kjent med hvilken energioppbygging du har og hvilket chakrasystem du har.

Meldingsforsendelser og bilmotorer kan fremstå som temmelig uheldige metaforer når de tydeligvis ikke ønsker å gi inntrykk av noen form for elitisme: alle er like mye verd. Men metaforene sier tydelig at bredbånd er raskere enn tradisjonell post, og at den nye motoren er raskere enn den gamle.

Den fysiske kroppen

I følge *Møt din skytsengel* er mennesket utstyrt med et indre kompass. Dette kompasset kalles også en magefølelse, intuisjon, eller å følge din egen stjerne (2009: 31). Vårt indre kompass er måten kroppen kommuniserer med oss på, gjennom for eksempel sultfølelse, nervøsitet som manifesterer seg fysisk, og mer diffust som at man kan bare vite, eller føle, hva som er rett. Det nevnes også at dette kan manifestere seg auditivt, du kan høre et svar fra kroppen (2009: 31). Igjen er det snakk om traumer slik som når chakraene kommer i ubalanse, og det er derfor forfatterne anbefaler å komme i kontakt med kroppen sin, eller å gjenoppta kontakten med kroppen.

Kroppen kan gi signaler, og gjennom meditasjon kan du lære å komme i bedre kontakt med den. Dersom du opplever spenninger i muskulaturen kan dette være et tidligere traume som kan bearbeides både ved hjelp av fysisk berøring, og ved *energiarbeid*; altså healing, reading⁵², meditasjon og lignende (2009: 36). Her kan vi se spor av Märthas utdannelse som fysioterapeut.

Aura

Märtha og Elisabeth forklarer auraen som et eggformet, subtilt energifelt i flere lag som ligger utenpå vår fysiske kropp (2009: 44). Auraen er vår grense til andre mennesker og består av flere fargelag som representerer chakraene. Optimalt skal den være ca 30-50 cm fra kroppen. Indigo- og krystallbarn vil dermed også ha en annerledes aura enn andre mennesker ettersom chakraene deres har en annen farge, men dette går de ikke nærmere inn på. Märtha henviser til indisk og yogisk tradisjon for å legitimere disse ideene og forklarer at innenfor auraens subtile energifelt finnes det *nadier*, 72.000 energikanaler, som også kalles *meridianer* når det blir brukt i akupunktur. Meridianene sammenlignes med blodets kretsløp i kroppen; de forsyner

⁵² En form for selvutviklings-terapi, hvor den som foretar en reading kommuniserer med klientens sjel og formidler det videre til klienten.

cellene våre med livskraft på samme måte som blodbanene forsyner cellene med næringsstoffer (2009: 45).

Auraen er ikke bare knyttet opp mot chakraene, men er assosiert med åndelig energi. Auraen fungerer som et «mellomlager» (2009: 45) for alt vi tar inn og alt vi gir slipp på. Auraen kan som chakraene også komme i en ubalanse som til slutt kan manifestere seg som en sykdom i den fysiske kroppen.

Din aura kan også si noe om din mennesketype: har du en aura som er flere meter utenfor kroppen din vil du ofte være et menneske som har ansvar for mange andre mennesker, eksemplifisert gjennom yrkene lærer og bedriftsleder. For å unngå å bli utslitt og føle at andre trækker over grensene dine anbefaler forfatterne å være bevisst på hvor du har auraen din, og eventuelt trekke den inn til optimal avstand fra kroppen. En person med auraen tett inntil kroppen, tettere enn avstanden som er optimal, kan være en person som har blitt krenket, eller forsøker å gjemme seg bort.

Auraen kan også brukes rent praktisk selv om vi ikke er bevisst hvor vi har den; for eksempel gjennom *auradytting* (2009: 50). Når du går på tur får barnet som går foran beskjed om å bestemme tempoet, men føler allikevel aldri at han eller hun går fort nok for foreldrene som følger etter bak. En tilsvarende auradytting kan man også oppleve fra andre mennesker i andre situasjoner, når andre dytter i auraen din er det lett å gi etter for andres vilje.

Gjennom å være selvbevisst og ha kommunikasjon med kroppen vil vi kunne kjenne når auraen «klikker på plass i sitt riktige spor» (2009: 52). Når auraen er klikket på plass på riktig avstand vil personenes egne energier bli tydeligere og det blir lettere å lytte til informasjonen fra egen kropp. Auraen vil, når den er klikket på plass i rett spor, kunne holde uønskede energier utenfor og ønsket energi innenfor. Er auraen for langt ute kan du miste energi, og er den for nære kan du ta til deg uønsket energi. Auraen kan også ha hull, uten at dette forklares nærmere enn at det kan motvirkes med meditasjonsarbeid.

Hjertet

Et viktig tema i boken er kjærlighet til seg selv, og til alt rundt seg. Interessant nok benytter også forfatterne ordet kjærlighet som synonym med åndelighet; som når åndelighet beskrives som en opplevelse av en universell kjærlighetskraft (2009: 40). En forutsetning for denne kjærlighetserfaringen er å styrke din egen selvbevissthet, ikke selvsikkerhet, men bevissthet

om seg selv i forhold til omgivelsene: «Det første steget til å møte deg selv i kjærlighet er å akseptere hvor du er i øyeblikket».

I denne forbindelsen er hjertemetaforen viktig. Dersom du har kommet til det punktet i selvutviklingen at du kan kommunisere med både kroppen og auraen din, kan du også kommunisere med hjertet (2009: 68). Hjertet er et «møtested mellom himmel og jord – det åndelige og det fysiske». Hjertet er et møtested for den universelle kjærlighetskraften som andre steder i boken også omtales som den guddommelige kjærlighetskraften. Hjertechakraet er det eneste chakraet som er felles innenfor syvchakramodellen, trechakramodellen og ettchakramodellen, og på grunn av dette velger forfatterne å fokusere på hjertechakraet i sin undervisning.

Hjertet omtales som en livgivende kilde, både fordi det når ut til alle deler av oss, både når det pumper blodet rundt og ved hjelp av hjertechakraet. Energiene fra hjertet blir dermed distribuert rundt i kroppen vår ved hjelp av meridianene, disse 72.000 energikanalene som eksisterer innenfor din aura, ditt eget energifelt.

Hjertet kan vi lytte til, og gjennom meditasjonsøvelser kan denne kontakten øves opp; «Er du auditiv, vil du høre ord eller ulike toner. Er du kinestetisk, vil du kanskje få opp følelser» (2009: 81). Og alle skal med, for alt er like bra. En av meditasjonene går ut på å komme i kontakt med hjertet, og her anbefales det å spørre hjertet sitt om når på dagen det er best å kommunisere med det (2009: 83). Hjertet ditt har altså en form for egen eksistens som du må respektere; nærmest en kontortid hvor du helst kan kontakte det.

Er du ubevisst, kan du også ha andre menneskers energier i hjertet ditt, også mennesker du er glad i. Når du på den måten holder fast andre menneskers energi, vil du samtidig holde dem fast i et visst mønster, et mønster som vil utspille seg hver gang dere er sammen (2009: 85). Ved hjelp av kjente metaforer forsøker Märtha og Elisabeth altså å formidle ganske komplekse sider ved mellommenneskelige forhold, spesielt i nære relasjoner. Å ikke skille mellom deg og meg forklares nærmest som et spiritielt overformynderi. Det kan starte med gode intensjoner, for eksempel kan du ta vare på andres energi i ditt hjerte fordi du tar ansvar for å hjelpe dem gjennom en viss periode, men samtidig lar du ikke personen få gå sine egne veier dersom du ikke slipper dem fri. Ettersom din energi er unik, og ikke stemmer med andres, og andres energier heller ikke stemmer med din, vil det skje positive forandringer dersom du gir energien tilbake til sin rettmessige eier (2009: 87). Visualisering gjennom

meditasjon vil vise deg hvor mange som bor i hjertet ditt, og du kan ved hjelp av visualisering, og gjennom å finne de rette lyd-tonene, hjelpe disse energiene ut av hjertet igjen.

Jorden og jording

Det har vært vanskelig å spore noe konkret historisk opphav til bruken av begrepet «jording» innen nyreligiøsitet. Det ser ut til at ideen kan spores tilbake til Clint Ober, en tidlig pioner innen kabel-TV, som populariserte jording på slutten av 1990-tallet. Han begynte å se på menneskekroppen på samme måte som vi ser på kabler og elektronikk. I følge Ober førte det at mennesker bruker syntetiske skosåler til at vi isolerer oss selv fra naturen (Wikipedia.org [a], earthinginstitute.net)⁵³.

Obers teori gikk ut på at elektroniske apparater burde være jordet, og at dette kunne overføres til mennesket, som også kan lede elektrisitet, og som alltid hadde vært jordet ved hjelp av naturprodukter frem til vi begynte med syntetiske materialer i moderne tid. Dette med jording, å koble kroppen sin til jorden, har ikke bare blitt en stor del av teorien innen alternativ spiritualiteten, men også et stort produktmarked. Det finnes egne plater du kan sette føttene dine på når du jobber foran en datamaskin for å jorde deg, egne såler og sko, osv.

Alternativbevegelsens jordingsteorier omfatter alt fra disse produktene til spesielle visualiseringsøvelser, egne krystaller og steiner, pusteøvelser og meditasjoner, samt frisk luft og turer i skog og mark hvor man omfavner trær, er nær naturen, tar på den og føler den.

Märtha og Elisabeth mener at mennesket har mistet kontakten med naturen, mye på grunn av effektiviseringen av samfunnet etter den industrielle revolusjon (2009: 96). Men vi kan reparere skaden: Gjennom å øve på å lytte til hjertet ditt vil du også åpne opp for å kommunisere med jorden⁵⁴. Det er nettopp dette som er *jording*; det å ha en dialog fra hjertet til jorden (2009: 97).

⁵³ Disse to lenkene var det eneste tilgjengelige jeg fant om temaet, og informasjonen på dem er nærmest identisk. Jeg går derfor utifra at wikipedia-innlegget er skrevet av noen med forbindelser til earthinginstitute.net, men kan ikke belegge dette.

⁵⁴ Temaet hjerte og jord gjør seg også gjeldende i tittelen på boken *Eventyr fra jordens hjerte*; en eventyrsamling av Prinsesse Märtha Louise med eventyr fra mer enn 50 land og kulturer utgitt på Bazar forlag i 2007.

Selv om forfatterne anerkjenner at jordens indre består av flytende lava, skriver de at vi gjennom meditasjon kan møte jordens kjerne som er jordens hjerte (2009: 97). Jorden er tydelig et fysisk levende vesen. Miljøbevisstheten prises og forfatterne oppfordrer oss til å senke klimagassutslippet (CO₂-utslippet), og ta del i debatten om global oppvarming, samt mer personlige tiltak som å spise økologisk mat, og bruke sparepærer og sparedusj. Alt dette vil øke vår bevissthet om jorden som noe levende.

Manglende jording kan føre til «sårbarhet, frykt, stress, humørsvingninger, det at man rastløst hopper fra prosjekt til prosjekt eller at man flytter mye» (2009: 98). Selve jordingen fremstilles i en metafor om å være på sjøen; under storm setter man sjøbein for å stå stødig og bedre tåle brå bevegelser og vindkast. Jordingen vil gjøre deg tryggere i livet, og dermed beskytte deg.

Det å jorde deg selv er en evne du kan utvikle. Det anbefales å være i primitive omgivelser (etter moderne standarder) og omgi seg med natur. Steder uten strøm og innlagt vann påpekes som flotte, men er ikke nødvendige. Det som er viktig, er å være på et sted en gang i blant hvor du har tid til å vie all din oppmerksomhet til deg selv. Når man først har opparbeidet evnen til å jorde seg selv i naturlige omgivelser, vil det også bli mulig å kunne skape denne kontakten mellom hjertet ditt og jorden hvor enn du måtte befinne deg, og jorde deg når og hvor du vil. Jording omtales som like viktig som åndelig vekst: «Uten jording blir den åndelige veksten noe som bare skjer på energi-planet – altså utenfor kroppen – og ikke en realitet, forankret i den fysiske verden» (2009: 99). Og selvfølgelig kan også jording innebære forskjellige ting for forskjellige personer, og det er heller ikke alle som vil føle seg jordet i de samme omgivelsene (2009: 107).

Jording er imidlertid ikke bare et individuelt prosjekt, men kan også foregå gjennom andre, og andre kan jorde seg gjennom deg (2009: 116). Dersom du har din trygghetsbase i en annen person, kan du gjennom meditasjon gi slipp på dette og opprette din egen unike kontakt med jordens hjerte. Dette kan føre til negative reaksjoner hos de som ikke lenger får jorde seg gjennom ditt hjerte, men ifølge Märtha og Elisabeth vil det føre til at de får mulighet til å lære å jorde seg selv slik at dere kan møtes som likemenn og få et forbedret forhold. Det er nærliggende å tolke dette som en beskrivelse av relasjonen mellom foreldre og barn, men forfatterne nevner ikke dette.

I følge Märtha og Elisabeth har jording sin opprinnelse i de universelle lovene de mener vi finner innen hermetisme⁵⁵. De gjør et tydelig forsøk på å gi kredibilitet til egen lære når de henviser til den kjente hermetiske regelen: «As above, so below; as below, so above» (2009: 100). Märtha og Elisabeth tolker det til at «den samme energien og åndelige utviklingen som finnes i de høyere sfærer, også finnes i de lavere sfærer, altså i jorden» (2009: 101). Det finnes en overveldende storhet i universet, både i makrokosmos og mikrokosmos; det uendelig store og uendeligheten i celler og atomer. Utover dette spiller ikke henvisningen til hermetisme noen større rolle i boken, og jeg tolker det dithen at begrepet er brukt utelukkende for å gi troverdighet til deres egen lære ved å gi den røtter tilbake til en eldgammel filosofisk tradisjon.

Märtha og Elisabeths lære er først og fremst en optimistisk livsfilosofi. Her står begrepet om jordingen sentralt; jordingen går fra mennesket hjerte til jordens hjerte, og omtales som en kommunikasjonssøyle. Via denne søylen kan du gi slipp på det du ikke trenger av negativ energi som oppsamlede minner, gamle tankemønstre.

Jordenergien blir ikke bare tatt opp gjennom jordingkanalen, men også gjennom fotchakraene (2009: 118). Fotchakraet er et chakra som ikke blir viet oppmerksomhet når det er snakk om syv-, tre- eller ettchakramodellen, men introduseres først i sammenheng med jording. Fotchakraet fremstilles av Märtha som en energiportal som sitter midt under foten, og som kan åpnes og lukkes som man føler for det, bare man forestiller seg det. Introduksjonen av fotchakraet, som på ingen måte behandles detaljert, kan kanskje være en referanse til fotsoneterapi (en helbredelsesteknikk innenfor alternativ medisin hvor man tar utgangspunkt i indirekte stimulering av andre kroppsdeler gjennom å stimulere antatte soner under føttene) og lignende for å nå et bredere publikum.

Jordens hjerte vil da ta imot disse negative energiene og omforme dem til noe nytt og livgivende (2009: 102). Dette forklares med en metafor om hvordan jorden allerede bryter ned avfall på overflaten gjennom en komposteringsprosess, og omdanner avfall til jord som nytt liv kan spire i. På samme måte omskapes våre avfallsenergier til noe nytt som kan bidra til å

⁵⁵ Hermetisme fikk sitt navn fra tekstsamlingen *Corpus Hermeticum* etter Hermes Trismegistos (Hermes den trefoldig store), en sammenslåing av den egyptiske visdomsguden Toth og den greske Hermes. Hermetismen er en synkretistisk spirituell filosofi, hvor maksimen «As above, so below» har fått stor innvirkning på det nyreligiøse tankegodset.

skape mer kjærlighet i verden. Hjertet ditt kan altså kvitte seg med overflødig kompostenergi, og dårlige energier kan bli omskapt til kjærlighet.

I tillegg til energi og jording bruker forfatterne også en annen metafor fra fysikken; frekvens. I følge dem har alt sin frekvens, og for eksempel kan matens frekvens bli forstyrret av ytre påvirkninger som hvordan den er høstet, emballasje og sprøytemidler (2009: 125). Leseren oppfordres sterkt til å spise økologisk mat fordi den er nærmest sin opprinnelige frekvens. I denne sammenhengen presenterer boken oppskrifter på «himmelsk jordingsmat» (2009: 125), som for eksempel retten «Englebarn» bestående av limabønner.

Universell kjærlighet og universets hjerte

Åndelig kontakt beskrives som «møtet med den universelle kjærlighetskraften som er i oss og rundt oss» (2009: 137). På samme måte som jordens hjerte, kan du også møte universets hjerte ved hjelp a meditasjon. Begrunnelsen for å ta kontakt med universets hjerte er at vi mennesker består av materie og energi, og at vi derfor har kontakt med «alt av materie, og alt av energi» (2009: 138). Gjennom kontakten med universets hjerte vil mennesket vokse, som en levende plante, og slik planter trenger vann, varme, sol og jord, trenger også menneskene dette.

Det er ifølge forfatterne den universelle åndelige verdenen som gir mennesket ideer, gudommelige innskytelser og som også gir oss muligheten til å møte engler. Universet omtales i fargerike bilder som «spiren til vår eksistens» og jorden er «drivhuset» (2009: 138).

Universet er ikke så sentralt at det kan kalles et nøkkelbegrep i læren fra *Møt din skytsengel*, men boken anbefaler oss å kontakte universets hjerte gjennom meditasjon, som et ledd i din åndelige utvikling. På denne måten vil du komme i kontakt med den universelle kjærlighetskraften, et sentralt begrep i læren. Den universelle kjærlighetskraften forener ulike gudsbegreper til en enhetlig spirituell lære. Denne kraften, eller energien, er altså et samlebegrep på ulike åndelige vesener.

Engler

Nyreligiøsitetens engler, og dermed også Märthas og Elisabeths engler, er ikke en del av tradisjonell angelologi, den kristne og dogmatiske læren om engler, mest kjent fra

katolisismen. Allikevel er det noe tradisjonsbundet over englene i *Møt din skytsengel* og visse forestillinger om engler som videreført i Märthas nyreligiøse englelære.

I følge den nederlandske religionshistorikeren Hanegraaff er den generelle nyreligiøse forståelsen av englene svært ubestemt og åpen: «simply the belief that there are «higher beings» who are aware of what is happening on earth and who are benevolently interested in the spiritual progress of humanity» (Hanegraaff 1998: 198). Denne definisjonen er særdeles passende for englelæren til Märtha og Elisabeth. I sine bøker beskriver de englene som vesener som består av ren kjærlighet. De kommuniserer på ulike måter med ulike mennesker, og har et ønske om å hjelpe oss mennesker til å utvikle oss spirituelt til å komme i harmoni med oss selv og alt rundt oss.

«Engler er trendy, og de selger!» slår Notto Thelle fast i sin egen bok som ganske passende heter *Prinsessens engler* (Thelle 2010: 16). Boken som tydelig markedsfører seg selv på tilsvarende måte som boken *Märthas engler* gjør⁵⁶. Selv om Thelles bok i stor grad handler om nyreligiøsitet i et bredere perspektiv enn Märtha, er boktittelen lite dekkende. Thelles bok handler forsvinnende lite handler om engler. Allikevel poengterer han visse relevante fakta, som at i nyreligiøs sammenheng har man for eksempel nå også årlige englekongresser i Tyskland siden 2006 med ca. 1500 deltakere, og at USA har etablert en internasjonal engledag (Thelle 2010: 15). I jødisk-kristen tradisjon er englene budbringere. Märthas engler, derimot, er tilpasset hennes eget verdensbilde. Hver engel gjenspeiler ifølge *Møt din skytsengel* et aspekt av den guddommelige kjærlighetskraften, den som også er kalt Altet og Gud (2009: 161).

Gjennom kontakt med englene mener Märtha at du vil få hjelp til å finne din sanne essens: den universelle kjærlighetskraften (2009: 161). Hver eneste engel er et aspekt av denne kjærlighetskraften og har sin egen frekvens som går igjen i lys og farge: «Det vil si at enhver av englene har sin tone, sitt lys, sin smak, sin lukt, sin følelse og sin farge som den kan fremkalle i deg» (2009: 164-165).

Alle engler er forskjellige, slik alle mennesker er forskjellige. Derfor vil også englene kommunisere ulikt med ulike personer. De kan kommunisere til deg gjennom radio, TV, du kan finne fjær⁵⁷ og andre guddommelige tilfeldigheter (2009: 164). Ikke bare er englene

⁵⁶ Dette, og rettssaken rundt det, er behandlet i kapittelet om Märthas medieresepsjon.

⁵⁷ Dette blir videre utforsket i boken *Englenes hemmeligheter* og vakte stor nasjonal oppmerksomhet.

forskjellige, men mennesker oppfatter dem også ulikt. Det er tydelig et poeng i boken at vi alle har ulike assosiasjonsmønstre, eksemplifisert med at vi forbinder ulike ting med fargen rød: krig, lidenskap, blod, tomat, og så videre.

Selv om vinger er et fellestrekk for englene, kan de allikevel vise seg i ulike fasonger. Märtha forteller at de kan komme i menneskeskikkelse, i dyreskikkelse eller bare som et kjærlighetsfylt nærvær (2009: 165). Faktisk kan de også dukke opp som de klassiske englene fra gamle glansbilder. Når du er i kontakt med englene vil du enten lukte dem, føle et vindpust mot pannen, se formen, kjenne en lett berøring, eller bare føle et nærvær. Igjen poengterer forfatterne at det ikke finnes noen fasit (2009: 171).

Siden englene er en del av den universelle kjærlighetskraften består de av ren kjærlighet, og er derfor androgyne, tvekjønnede, og ikke kjønnsløse slik man kanskje ville tro om åndelige vesener som dem. Ettersom de kun er kjærlighet har de heller ikke noe ego eller personlighet, enhver følelse vi opplever at englene har, er en projisering av vår egen egostruktur og egne følelser. Det er i denne forbindelsen at skytsengelen kommer inn i bildet.

Alle mennesker har sin egen skytsengel⁵⁸ som er der for å speile hvem du selv er for å minne deg på din egen «kraft og storhet» (2009: 167). Dersom du stoler mer på andre menneskers informasjon og meninger vil det være vanskelig å møte englene. Som Märtha og Elisabeth sier innledningsvis i sin første bok: dette er ikke en bok du skal møte med intellektet. Det krever noe av sjelen din for at du skal tillate deg selv å møte engler (2009: 169). Denne tillatelsen får du kun når du tør å møte storheten i deg selv, uten at denne «storheten» blir videre spesifisert i boken. Skytsengelen representerer altså det positive ved deg. Gjennom kontakten med skytsengelen din, og ved å ha den med deg i livet, vil du ha et liv som «skaper gode opplevelser for deg alene og med andre» (2009: 178).

Englenes hemmeligheter: nøkkelsymboler og hovedelementer

Gud, kjærlighet og Altet

⁵⁸ Mer om dette i analysen av *Englenes hemmeligheter*.

Som i *Møt din skytsengel* er en del av de grunnleggende prinsippene i læren den universelle kjærlighetskraften, Altet, Gud, skaperkraften eller «hva enn du velger å kalle denne kraften» er synonyme på en kraft som omslutter og gjennomsyrrer alt (2012: 11). Navn, eller merkelapper, er kun menneskeskaptede betegnelser, tydelig farget av språk og kultur, og henviser egentlig til det samme fenomenet; denne universale kjærlighetskraften.

Energi

I *Englenes hemmeligheter* prøver forfatterne å få leseren til å endre sine vante forestillinger om hvordan menneskesinnet fungerer. Hun ser energidelen av oss som et supplement til fornuften, og i åndelig sammenheng faktisk viktigere enn fornuften. Dersom vi kun bruker den logiske fornuft begrenser vi oss til kun å bruke én del av potensialet vårt og det er bedre å ha en utveksling, en kommunikasjon, mellom kroppen og energidelen vår (2012: 13).

Innsatsen for å forankre energilæren i vitenskapen fortsetter på samme måte her som i deres første bok: «Ifølge kvantefysikken finnes ikke noe annet enn energi. Et atom er kun energivirvler, og det fysiske er der fordi disse energivirvlene svirrer så fort at det blir hardt» (2012: 13)⁵⁹. Niels Bohr brukes igjen som legitimitet for deres nyreligiøse energilære, og hans tradisjonelle atombeskrivelse forklares som at atomene er «i bunn og grunn energi og ikke fast materie» (2012: 13-14)⁶⁰.

Jorden består av en fysisk og en energetisk del, slik som oss mennesker. Selv om vi ikke kan se den, er *den energetiske virkeligheten* en like viktig del av naturen som den fysiske selv om vi ikke kan se den. Denne energetiske delen av deg selv er din inngangsport til det åndelige i deg selv, og til englene (2012: 14).

Forfatterne forklarer at englene ikke følger de fysiske lover, men de *energetiske lover*. Disse lovene har en annen natur enn våre fysiske lover: «Når erfaringen vår tilsier at hvis du spiser opp all maten, blir det tomt, er dette motsatt i den energetiske verden. Jo mer du bruker

⁵⁹ Dette har egentlig ingen ting med kvantefysikk å gjøre, dette er relativitetsteori. ($E=mc^2$). At energi = vibrerende masse er kanskje ikke umulig, men kan nok heller ikke bevises.

⁶⁰ Problemet er, hvordan skal man definere "fast materie"? Materie er generelt vanskelig å definere i utgangspunktet, og et atom består i all hovedsak av tomrom. Men et viktig poeng her er vel det at $E=mc^2$ går begge veier, du kan bruke mye energi på å lage masse. Så hvis de sier at masse i bunn og grunn er energi, så kan vi si at energi i bunn og grunn er masse.

av noe, desto mer skapes det» (2012: 24). Desto mer vi bruker noe av våre gaver fra den «guddommelige overflod», og desto flere som gjør det; jo mer vil vi lades og bli sterkere.

Märtha og Elisabeth imøtegår kritikk de fikk for sin første bok om at egenutvikling kan være egoistisk (2012: 25). Deres svar er at det er bare når du gir 100% til deg selv at du kan gi 100% til andre. Poenget er balanse i den enkelte, og mellom mennesker.

Energien deles inn i maskulin og feminin, og vi er begge kjønn i besittelse av begge typer energi. Dette kan minne om dybdepsykologien til C.G. Jung hvor *anima* og *animus* er antropomorfiske arketyper i underbevisstheten, og den maskuline *animus* finnes i kvinnens underbevissthet, samtidig som den feminine *anima* finnes i mannens underbevissthet. Märtha og Elisabeth omtaler den maskuline energien som målrettet og handlekraftig, mens den feminine energien omtales som nærende og mottakelig (2012: 64). Den maskuline og feminine energien tilsvarer også pustemønsteret vårt; når vi puster ut er det vår maskuline energi, og når vi puster inn er det den feminine energi. På denne måten kan du kjenne på denne utvekslingen og forstå hvor livsviktig den er: det er umulig å gå hele dagen å bare puste enten inn eller ut (2012: 65). Begge kjønn er like viktige – livet er i balanse mellom å gi og å ta.

Kroppen vår vil bli sliten av å ta imot hele tiden, altså å bruke for mye feminin energi, på samme måte vil kroppen bli sliten av å gi hele tiden, altså bruke maskulin energi. Balansen er det viktige her. Selv det å ha en samtale deles opp i maskulint og feminint, snakke og lytte. Enhver form for fellesskap er avhengig av en veksling mellom det maskuline og feminine (2012: 68) mener Märtha.

Engler

Seriøse forsøk på å analysere nyreligiøsiteten fra en teologisk synsvinkel er vanskelig å finne. Men J. Hampton Keathley har en artikkel om engler på nettstedet bible.org kalt *Angelology: The Doctrine of Angels*. Han er teolog og nettstedet er et uttalt kristent nettsted, så det er naturlig at hovedvekten er på kristendommens engler vs. nyreligiøsitetens engler. Allikevel gjør Keathley også en innsats for å belyse teologiske forskjeller mellom de tradisjonelle engler og de moderne engler. Blant annet understreker han at englene i seg selv aldri blir behandlet som noen hovedperson tradisjonelt, men bare som et middel til å forklare Gud.

Keathley begrunner englenes popularitet i dag med at rasjonalisme og materialisme ikke har klart å bringe mening inn i folks liv, og at man derfor tiltrekkes av spirituell mening. Problemet, slik Keathley ser det, er at denne søken etter noe større enn deg selv skjer utenom den kristne Gud:

The tragedy is that our culture continues to pursue this independently of God's in the New Age movement, the occult, and in the cults. So belief in Satan, demons and angels is more and more common place today and used as a substitute for a relationship with God through Christ (Keathley).

Engler og nyreligiøs engletro er farlig ifølge Keathley, ikke bare fordi de fungerer som et substitutt for den rette kristendom, men også fordi engletroen blander gode og onde makter – engler og Satan.

Tradisjonell angelologi er ikke så veldig relevant for Märthas lære bortsett fra som et religionshistorisk bakteppe, så jeg skal derfor ikke bruke plass på å presentere ulike historiske tolkninger av engler. Derimot er det et poeng å understreke det Keathley sier, om at engler har inntatt en budbringer-rolle mellom Gud og menneske. At Satan, Bibelens store antagonist, regnes som en fallen engel ifølge kristen teologi kan også bidra til kristelig skepsis mot nyreligiøs englekommunikasjon. Som jeg vil vise i mitt kapittel om medieresepsjonen av Märtha, er det flere kristne som uttaler at det å snakke med engler og de døde er å lefle med det okkulte, og at det kan være farligere enn hva Märtha selv innser.

Keathley argumenterer for at det i Bibelen ikke finnes noen tegn på at englene viste seg i kvinnelige former eller hadde vinger⁶¹. Dette står i kontrast til den smått romantiserende engleskikkelsen vi ofte møter i populærkulturen, hvor engler ofte både er fremstilt med vinger og som kvinner eller barn. Keathleys forklaring står også i kontrast til Märthas nyreligiøse forståelse av engler, hvor det er et poeng at de er androgyne og kan vise seg både i kvinneskikkelse og som mannlig manifestasjon. Englenes androgyne vesen betyr at samme engel kan også vise seg for deg i varierende kjønn, avhengig av din egen personlige bakgrunn, og forventninger og fordommer.

Men Märthas engler er ikke en helt klar kategori. Som alltid, finnes det noen unntak. Både serafer og kjeruber nevnes i begge bøkene og disse to formene for engler er beskrevet i Bibelen hvor de også omtales med vinger (Jesaja 6:2, Jesaja 6:6, 2. Mos 25:10-21, 2. Mos 37:7-9). Keathley gjengir beskrivelsen av kjeruber fra Johannes Åpenbaring hvor de har fire ansikter: «that of a man, lion, ox, and eagle. They had four wings and fet like a calf, gleaming

⁶¹ Det finnes steder hvor de omtales som flyvende, selv om vinger ikke er nevnt direkte.

like burnishedbronze» (Keathley). Serafene er utstyrt med seks vinger, så det er ikke uhørt, ifølge Bibelen, at englene skal ha vinger, men det var forbeholdt visse typer engler.

I de to bøkene jeg analyserer her beskrives englenes forhold til menneskene gjennom vakre metaforer, som for eksempel: «Det er akkurat som om vi mennesker er regnet og englene solen. Sammen skaper vi en vakker regnbue» (2012: 16). Kommunikasjonen vår med englene omtales som en glemt ferdighet. Vi må gjenoppdage språket; det tar tid å lære glosene og huske grammatikken (2012: 103). Englene er alltid klare og venter på at du skal ta kontakt. I tillegg til din egen skytsengel finnes det «et vell av arbeidsledige engler der ute» som bare venter på at vi skal kontakte dem og gi dem oppgaver (2012: 20).

Som i den første boken får vi vite at skytsengelen følger deg helt fra tidspunktet når sjelen tar bolig i kroppen din, i noe som kalles inkarnasjonsøyeblikket (2012: 18). Inkarnasjonsøyeblikket finner sted i fosterstadiet, og forklares metaforisk som en overgang gjennom en gyllen trakt eller stige. Trakten går fra der sjelen din eksisterer i universet, til fosterets kropp i livmoren. Trakten er fylt med gudskraft, ren kjærlighet, og omgitt av engler. En av englene blir med deg ned i trakten på vei mot jorden. Dette er din skytsengel. Det fortelles at skaperkraften ikke vil la oss dra til jorden uten guddommelig følge, og når vi møter englene møter vi også skaperkraften; englene er et bindeledd mellom oss og det guddommelige: «I tillegg til å ha en direkte kontakt med skaperkraften kan vi altså ha kontakt med englene. Det ene utelukker ikke det andre, men gir enda en inngangsport til det guddommelige» (2012: 19).

Märtha og Elisabeth mener at vi har hatt sterkere kontakt med englene som barn, men etter hvert svekkes forbindelsen: «Jo mer vi kommer inn i kroppen og inn i livet, desto mer fjerner vi oss dessverre fra denne kontakten» (2012: 19). Den åndelige dimensjonen må vike for den materialistiske, og vår iboende lengsel etter å ha kontakt med englene blir ofte bortforklart. Når vi strever etter å «leve i intellektet» glemmer vi at vi i virkeligheten er «guddommelige sjeler som har fått en kropp, og at vi vandrer her på jorden for å lære», mener forfatterne (2012: 19).

Märthas engler er rent lys, ren gudskraft og et aspekt av Gud/Altet. Fordi de er ren gudskraft er de også ren energi og følger andre lover enn oss; de eksisterer i den energetiske verdenen: de kan «gå i alle retninger på én gang, uavhengig av tyngdelover og begrensninger» og har ikke våre fysiske begrensninger (2012: 24). Englene er uavhengige av tid og rom, og

kan derfor være flere steder samtidig. På den måten kan flere mennesker ha kontakt med englene samtidig, uten at man legger beslag på verken engelen eller dens bevissthet når du er i kontakt med den (2012: 26).

Englene er aldri statiske, men alltid i bevegelse. Allikevel har de en konstant struktur, forklart ut i fra hvordan en regnbue fungerer (2012: 30). Regnbuen har en form og farge vi kan gjenkjenne, men det er alltid nytt regn og nytt sollys som skaper den. Nettopp fordi englene er ren gudskraft, altså ren energi, kan vi oppleve dem med alle sansene våre: vi kan kjenne dem som vindpust, som kulde eller varme, lukte dem, smake dem eller høre dem. Men viktigst er *de doble sansene* våre, sanser «vi har fått for å orientere oss i energidelen vår» gjennom meditasjonsøvelser (2012: 40).

Siden hver engel består av guddommelig kraft er det umulig for dem å skjule hva de mener eller hvem de er. En engel glemmer seg aldri. Derimot er det det ofte vi mennesker som finner en måte å unngå englene på. Prinsesse Märtha Louise beskriver sitt første møte med erkeengelen Metatron⁶² som temmelig skremmende. Pulsene steg, og engelen viste seg som en «Zorro-liknende skikkelse» (2012: 46). Han var kledd i hatt med fjær, maske og svart kappe, han var mye større enn Märtha og talte med en skrallende røst. I slike tilfeller er det ikke engelen som er farlig, men vi mennesker som ikke «tør å møte den kraften i oss som de besitter» (2012: 47). Denne frykten kan komme av traumer, eller fordommer (helt dagligdagse ting) som at noen forteller oss vi ikke skal fantasere så mye. Gjennom å bli latterliggjort er det mulig vi stenger av kontakten med englene og oss selv. Den andre gangen Märtha møtte Metatron, etter hun hadde jobbet med sin egen frykt, fremsto han som «en vennlig mann med konstant varierende alder» (2012: 49).

Englenes personlighet er variert. For eksempel forteller prinsesse Märtha om en engel som sto på tastaturet hennes da hun jobbet med *Englenes hemmeligheter*. Engelen er gyllen og feminin, med gyllent langt hår og en kjole i gyllen gullfarge med regnbuefarge på sidene. Den har vinger med regnbuefarger som skimter som perlemor og konstant vind i håret (2012: 69).

Den gudskraften englene er skapt med er i total balanse mellom maskulin og feminin energi, og englene blir dermed androgyne. Derfor kan vi noen ganger tolke dem som mannlige og andre ganger som kvinnelige. Den samme engelen kan vise seg annerledes for

⁶² Metatron er opprinnelig en erkeengel fra jødedommen.

andre enn deg, og du kan også oppfatte den samme engelen selv som både mann og kvinne. For eksempel ser Elisabeth Nordeng engelen Gabriel⁶³ som en mann, og prinsesse Märtha Louise ser Gabriel som en kvinne (2012: 61).

Engler kan vise seg både med og uten vinger, og har inntatt mange skikkelser gjennom historien, men et trekk er konstant; at de er himmelske vesener. Vingene vil i så måte symbolisere englenes overjordiske vesen. Forfatterne skriver «Englene har alltid hatt vinger opp gjennom historien, så det er vel sånn de ser ut, har vi fastslått» (: 77)⁶⁴. Men hvorfor har englene vinger? I følge *Englenes hemmeligheter* er ikke vingene til å fly med, siden engler kan bevege seg uavhengig av fysiske lover (2012: 79), men brukes som en kontakt til Altet (2012: 82). Vingene blir et symbol på englenes totale balanse, og noe som mennesker kan streve etter: «Når du har vinger, betyr det bare at du har kommet inn i din egentlige væren, ditt egentlige jeg» (2012: 81)⁶⁵.

Selv om englene for en del viser seg fysisk, er det mange som ikke ser dem fysisk, men gjennom de doble sansene. Å møte englene energetisk omtales som like verdifullt som å møte dem på det fysiske planet (2012: 104). Hvordan vi møter englene avhenger av hvem vi er som personer, er vi visuelle, er vi auditive, eller er vi kinestetiske? Ideen om at noen for eksempel er mer visuelle enn andre fører til at noen har lettere for å se englene enn andre, mens andre sanser dem gjennom lyd eller kan føle dem på kroppen.

Ofte vil det være slik at man ser på sin egen engleopplevelse som mindre viktig enn andres, eller at våre forventninger holder oss for narr. Dersom vi forestiller oss i detalj hvordan en engel skal se ut før vi møter den, er det ikke sikkert vi kjenner igjen opplevelsen når vi har den. Märtha bruker seg selv som eksempel i boken og forteller om når hun er på offisielle oppdrag og skal møte barn; de forventer seg en prinsesse i gallakjole med ordener og diadem, og ser kun en vanlig dame (2012: 118-119).

På samme måte som personer har ulike assosiasjoner til ulike ord, kan englene oppfattes ulikt. For eksempel vil ordet blått få noen til å tenke på havet, andre på himmelen,

⁶³ Gabriel er en av kun tre engler (de andre er Rafael og Mikael) som er nevnt med navn i Bibelen. Kanskje mest kjent fra kristendommen hvor Gabriel brakte budskapet om Jesu fødsel til Maria, men også kjent fra jødedommen og islam.

⁶⁴ Dette har jeg vist hvordan er en religionshistorisk feiltakelse da jeg tok for meg englene og kontekstualiserte dem i min analyse av *Møt din skytsengel*.

⁶⁵ Mennesker med vinger er ikke noe som er utbrodert i boken, kun nevnt i denne sammenhengen.

eller på politikk (2012: 125). Derfor oppfatter vi englene også ulikt avhengig av hvilke erfaringer og holdninger vi har med oss.

Synkronitet og kommunikasjon

Alt som handler om kontakt med englene, omfatter ifølge Märtha og Elisabeth synkronitet. Synkronitet er det som dukker opp når man lytter til sin indre stemme og kommer i flyt med universet: «Slik blir de ytre synkronitetene svar på din indre vibrasjon» (2012: 85).

Synkronitetene, kommunikasjonen med englene, manifesterer seg i ulike former, blant annet gjennom guddommelige tilfeldigheter, fjær, naturfenomen, fysiske hint og englesyner.

Guddommelige tilfeldigheter kan være at du helt uforvarende kommer over et avisoppslag om noe du gikk og tenkte på, eller at du får informasjon om det du lurte på, som at det plutselig dukker opp på TV, radio eller annet (2012: 87). Elisabeth og Märtha har et annet eksempel på en guddommelig tilfeldighet da de følte de trengte beskyttelse fra pressen mens de satt i bilen på vei til å holde kurs. De kontaktet erkeengelen Michael⁶⁶ og oppdaget engelen utenfor bilvinduet: «Vi ble glade da vi så at Michael var rundt bilen vår på vei nedover, og akkurat da vi så at han dukket opp, altså to sekunder etter vi hadde bedt om støtte og beskyttelse, kom det en trailer mot oss med «Michael» på et skilt i vinduet» (2012: 87).

Fjær beskrives som den mest opplagte måten å få svar fra englene på. De vil begynne å dukke opp på rare steder, «på en slik måte at det ikke er mulig å ta dem for noe annet enn nettopp kommunikasjon med englene», skriver Märtha og Elisabeth (2012: 89). Fjær regnes som erkeengelen Ariels⁶⁷ spesialitet; ifølge Ariel har fjærene «en frekvens som matcher hvert enkelt menneskes egen hjertefrekvens» (2012: 93). I *Englenes hemmeligheter* forteller de en selvopplevd historie som vakte stor medieoppmerksomhet⁶⁸ om hvordan de var på en gruppemeditasjon med elevene sine. Meditasjonen varte i 10-15 minutter og da de åpnet øynene var alle dekket av hvite fjær. Märtha forteller om hvordan hennes ektemann Ari Behn mener at fjær forfølger henne, og hvordan han har begynt å se det som en «artig lek» (2012: 91). Fjærene trenger heller ikke alltid være fysiske fjær, blant annet forteller Märtha om en

⁶⁶ Mikael er en av de tre englene navngitt i Bibelen (sammen med Gabriel og Rafael) og den eneste som tydelig omtales som en erkeengel. Mikael nevnes som en engel som råder over andre engler, og tok dem med seg i krig mot dragen (Satan – den falne engel) og hans engler.

⁶⁷ Engelen Ariel dukker opp i kristen og jødisk mystisisme og apokryfe tekster.

⁶⁸ Dette vil bli behandlet videre i analysen av medieresepsjonen.

skiferie med Ari, hvor det var klistremerker av fjær på skiene hun hadde leid. Märtha skriver at hun egentlig er ganske pragmatisk, og var skeptisk først, men sjekket utleiebutikken senere for disse klistremerkene og ingen andre ski-par hadde klistremerker med fjærmotiv (2012: 91).

Ifølge *Englenes hemmeligheter* er det i noen ganger tydeligere enn ellers at fjærene kommer fra englene (2012: 91), og bruker en anekdote fra Elisabeth da hun skulle starte skoledagen ved Astarte Education som eksempel, hvor «[...] noen kommenterte at det satt en fjær på skulderen min. Da jeg så etter, var det faktisk en fjær som sto rett ut som en liten vinge fra skulderbladet» (2012: 92). Det var visstnok ingen dunputer i lokalet eller andre gjenstander som inneholdt fjær. Det sies ikke eksplisitt at fjærene er fysiske bevis på englene eller at de stammer fra fysiske engler, men det påstås indirekte når forfatterne skriver for det ikke fantes noen grunn til at fjærene skulle være der, med mindre det var på grunn av englene.

Fjærene er for Märtha fysiske påminnelser om englenes eksistens. De kan også være en takk fra englene for kontakten du har med dem og som ga dem muligheten til å hjelpe deg.

Et annet eksempel på synkronitet og guddommelige tilfeldigheter er naturfenomener. Det kan være alt fra å se en regnbue til en spesiell fugleformasjon, eller til og med en impulsiv handling om å dra til et spesielt sted. Märtha og Elisabeth forteller at de på jordingskurs med elevene sine har opplevd både doble og triple regnbuer (2012: 94), og at solen har brutt gjennom skyene når en elev har kontaktet skytsengelen sin (2012: 95). Naturopplevelser som dette omtales som sterkere enn det å finne fjær, fordi det er så mye som må klaffe for at man skal oppleve dem. For å oppleve en regnbue må det ha vært sol og regn på en gang, og for å oppleve denne solen som bryter skyene må det ha «bygget seg opp et lavtrykk som er på tilbakegang slik at solen slipper gjennom skydekket akkurat i det rette øyeblikk for at du skal oppleve det som en guddommelig synkronitet» (2012: 96).

Englene respekterer menneskets frie vilje og presser seg ikke på, skriver Märtha og Elisabeth. Allikevel kan de gi noen fysiske hint, som å dytte deg litt, stryke deg litt over kinnet i form av en lett bris, eller slå en bok ut av hånden din som åpner seg på en side med et budskap til deg (2012: 97). Igjen er det, ifølge *Englenes hemmeligheter*, like mange måter å oppleve dette på som det er mennesker. Man kan kjenne en «iling i kroppen» eller at «hjertet åpner seg», og det kan være englene som ønsker å kommunisere med deg (2012: 98).

Märtha mener at englesyner ofte kan oppleves dersom du står foran store veivalg i livet, eller i situasjoner som er truende. De viser seg enten fysisk eller for det indre øyet, som menneskeliknende med fjærklede vinger, som vinger med strålende lys eller som lysglimt (2012: 99). Det er glansbildeenglene med store vinger og fargesprakende kjortler som viser seg oftest, ifølge *Englenes hemmeligheter*.

Hjertet og kroppen

Det er i hjertet det guddommelige ligger ifølge Märthas lære, og det er her englene eksisterer (2012: 36-37). Gjennom hjertet kommer vi i kontakt med kroppen, og fordi pulsen vår er i hele kroppen via blodomløpet kan vi også oppleve hjerteslagene over hele kroppen. Å fokusere på hjertet er derfor en anbefalt metode for å øke kroppsbevisstheten (2012: 108).

Englenes hemmeligheter vektlegger at kropp og ånd er like viktige deler av mennesket. Märtha og Elisabeths erfaringer med undervisningsvirksomhet har vist dem at mange søkende mennesker har en tendens til å fordømme og undervurdere kroppen (2012: 32-33), og nedprioritere denne i motsetning til det åndelige som blir opphevet. Boken gjør et poeng av at det er i kroppen man kan ha kontakt med lyset rundt oss, og at tilstedeværelse i kroppen gir deg verdifulle erfaringer av livet og følelser, derfor er det viktig at vi kan lytte til kroppen.

Gjennom livet samler kroppen opp avfall fra både deg selv og andre, den omtales faktisk som en «container» (2012: 35). Dersom du setter kroppen fri kan den «heve energinivået til å matche energidelen din» (2012: 35).

Å lytte til kroppen betyr at vi tar kroppen på alvor, for eksempel når det gjelder sykdomssymptomer, trøtthet og slikt. «Kroppen er laget slik at den skal kunne flykte og yte maksimalt i kortere perioder for å overleve. Men vi mennesker har blitt trent opp til å yte maksimalt gjennom hele livet» (2012: 34). Gjennom meditasjonsøvelser hvor man kjenner på hjerteslagene rundt om i kroppen og føle etter om de har smak eller farge, kommer man i bedre kontakt med sin egen kropp (2012: 109). Man kan øve seg opp til å lytte til kroppen, for eksempel kan en rumlende mage være kroppen som snakker til deg: «For oss er denne rumlingen musikk. Det er kroppen som viser at den gir slipp på blokkeringer og trives» (2012: 110).

Gjennom en meditasjon hvor du kontakter hjertet ditt øver du på å åpne for hjertekontakt og dermed også englekontakt. Når du snakker med hjertet ditt kan språket, slik som når du snakker med englene, være non-verbalt gjennom lukt, smak, farger og så videre. Hjertet ditt vil fortelle deg når og hvor det er best å ta kontakt (2012: 112).

Avsluttende betraktninger

Det er naturlig å se de to bøkene under ett, som en samlet fremstilling av Märthas nyreligiøse lære, ettersom bøkene har en nærmest identisk referanseliste, inneholder flere av de samme temaene og faktisk også samme meditasjonsøvelse. *Møt din skytsengel* er en grunnbok, hvor *Englenes hemmeligheter* gir innblikk i en mer avansert lære.

Dee to bøkene er både like, og svært forskjellige både i form og innhold. *Møt din skytsengel* bærer preg av å være enklere tilgjengelig, nærmest litt naiv, og omfatter et vidt spenn av ideer. Den fungerer nærmest som en innføringsbok i nyreligiøsitet og behandler læren deres til dels overfladisk. Jeg tolker det som et forsøk på å inkludere mest mulig av læren og ideer i boken. Læren i boken er også utpreget holistisk, den inkluderer både miljøvern og kosthold på en måte som vi ikke møter i oppfølgeren.

Englenes hemmeligheter fremstår derimot som mer kompleks. Ikke bare går den langt mer i dybden på englene, som må sies å være det sentrale temaet, men den handler også mye mer om mellommenneskelige relasjoner, både generelle betraktninger og personlige eksempler. Det vektlegges hvordan mennesker kommuniserer med hverandre på et spirituel vis via energi, aura, osv., hva dette betyr for den enkelte og hvordan du kan jobbe med det. Det er også et mer konkret forsøk på å plassere mennesket i en åndelig dimensjon ved å utbrodere forholdet mellom ånd og kropp, og ved å forklare om inkarnasjonsøyeblikket hvor vårt menneske får sin skytsengel, noe som er helt fraværende i den første boken.

4 Medieresepsjonen

Religions sosiolog Gordon Lynch skriver i sin artikkel *Religion, media and cultures of everyday life* (2010) at «Public awareness of religion is framed through the presence in media and some of the deepest controversies around contemporary religion are bound up with the content and uses of media» (Lynch 2010: 543). Medier skaper «en ny bevidsthed og virkelighet, som andre sociale fænomener må indordne sig under» skriver professor i medievitenskap Stig Hjarvard i boken *En verden af medier* (2008). Den virkeligheten vi blir presentert, er ofte den virkeligheten vi forholder oss til. Religionsforskerne Cora Alexa Døving og Siv Ellen Kraft har i sin bok *Religion i pressen* (2013) en kort del viet til Märtha og engleskolen, hvor de hevder at «det var journalister som satte Märthas engleskole på den offentlige dagsorden» (Døving og Kraft 2013: 38).

Märthas nyreligiøse virksomhet har gjort det mulig for mediene å presentere saker som omhandler kjendiser, avvik fra forventede sosiale normer og religion i en og samme artikkel. I følge Døving og Krafts analyse var Märthas engler en av «de mest profilerte sakene i norske nyhetsmedier i 2007, og en av de største religionssakene på 2000-tallet» (Døving og Kraft 2013: 37).

Hvis vi legger pressedekning til grunn, ser det ut til at alternativ spiritualitet er et marginalt fenomen med svært liten oppslutning i det offisielle Norge. Allikevel genererer fenomenet et høyt interessenivå, og alternativspiritualiteten skaper store debatter i mediebildet og mye oppmerksomhet rundt de mest profilerte aktørene.

Spørreundersøkelser

I kjølvannet av de fire store hovedsakene i media; opprettelsen av skolen, utgivelsene av de to bøkene og påstanden om kommunikasjon med de døde, har det også vært utført spørreundersøkelser angående Märthas prinsessetittel og befolkningens forhold til kongehuset. Spørreundersøkelsene fungerer som et supplement til min analyse av medieoppslag. Spørreundersøkelser tar utgangspunkt i «folk flest» mens media er et redigert utvalg.

I 2007, etter at det ble offentlig kjent at prinsesse Märtha Louise hadde startet engleskolen Astarte Education, utførte Infact en spørreundersøkelse på vegne av VG (VG.no

16.08.2007). Temaet var om Märtha burde si fra seg prinsessetittelen⁶⁹, og om tillitten til monarkiet var blitt svekket som resultat av Astarte Education. Over 1000 nordmenn ble spurt. Undersøkelsen viste at 35,8% av befolkningen mente prinsessen burde si fra seg prinsessetittelen, og 22% hadde ingen mening. Undersøkelsen viser også at tillitten til monarkiet var noe høyere hos kvinner: 49% av mennene mente Märtha burde gi fra seg tittelen, mens 52,2% av kvinnene mente at hun burde beholde prinsessetittelen.

Etter lanseringen av *Møt din skytsengel* (2009) utførte Respons en landsdekkende undersøkelse for Aftenposten (Aftenposten.no 27.12.2009) om Märtha burde miste prinsessetittelen eller ikke. 20% mente hun burde miste tittelen, 51% mener hun burde beholde den, og resten hadde ingen oppfatning. I undersøkelsen var det flere kvinner (53%) enn menn (48%) som mente at hun burde beholde prinsessetittelen. Undersøkelsen ble gjort blant 1003 personer, og viser også at husstander med lav inntekt var mer positive til prinsessen enn husstander med høy inntekt. Undersøkelsen ble gjengitt i Aftenposten, som i den forbindelse skriver om hvordan Kong Harald i 2002 bestemte at Märtha ikke lenger skulle tituleres som «Hennes Kongelige Høyhet» etter at hun ble selvstendig næringsdrivende og startet eget firma. På den tiden, skriver Aftenposten, ga hun «klart uttrykk for at hun ville skille sterkt mellom sin prinsessegjerning og sin kommersielle aktivitet». Sosiolog Hedvig Skonhoft Johansen sier kritisk om Märthas sammenblanding av roller: «Mitt inntrykk er at hun nå bare er prinsesse i navn, ikke i gavn». Skonhoft Johansen påpeker at Märtha har mange tilhengere, spesielt blant unge og eldre kvinner, og plasserer Märtha og Elisabeth som nyreligiøse i en kristen kontekst, og trekker frem at Märtha og Ari har to barn i en kristen barnehage, samt at Maud Angelica går på Steinerskolen (Aftenposten 27.12.2009).

I 2010 ble det kontroverser rundt et intervju med Märtha hvor hun mente det var fullt mulig å snakke med de døde. Uttalelsene vakte harme hos mange teologer, og fikk stor pressedekning. Etter dette gjorde InFact en spørreundersøkelse på vegne av VG (VG.no 14.09.2010b) blant 1043 nordmenn hvor 40,3% svarte at det er problematisk at Märtha har kontakt med de døde. 27,4% sier det er greit, og 32,3% har ingen oppfatning. Av respondentene som mente det var problematisk sier 52,5% at det er problematisk fordi det er umulig å ha kontakt med de døde, 22,4% sier det er problematisk ettersom hun bryter med kristen lære, og 17,9% sier det er problematisk fordi hun representerer kongefamilien (VG.no 14.09.2010a). 34% av de spurte mener at Märtha bidrar til å svekke kongehusets omdømme,

⁶⁹ Hun hadde allerede sagt fra seg tittelen «Hennes kongelige høyhet» for å bli skattebetaler.

mens 15% mener hun bidrar til å styrke kongehusets omdømme. 50,6% mener det er geit at Märtha kombinerer prinsessetittelen med kommersiell virksomhet.

Etter *Englenes hemmeligheter* ble lansert i 2012 utførte Ipsos MMI en spørreundersøkelse på vegne av Dagbladet⁷⁰. Den viste at 68% tror ikke Märtha har evner til å snakke med engler og døde personer, mens 15% tror på kommunikasjonsevnene hennes. 4% mener englesaken påvirker kongehuset positivt og 47% mener det påvirker negativt (VG.no 05.04.2012). Undersøkelsen viser, i likhet med de foregående at menn er mer skeptiske til Märthas engletekke enn kvinner.

Generelt kan vi se at kvinner er mer positivt innstilt til Märtha, hennes evner og at hun beholder prinsessetittelen, mens menn er mer skeptisk. Fra 2007 til 2009 var det færre som mente Märtha burde frasi seg tittelen. Det ser ut til at nordmenn flest ikke har tro på Märthas evner til verken å snakke med engler eller avdøde.

2007: Astarte Education og sivil rettssak

I 2007 da engleskolen, Astarte Education, startet fikk både Märtha og skolen en blandet mottagelse. Den største kritikken kom fra både religiøse miljøer som fokuserte på betenkelige sider ved hennes lære, samtidig som mer samfunnsorienterte kritikere tok for seg problemene rundt prinsessetittelen og økonomisk vinning, spesielt fremmet av Trygve Hegnar. Kort tid etter mediekjøret startet ble det kjent at prinsesse Märtha Louise var blitt sykemeldt, og måtte avlyse to barneforestillinger under Nordland Musikkfestuke. VG meldte at Märtha hadde «opplevd oppmerksomheten rundt engleskolen som så voldsom at hun så seg nødt til å skuffe de minste på musikkfestuken» (VG.no 31.07.2007). Svært mye av kritikken hadde dreid seg rundt Märtha som person og hennes interesser, og det er nok ikke feil å anta at oppmerksomheten ble større enn hva hun først hadde forventet.

Kristen mottakelse

Kritikken fra kristne miljøer kom særlig fra Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) og Menighetsfakultetet (MF). Informasjonsleder i Norsk Luthersk Misjonssamband, Espen Ottosen, kritiserte Märthas lære som holisme og nyreligiøsitet:

⁷⁰ Jeg har ikke lyktes i å finne det korrekte antall deltakere i denne undersøkelsen.

Det er nok mange med meg som er svært skuffet nå, kongehuset har jo alltid hatt nære bånd til kristendommen. Det at Märtha Louise ikke bare beveger seg bort fra Den norske kirke, men nå aktivt markedsfører nyreligiøsiteten er beklagelig (NRK.no 24.07.2007).

Mens NLM inntok en mer pragmatisk holdning og kritiserer Märtha for å bevege seg vekk fra Den norske kirke og markedsføre nyreligiøsiteten, var det den mer farlige okkultismen MF-kritikerne konsentrerte seg om. I følge dem kan kontakten med englene kan føre til kontakt med onde krefter fremfor Gud. Tormod Engelsviken ved Menighetsfakultetet karakteriserte Märthas lære som vranglære:

Vi oppfordres ikke til å søke kontakt med englene eller å tilbe dem. Det er Gud vi skal søke. Å søke kontakt med åndsmakter kan føre til at man kommer i kontakt med de onde åndene, med demonene, slik det skjer i spiritisme, okkultisme og i andre religioner (NRK.no 24.07.07).

Det vil vise seg videre i analysen at beskyldningene om okkultisme ikke var noe engangstilfelle.

Sekulær mottakelse

Den svenske forfatteren Jan Guillou⁷¹ som blant annet har skrevet flere bøker om de middelalderens hekseprosesser uttalte at Märtha trengte legehjelp, og tolket hennes englelære som en form for misforstått katolisisme:

[...] hvis man ikke er katolikk, og likevel påstår man kan kommunisere med engler, da er man kanskje litt sprø. Særlig om man legger til at man kan snakke med hester. Da bør man søke legehjelp (VG.no 13.08.2007).

Bergens Tidende skrev august 2007 på lederplass at Märtha burde frasi seg prinsessetittelen og plassen i kongefamiliens arverekkefølge (BT.no 13.08.2007). Avisen var kritisk til hennes forretningsvirksomhet og skrev at rollen som goodwillambassadør for FNs høykommissær for flyktninger og humanitært arbeid i SOS barnebyer burde være interessant nok for prinsessen. Videre mener de at Märthas lære er så kontroversiell at den kan utfordre for monarkiets sterke posisjon i det norske folk:

Märtha Louises religiøsitet er kontroversiell i et samfunn der de fleste av oss prøver å forholde seg rasjonelt til livet. Monarkiet aksepteres i dagens Norge fordi de kongelige ikke opptrer kontroversielt (BT.no 13.08.2007).

Det virker som at BT på mange måter mener at monarkiet består nettopp fordi de kongelige holder seg i ro som anonyme gallionsfigurer, og at selve monarkiets fundament kan la seg ryste i grunnvollene av Märthas nyreligiøse virksomhet. BT presiserer at prinsessen gjør seg

⁷¹ Blant annet kjent for de populære bøkene om tempelridderen Arn.

til talsmann for en «høyst spesiell religiøsitet» Kritikken her rettes både mot denne formen for religiøsitet, men også mot det at hun bruker tittelen sin i forretningsammenheng.

Trygve Hegnar, redaktør i Finansavisen⁷², skrev en krass kommentar som fikk stor oppmerksomhet da han anklaget Märtha for svindel, og brudd markedsføringsloven: «Når prinsesse Märtha Louise krever 24.000 kroner for å lære folk å snakke med engler, så er det faktisk ren svindel. Prinsessen plasserer seg i klassen med spåkoner og annet tøys»⁷³. Hegnar mente at dersom Märtha ikke frivillig ville frasi seg prinsessetittelen burde kongen frata henne tittelen, og sier til Aftenposten:

Vil Märtha Louise tjene penger på spåkonevirksomhet, healing og innføring i hvordan vi skal komme i kontakt med englene, så bør hun gjøre det som en hvilken som helst annen tulling vi kan flire av. Ikke som prinsesse (Aftenposten.no 31.07.2007).

Morgenbladet (Morgenbladet.no 05.10.2007) oppsummerte på mange måter debattene da avisen på lederplass tok til motmæle mot en del av den krasse kritikken mot Märtha. De tok avstand fra Trygve Hegnar, og karakteriserte andre kjente kritikere (Pål Bang-Hansen og Tor Erling Staff), som «krakilske». I samme krasse tone omtaler de Publicom forlag som et «kynisk møkkaforlag» som bedriver misbruk og snylting for å markedsføre boken *Märthas engler*. Allikevel oppfordrer også de prinsessen til å si fra seg tittelen, og lederen avsluttes med en oppfordring til prinsessen: «bland ikke prinsessen og kjøpmannen da føder de en fallen engel».

All kritikken mot Märtha etter opprettelsen av Astarte Education dreide seg stort sett om det økonomiske aspektet; det at prinsessetittelen ble brukt for å tjene penger. Majoriteten av kritikken var i denne innledende fasen ikke rettet mot Märthas trogrunnlag. Selv om Märthas religiøsitet tilsynelatende ble godtatt, mens forretningsideen ble kritisert, er det en påfallende forskjell i pressens dekning av prinsessens første forretningsodé, eventyrforfatter og entertainer. Märtha møtte ikke den samme kritikken da hun tjente penger på å gi ut eventyrbøker. For eksempel *Eventyr fra jordens hjerte* som ble utgitt på Bazar forlag i 2007, samme året som Astarte ble opprettet. Morgenbladet ser denne selvmotsigelsen når de skriver: «Den voldsomme kritikken av Märthas økonomiske gevinst rundt åpningen av Astarte fremstår som et dårlig tilslørt substitutt for det egentlige angrepsmålet: Prinsessens

⁷² Fysisk publisert media, ikke tilgjengelig på Internett.

⁷³ Denne kritikken har prinsessen kanskje tatt seriøst. Astarte Education lover nå ikke lenger kontakt med englene, men beskriver kurset som at man søker kontakt med englene. Astarte Education er nå også kjent under navnet Astarte Inspiration.

nyreligiøse tro på engler» (Morgenbladet 21.12.2007). I følge Morgenbladet viser kritikken at folk flest i dag fortsatt ønsker å ordne verden etter gammelkristne retningslinjer.

Boken *Märthas engler* på Publicom forlag

I 2007 ble boken *Märthas engler* utgitt på Publicom forlag i Horten (i Vestfold). Boken er en oversettelse til norsk av en eldre bok kalt *Seeing Angels*⁷⁴ (2001) skrevet av Emma Heathcote-James. Den norske oversettelsen hadde i tillegg til den nye tittelen også et bilde av Märtha på bokomslaget. Märtha og hennes advokat, Cato Schiøtz mente dette var brudd på åndsverksloven, markedsføringsloven og loven om personvern. Saken førte til at Märtha ble den første norske kongelige i en sivil rettssak i Norge. Forlagssjef Torgeir Lorentzen mente at boken kunne markedsføres på denne måten fordi prinsessen og hennes tro på engler allerede var en del av den offentlige debatten. Märtha på sin side sa i Tingretten at «[...] jeg må kunne be om å få bli behandlet slik alle næringsdrivende har krav på å bli behandlet, nemlig at man ikke blir utnyttet kommersielt» (BT.no 02.10.2007). Å forfekte at man vil behandles likt med andre næringsdrivende er en litt naiv holdning når man kombinerer gründervirksomhet med å være kongelig.

Kongehusekspert og statsviter Carl Erik Grimstad mente at rettssaken var et klart signal om at prinsessen bør frasi seg tittelen: «Hun kan ikke den ene dagen begjære stans av en bok også neste opptre som prinsesse» og mener hun utfordrer kongehuset (Side2.no 2007). De involverte partene kom til et forlik i Nordre Vestfold Tingrett slik at boken fikk beholde tittelen *Märthas engler*, men måtte fjerne bildet av Märtha på omslaget. I tillegg ble forlaget idømt en erstatning på 150.000 kroner som prinsessen donerte til TV-aksjonen (Gjengangeren.no 22.01.2008). Det at Märtha donerte pengene til veldedighet viser at hun ikke er en vanlig forfatter som lever av sitt åndsverk, men kan også ses som et forsøk på å legitimere sin forretningsvirksomhet ved å knytte den til veldedighet.

2009: *Møt din skytsengel*

Møt din skytsengel er første bok av Prinsesse Märtha Louise og Elisabeth. Det var forlaget Cappelen Damm som først kunngjorde at prinsesse Märtha Louise skulle gi ut en bok basert

⁷⁴ Heathcote-James, E. *Seeing Angels. The Contemporary Account of Hundreds of Angelic Experiences* Blake Publishing 2001.

på læren fra Astarte Education. Ida Berntsen, forlagssjef for dokumentarlitteratur i Cappelen Damm, forklarte at det skulle bli en bokserie som skulle vise hva Engleskolen jobber med, uten å være regnet som undervisningsmateriale (VG.no 17.09.2009).

På spørsmål fra VG om hun har vurdert å legge opp engleprosjektet på grunn av høylytt skepsis svarer prinsessen: «Nei, det har vi aldri tenkt på» (VG.no 09.11.2009). Boken solgte godt, og ble trykket i tre opplag på til sammen 31.000 eksemplarer etter kun to og en halv uke i salg.

Bokanmeldelser

Da *Møt din skytsengel* ble utgitt i 2009 ble den anmeldt i alle de store avisene. Dagbladets anmeldelse skilte seg veldig ut. Den var skrevet av Trond Berg-Eriksen, professor i idéhistorie ved Universitetet i Oslo, og flommet over av blomstrende beskrivelser og negative personkarakteristikker. «de to søndagsmuntre forfatterinnene», «forfatterinnene er to halv voksne jenter som, når det gjelder varene de selger, fremdeles vil leke butikk med knapper og glansbilder». Og Berg-Eriksen kronet det hele med å kalle dem for «intellektuelt ubemidlede personer». Englene omtaler han som «vage skygger av de søkende narsissistenes eget speilbilde» og kritiseres for ikke å være korrekte engler. Innholdet i boken omtales som «smørblid, religiøs illusjonisme innpakket i pastellfarger» og «en pyntelig oppsats av lånte fjær». Dette betyr ikke at Berg-Eriksen ser på boken som uskyldig pludring, han tolker forfatterne som både overfladiske og kyniske:

Det som gjør boken til pinlig lesning, er den patologiske selvopptattheten som metafysisk program og den tilhørende forakten for alle de mennesker som virkelig søker en mening med livet sitt, eller som har ordentlige problemer å stri med i den utvendige verden (Dagbladet.no 23.10.2009).

Berg-Eriksens anmeldelse fremstår som regelrett latterliggjøring. Når han henviser til *forfatterinnene* i stedet for det kjønnsnøytrale *forfatterne* er det en hersketeknikk. Han spiller på stereotypiske fremstillinger om kjønn og nyreligiøsitet, og viser med all mulig tydelighet at Märtha ikke behandles som alle andre forfattere. Berg-Eriksens anmeldelse er et eksempel på en ekstrem akademiker-arroganse med Dagbladet som sitt talerør.

Aftenposten har en litt mer objektiv posisjon når de anmelder *Møt din skytsengel*, og skriver at boken kjennes som «en litterær versjon av å gå mellom Alternativmessens boder: Litt aurarensing her, litt jording og meditasjon der, og dagen rundes av med linsesuppe». Anmelderen, Mala Wang-Naveen påberoper seg førstehåndskunnskap om alternativ

spiritualitet, og skriver: «Nyåndeligheten har et feministisk aspekt ved seg, det er en overvekt av kvinner som søker ro og sindighet, forankring i naturen». Hun mener også at «tekstene i boken uttrykker et feministisk-åndelig behov for å definere sin egen rolle», men når hun konkluderer, ligner hun på Berg-Eriksen. Hun skriver at boken koker ned til en «hobbypsykologisk verktøykasse som skal hjelpe folk til å takle stress og tidsklemmer» (Aftenposten.no 04.09.2009). Wang-Naveen forsøker å kontekstualisere nyreligiøsitet og trekker også frem Snåsamannens popularitet som et bilde på det nyreligiøsitetens posisjon i Norge.

Etter lanseringen av *Møt din skytsengel* høsten 2009 holdt Märtha og Elisabeth et foredrag på den store Alternativmessen i Lillestrøm foran over 800 deltakere. Dette var første gang Märtha snakket for publikum om englepraksisen sin. VG intervjuet en av tilhørerne⁷⁵, som sa at hun ble mye mer interessert i engler etter at Märtha startet engleskolen. En annen tilhører⁷⁶ som solgte keramikkengler på messen takket Märtha for at hun solgte flere engler enn før (VG.no 07.11.2009). Englenes popularitet i det alternative Norge blir her eksplisitt kreditert prinsesse Märtha Louise, og ikke hennes medforfatter. Interessen har økt og engler selger mer, ikke på grunn av Märthas englebøker og engleskole, men på grunn av Märthas offentlige posisjon, må vi anta.

Anne Hafstad, daværende avdelingsdirektør i Helsedirektoratet skriver en kritisk kronikk i Aftenposten om Märthas foredrag på alternativmessen. Folk lar seg «føre inn i en aura av kongelig massemeditasjon», skriver hun. Hun beskriver målgruppen for *Møt din skytsengel* som de som «søker alternative løsninger for å finne det gode liv». Hun er kritisk til alternativ behandling fordi den er i ferd med å ta opp konkurransen med skolemedisinen: «Rundt 15000 alternative behandlere står klare til å ta over der landets drøyt 20000 leger ikke innfrir forventningene fra stadig mer krevende og opplyste pasienter» (Aftenposten.no 10.11.2009)⁷⁷.

Kvakksalverloven ble opphevet i 2004, og nesten to millioner mennesker benytter alternativbehandling i året, skriver Hafstad. Hun opplyser at mer enn én av tre kreftpasienter bruker alternativ behandling som supplement til skolemedisinen. Men et positivt trekk ved

⁷⁵ Heidi Gromstad.

⁷⁶ Tove Wiik.

⁷⁷ De siste tallene fra 2012 viser at Norge har ca. 23.260 yrkesaktive leger, og ca. 12.000 alternative behandlere (Aftenposten 24.02.2014).

alternativbehandlerne er at de har anledning til å gi mer tid og omsorg til den kreframmede. Allikevel advarer Hafstad mot alternativ behandling som ofte kan være en «kynisk utnyttelse» av syke mennesker. På grunn av Märtha har det blitt et større marked for det alternative, mener hun.

TV-opptredener

I forbindelse med lanseringen av *Møt din skytsengel* fikk både Märtha og Elisabeth Samnøy besøke underholdningsprogrammet «Skavlan»⁷⁸ på NRK. Næringslivsavisen E24 intervjuet en media-ekspert, Arne-Inge Christophersen⁷⁹, om den kommersielle verdien av slik en PR, hvor medievirten mente det er stor verdi i å fremføre budskapet sitt i beste sendetid i et anerkjent program.

Hans Christian Vadseth, sjefredaktør i Fædrelandsvennen, var svært kritisk til all oppmerksomheten. Pressen behandlet Märtha annerledes på grunn av hennes bakgrunn, blant annet fikk hun to minutter og 40 sekunder taletid på NRK Dagsrevyen uten å bli møtt av et eneste kritisk spørsmål:

I to minutter og 40 sekunder kan du se journalistens håndholdte mikrofon foran de to forfatterne, som får prate. Og prate. Og prate. Ikke et oppfølgingsspørsmål. Ikke én kritisk tilnærming. Det er nesten så vi kan høre lyden av journalistens velvillige nikk underveis (Morgenbladet.no 30.10.2009).

Media gir ifølge Vadseth Märtha et mikrofonstativ til å dele sin lære, og at det skjer på grunn av hennes offentlige rolle, ikke fordi det hun sier er verdifullt eller interessant, mener han (E24.no 31.10.2009).

Nesten to uker senere svarer Dagsrevysjef Solveig Tvedt og reporter for NRK Dagsrevyen Kristi Marie Skrede på kritikken i et innlegg i Morgenbladet. De mener at fremstillingen av NRK som et mikrofonstativ er feil, og kritiserer Vadseth for at han bruker et klipp på nrk.no som eksempel på at NRK Dagsrevyen opptre som mikrofonstativ (Morgenbladet.no 14.11.2009). De hadde ikke anledning til å gjøre noe research intervju og måtte derfor høre på hva intervjuobjektene hadde å formidle.

⁷⁸ Et norsk-svensk produksjonssamarbeid om et talkshow ledet av Fredrik Skavlan.

⁷⁹ Administrerende direktør i mediebyrået Universal Media.

Kristen mottakelse

Som da Märtha startet opp Astarte Education, kom det også kritikk fra ulike representanter for kristne miljøer da hun ga ut sin første bok. Julaften 2009 hadde Aftenposten (Aftenposten.no 24.12.2009) en kort artikkel om Øystein Magelssen, prost i Bragernes kirke i Drammen, som planla julegudstjenesten med en preken om «den nyåndelige engleverdenen» som Märtha er talsperson for. «Jeg opplever at budskapet om at man gjennom selvutvikling kan finne sin egen skytsengel er det vellykkede menneskets virkelighet» sier han, og påpeker at Märthas engler «heldigvis» står i sterk kontrast til englene i juleevangeliet. Magelssen gjør dermed et poeng ut av å skille kristendommens engler fra nyreligiøsitetens engler⁸⁰.

Klassekampen publiserte tidlig 2010 et intervju i forbindelse med religionshistoriker Hanne Nabintu Herlands bok kalt *Alarm! Tanker om en kultur i krise* (2010)⁸¹. Boken ble utgitt på det kristne forlaget Luther, og en av kapitteloverskriftene heter «Prinsesse Märtha Louise som New Age-inspirert Okkultist». Det å koble Märtha med okkultisme er et grep flere kristne kritikere benytter seg av, som for eksempel Engelsviken ved Menighetsfakultetet som jeg viste til tidligere. Dette vil også være en fremtredende del av kritikken rettet mot Märtha i 2010 da hun fortalte hun kunne kommunisere med døde, både fra geistlige som biskop Riksaasen Dahl, og politikere som Tingelstad Wøien (Sp).

2010: Kommunikasjon med de døde

I september 2010 ga Märtha og Elisabeth et intervju til Stavanger Aftenblad i forbindelse med at de skulle holde et kurs på et hotell eid av Det Norske Misjonsselskap (NMS). Märtha uttalte i intervjuet at: «Det er ikke vanskelig å komme i kontakt med de døde heller, på samme måte som med englene. Også den kontakten kan vi opprette når som helst, når vi ønsker det» (Aftenbladet.no 12.09.2010). Da dette ble kjent, reagerte generalsekretæren for NMS Kjetil Aano og ville ikke godta at prinsessen eventuelt kontakt med de døde i Det Norske Misjonsselskaps lokaler. Han sa til Stavanger Aftenblad at: «Kirken er tydelige på at man ikke skal ha kontakt med døde. Både fordi man skal respektere grensen mellom liv og død, og

⁸⁰ Den norske kirke har i økende grad engasjert seg i nyreligiøsiteten. Dette er godt utforsket i masteroppgaven *Åndelig lengsel. Nyreligiøsitet og subjektiv erfaring i den norske kirke* (Morsund 2010).

⁸¹ I intervjuet blir hun ikke spurt om Märtha, men intervjuet hun gir dreier seg hovedsakelig om kritikk av 68-erne og akademisk ensretting, og det hun kaller en «totalitær meningstvang» i samfunnsforskningen i Norge (Klassekampen.no 02.03.2010).

fordi man skal respektere de døde. Når man er død skal man få hvile i fred» (Aftenbladet.no 12.09.2010). Saken løste seg, og kurset ble avvirket som planlagt etter at prinsesse Märtha Louise tok personlig telefonkontakt med Kjetil Aano og forsikret ham om at de ikke skulle ta kontakt med de døde under kurset på Sola (Aftenbladet.no 13.09.2010).

Astarte Education skrev imidlertid en pressemelding hvor de tok et oppgjør med kritikken i norske medier, hvor de avslutter med noen interessante synspunkter når det gjelder religion og åndelighet:

Våre kurs har ingenting med religion å gjøre. Men med en åndelighet som vi har i oss og som vi hele tiden kan utvikle. Denne åndelighet er det en stadig økende interesse for, noe vi ikke minst ser i forbindelse med Astarte Educations virksomhet (Nrk.no 13.09.2010)⁸².

Når det gjelder kontakt med de døde er det kanskje et av ytterst få områder hvor religionene nærmest har monopol (Berger 1967). Etersom samfunnet blir stadig mer differensiert og religionens offentlige rolle er på tilbaketog, er døden et tema hvor religionene fortsatt er viktig. Vitenskapelige forklaringer på døden som en naturlig avslutning på livet gir ikke svar på eksistensielle spørsmål, og religionenes ulike forestillinger om livet etter døden har liten konkurranse. Når Märtha sier at det er fullt mulig å snakke med de døde, er det en egen art av ekspertvitner som får uttale seg i media, nemlig de som representerer tradisjonell religion i Norge, det vil si representanter fra Den norske kirke.

Kristen mottakelse

I forbindelse med Märthas uttalelser om kontakt med de døde ble, biskop Laila Riksaasen Dahl, teologiprofessor ved Universitet i Oslo Notto Thelle og mediumet Hilde Aga Brun intervjuet av NRK. Biskop Riksaasen Dahl uttalte, som flere kristne har gjort, frykt for de okkulte krefter, og sa at «døde hører Gud til, og skal hvile i fred. Det å røre i dette kan åpne for okkulte krefter som vi ikke har oversikt over» (Nrk.no 13.09.2010).

I en kronikk i Aftenposten angående Märthas uttalelse om å kunne snakke med de døde, forsøker Notto Thelle på det han kaller for å åpne for dialog. Han peker på to grunner til at prinsessens uttalelse skapte storm: at hun representerer kongehuset, og at uttalelsene kom i forbindelse med et kurs på Misjonsselskapets senter. Thelle nevner at Märthas utsagn kan ha vært tolket feil, og at det like gjerne kan være et upresist uttrykk på «projeksjon av egen

⁸² Se innledning om begrepsbruk, 1.2 Terminologi

innlevelse og indre visdom», som en «bokstavelig forventning til at de døde ånder kommer med budskap når man påkaller dem». Thelle moraliserer allikevel om at dersom dette faktisk handler om å påkalle døde ånder beveger prinsessen seg «nærmere okkulte tradisjoner enn kirkelig kristendom», og at det i så fall er på tide med en «tenkepause» (Aftenposten.no 15.09.2010). Thelle sier forsiktig at: «Hvis utsagnet skal tas bokstavelig som påkallelse av de døde ånder, stiller hun seg i en spiritistisk tradisjon som står i et motsetningsforhold til kristen tenkning», og påpeker at han selv mener det er umulig å snakke med de døde. Han understreker ovenfor NRK at det er Märthas kjendisstatus som har ført til at saken har fått så stor oppmerksomhet (Nrk.no 13.09.2010).

Nyreligiøs mottakelse

I skarp motsetning til mottakelsen fra de kristne, mente mediet Brun at Den norske kirke må øke sin toleranse: «Jeg skjønner ikke hvorfor det skal være forbudt. Noe av det viktigste for meg er å få folk til å bli kvitt redsel og smerte i forbindelse med døden». Hun opplyste at hun snakket med mennesker på «den andre siden» daglig (Nrk.no 13.09.2010).

VG valgte å intervjuer den profilerte healeren Joralf «Snåsamannen» Gjerstad⁸³ og klarsynte Linda Thorstensen, tidligere kjent fra «Jakten på den sjette sansen»⁸⁴ på TV Norge. Gjerstad nekter å tro på at Märtha kan kommunisere med de døde. I følge han er det helt umulig, og han understreker samtidig at han aldri har forsøkt og at han aldri kommer til å forsøke. «Å spekulere i tanker om dødsriket er farlig» sa han, og spesifiserer:

Jeg har møtt så mange som er veldig nervøse. De spekulerer mye om livet på jorden og kan få ideer om at dødsriket er bedre enn selve livet. Derfor er det farlig å fantasere om at man kan kommunisere med de døde. Følgene kan bli at folk ønsker å dø (VG.no 14.09.2010c).

Gjerstad presiserer at vi bør fokusere på dennesidigheten av eksistensen: «De døde kan aldri trøste et menneske. Vi må leve livet på jorden» og er samtidig redd for en eventuell dødsromanse og selvmord som konsekvenser av positive ideer om etterlivet.

⁸³ Snåsamannen er en kuriositet i Norge. Han er sterkt profilert for sine påståtte helbredende evner, samtidig som han står i en tradisjonell norsk kirkelighet. Jeg velger allikevel å regne ham som en nyreligiøs aktør på grunn av fokuset han har på helbredende evner og klarsynthet, som ikke kan sies er representativt for Den norske kirke.

⁸⁴ Et program hvor flere aktører som mente de hadde åndelige evner skulle konkurrere om hvem som var mest treffsikker på klarsynthet, osv.

Mediet Linda Thorstensen, derimot, lever av å formidle kontakt mellom de levende og døde. Hun sier at de døde kan bidra i helt konkrete praktiske sammenhenger i dagliglivet. De kan for eksempel «tipse om at hjulboltene på bilen er i ferd med å løsne. De kan også fortelle om besøk de har gjort hos de levende slektningene, uten at de har merket det. Slikt betyr mye for folk som er i sorg». For Thorstensen er det å kontakte de døde nærmest som en form for sjelesorg og trøst. Hun mener at alle kan komme i kontakt med de døde og at det er helt ufarlig (VG.no 14.09.2010c).

VGs vinkling av saken viser at avisen langt på vei inntar samme holdning som biskop Riksaasen Dahl. Et annet meningsfellesskap representerer de «typisk» nyreligiøse Linda Thorstensen og Hilde Aga Brun, som forsøker å tilbakevise kritikken som de mener er basert på frykt og redselen for det okkulte, en frykt som synes å være direkte knyttet til normativ kristendom.

Politikere

Enkelte politikere engasjerte seg i prinsessens samtaler med de døde. Kirkepolitiker og daværende medlem av Stortingets kirkekomité Anne Tingelstad Wøien (Sp) avviste det hele som «tull og innbilning» og sa til VG at: «Å påstå hun får kontakt med døde mennesker, er fri fantasi. Det er farlig å flørte med det okkulte på denne måten, spesielt for en offentlig foregangsperson som prinsessen». Wøien utdyper ikke hvorfor det skal være spesielt farlig for en offentlig person å flørte med det okkulte, men hennes syn samsvarte med biskop Riksaasen Dahl.

En lignende posisjon inntok leder for Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité Marianne Aasen (Ap) som satte spørsmålsteget ved prinsessens autoritet og innsikt i slike saker: «I denne sammenheng er Märtha Louise en tilfeldig person helt uten autoritet. Autoriteten hos en prinsesse som påstår å ha kontakt med døde, er ikke verdt noen ting».

Dagfinn Høybråten, daværende leder for KrF, mente også at det å snakke med de døde ikke er forenlig med kristen lære. «Jeg er overrasket over den retning prinsessens virksomhet har tatt. Men det er hennes valg. Jeg tror imidlertid det er klokt å lytte til de entydige råd som landets biskoper gir henne», sa han til VG. Høybråten henviste blant annet til de to

bispene Laila Riksaasen Dahl og Erling Johan Pettersen, som også understreker at å kontakte de døde er i strid med kirkens lære.

Sp-politiker Per Olaf Lundteigen var også skeptisk til hele Märthas virksomhet og uttalte at det er ganske vanlig å møte folk som påstår at de har kontakt med de døde: «Men det er ikke mange prinsesser som har gjort det. Jeg ville ikke laget noen forretningsidé ut av det der» (VG.no 14.09.2010a).

Prinsessen i pressen

I forbindelse med denne saken om kontakt med de døde ble det utført en spørreundersøkelse for VG. 34% mente at Märtha bidro til å svekke kongehusets omdømme. Forfatter og kongebiograf Tor Bomann-Larsen mente at debatten om Märtha burde handle mer om prinsessens plass i arverekkefølgen, og ikke nødvendigvis prinsessetittelen:

Det er nok å vise til det siste utspillet om samtale med de døde. Som dronning vil hun også være kirkens overhode. Da kan hun ikke forfekte tanker som er på kollisjonskurs med bispekollegiet (VG.no 14.09.2010b)⁸⁵.

Den venstreorienterte avisen Klassekampen benyttet anledningen til å sko politisk mynt og kritisere de som kritiserer Märtha, spesielt Trygve Hegnar i Finansavisen som var en sterk kritiker da prinsessen startet opp Astarte, og skriver blant annet: «Vi slutter aldri å forundre oss over med hvilket engasjement enkelte republikanere engasjerer seg i hver minste avkrok av kongehusets gjøren og laden. Det kan synes som om ingen leser Se og Hør med større lupe enn de som hevder at de ikke bryr seg om de kongelige» (Klassekampen.no 17.09.2010). Avisen inntar et mer analytisk perspektiv når de kommenterer debatten rundt Märtha, og påpeker at de som er mest opprørte over Märthas uttalelser er de som støtter «den offisielle statsreligionens dogmer», og påpeker lettere ironisk at pressen ikke lar seg «opprøre av kirkeforvalternes tro på den hellige treenighet og jomfrufødsel, men av folkereligiøsiteten» (Klassekampen.no 17.09.2010). Det er ikke religiøs tro eller absurde dogmer som vekker harme, men en ny og fremmedartet tro – og det at en prinsesse, en representant for det offisielle Norge hører til i den nyreligiøse leiren.

⁸⁵ Etter kirkerevisjonen i 2012 er ikke Norges konge lenger kirkens overhode, men likevel, etter kong Haralds eget initiativ, pålagt å tilhøre Den norske kirke.

Religionshistoriker Jens Braarvig ved UiO presenterer 17. september 2010 et forsvar for Märtha i en kronikk i Aftenposten. Han tar utgangspunkt i religionsfrihet definert ut ifra Menneskerettighetserklæringens artikkel 18:

Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer (Aftenposten 17.09.2010).

Braarvig mener at kampanjen mot Märtha retter seg mot annerledestenkende og annerledestroende, og benytter anledningen til å rette kritikk både mot teologiske autoriteter som biskoper og Det Teologiske Fakultet som et organ for Den norske kirke, og skriver at kampanjen mot Märtha minner om «stater vi ikke liker å sammenligne oss med».

Braarvig forsøker også å fjerne en del av sensasjonspreget ved Märthas tale med de døde, og mener at det hele heller dreier seg om en tenkt dialogpartner, siden de døde jo tross alt er døde. I denne sammenheng henviser han til viktige skikkelser i kulturhistorien, som Dantes forfatterskap og litterære skikkelser som Odyssevs og Hamlet. Teologisk fakultet, Den norske kirke, Snåsamannen, «sensasjonshungrige journalister» og «en såkalt intellektuell elite» omtaler han som et «mobbekorps», og understreker at det ikke er kirken sin rolle å drive tukt mot de som tenker annerledes og at religionsfriheten bør stå sterkt⁸⁶.

2012: Englenes hemmeligheter

Da Märtha og Elisabeth utga sin bok i 2012, *Englenes hemmeligheter*, var den offentlige debatten mindre sensasjonspreget og tabloid, og mer faglig orientert. Nå var det religionsvitere som ble bedt om å uttale seg, mens teologene og politikernes moralske fordømmelse fikk lite spalteplass. Mediemottakelsen av *Englenes hemmeligheter* viser dermed at Norge hadde hatt tid å bli vant til prinsessens trosliv og kanskje også fått større toleranse for alternativ spiritualitet.

I desember 2012 var Märtha og Elisabeth gjester i det tyske tv-programmet «Adventsfest der 100.000 Lichter» på kanalen ARD, hvor de sammen med artisten Florian Sibereisen fremførte «Deilig er Jorden»⁸⁷. Tv-opptreden fant sted i forbindelse med

⁸⁶ Det er verdt å spørre seg om prinsessen egentlig har religionsfrihet eller faktisk er unntatt artikkel 18 på dette tidspunkt, et tidspunkt da Den norske kirke fortsatt var et statlig organ med Kongen som overhode.

⁸⁷ De ble alle beskyldt for å mime til playback.

promoteringen av *Englenes hemmeligheter*, og Märtha fikk også vist frem englemeditasjon hvor hun forsøkte å lære Sibereisen få kontakt med sin skytsengel i en fem minutters meditasjonsøvelse foran seks millioner tyske tv-seere (Kjendis.no [Dagbladet.no] 05.12.2012). De seks millioner tyske seere er flere mennesker enn det er innbyggere i Norge, og verdien av en slik eksponering må i markedsføringsammenheng sies å være enorm.

Faglige stemmer i offentligheten

At debatten har blitt mer faglig i løpet av perioden 2007 – 2012 kan vi se ut i fra hvem avisene brukte som ekspertvitner. I forbindelse med utgivelsen av *Englenes hemmeligheter* i 2012 var det ikke healere og klarsynte, prester eller politikere, men fagpersoner pressen rådspurte. VG valgte for eksempel å snakke med førsteamenuensis på Menighetsfakultetet Liv Ingeborg Lied, som sammen med professor i religionsvitenskap Dag Øystein Endsjø (UiB) har skrevet *Det folk vil ha: religion og populærkultur* (2011) og professor i religionshistorie ved UiO Anne Stensvold som blant annet har skrevet om nyreligiøsitet i *Norges religionshistorie* (2005). Aftenposten på sin side valgte å snakke med Asbjørn Dyrendal, førsteamenuensis i religionshistorie ved NTNU og redaktør for Skepsis.no, Olav Hammer, religionshistoriker og professor ved Universitetet i Odense i Danmark, og religionsforsker Kari Vogt⁸⁸.

Lied påpeker ovenfor VG at det er et helt annet klima for den nye engleboken enn den første, og mener at Märtha, Snåsamannen og populærkultur er med på å alminneliggjøre alternativ religiøsitet: «Mange sentrale samfunnsaktører frontet at de hadde vært i kontakt med Snåsamannen. Og aksept knyttet til slike spørsmål henger sammen med folks autoritet» (VG.no 30.01.2012). Lied påpeker at selvutvikling er en stor trend, som ofte trekker religiøse aspekter inn i dagliglivet, og populære trender som yoga og feng-shui har vært med på å alminneliggjøre det alternative.

Anne Stensvold er enig, og sier alternative temaer er blitt en del av den vanlige norske kulturen: «Det er ikke forbundet med noe underlig og skamfullt. Det er ikke mer underlig å lese en englebok enn en bok om slanking. Det er veldig privat og personlig. Men det private og personlige er mer åpent i offentligheten nå. Se bare på Knausgård» (VG.no 30.01.2012). Hun sier videre at folk ikke er så opptatt av konvensjoner og dogmer lenger, men at

⁸⁸ Nå pensjonert fra sin stilling som førsteamenuensis ved UiO.

dreiningen går mot «nyreligiøs shopping». Folk flest legger ikke så stor vekt på hva religiøse autoriteter mener er rett eller galt: «i individualismens tidsalder er den øverste autoritet individet selv» påpeker hun.

En fortelling i *Englenes hemmeligheter* fikk ekstra stor oppmerksomhet, nemlig fortellingen om prinsessens englefjær⁸⁹:

En av de første gangene vi hadde «jordingshelg», var vi ute på et stort jorde og skulle meditere. Alle lukket øynene i rundt 15 minutter. Da vi åpnet øynene, var vi alle dekket av fjær, til og med inni gensere og inni lommebøker. Det var veldig spesielt. Det er morsomt hvordan det fungerer, også med andre naturfenomener (Aftenposten.no 16.02.2012).

Det var i kjølvannet av dette at Aftenposten snakker med Dyrendal, som er kritisk til koblingen mellom det kongelige og det alternative som «ikke utpreger seg ved sin rasjonalitet og seriøsitet» (Aftenposten.no 16.02.2012). Dyrendal mener imidlertid ikke at prinsessen har spesielt stor påvirkningskraft: «Hun er én kjendisaktør på et marked som er smekkkfult av kjendiser» uttaler han, og vier ikke det at Märtha er kongelig noe annen oppmerksomhet enn en hvilken som helst annen kjendis.

Olav Hammer, religionshistoriker og professor ved Universitetet i Odense i Danmark avdramatiserer det hele ved å se på engletro som et typisk folkereligøst fenomen. Det ikke er noe nytt å tro på engler, understreker han:

Mennesker har trodd på engler i mer enn 2500 år. Det er velkjent både innen islam, jødisk og kristen tradisjon, med en masse rapporter kom kontakt med engler og budskap fra dem (Aftenposten.17.02.2012).

Hammer tror kritikken av Märtha handler om det kongelige og statskirkeordningen: «Hadde en hvem som helst utropt seg til medium for engler, hadde det ikke vært noe problem. Men med en statskirke har man også et normativt, teologisk ståsted som kongefamilien også tilhører». Hammer poengterer at problemet ikke er at Märtha tror på engler, men at hun tror på engler på «feil måte» i forhold til Den norske kirkes normative lære.

Religionsforsker Kari Vogt er enig med Hammer, og mener at kritikken først og fremst kommer av at Märtha er prinsesse. Vogt ser ingen forskjell på innholdet i boken til Märtha og andre nyreligiøse bøker som tilsier at hennes lære skal behandles ulikt enn andre, annet enn at hun er prinsesse. Professor emeritus Notto Thelle ved UiO forklarer hovedforskjellen på Märthas forståelse av engler og den lutherske lærens engler:

⁸⁹ Dette fortalte Märtha også til «God morgen, Norge» på TV2

Tradisjonelle engler, enten det er innenfor kristen, jødisk eller andre klassiske religioner, kommer stort sett overraskende og ubedt på mennesker. De kommer med et budskap, og ofte er dette et budskap som går på tvers av det man ønsker. De kommer med et kalle om å gjøre noe. Moderne engler, enten det er prinsesse Märtha Louises engler eller andre, kommer mer etter ens eget behov og står til tjeneste (Aftenposten 17.02.2012).

I følge Thelle er at nyreligiøsitetens engler psykologiske manifestasjoner: «Moderne engler er gjerne representanter for en annen type spiritualitet. I stor utstrekning er det snakk om en forlengelse av ens egen spiritualitet og eget sinn». Han kritiserer også den mottagelsen Märtha har fått i offentligheten som «hjerteløs» og kritiserer særlig norske akademikere som «latterliggjør dette»⁹⁰. Det er litt «unfair». Samtidig gir han Märtha litt av skylden og mener at hun og Elisabeth «legger hodet på blokken og inviterer til litt slakt, med sin lekende, litt naive omgang med begrepene» (Aftenposten 17.02.2012).

Fjær

Kritikken eskalerte på Aftenpostens Facebook-side etter omtalen av *Englenes hemmeligheter* og fortellingen om fjærene. Leser-reaksjonene er entydig negative: «Pinlig», «En god latter forlenger livet» og «Med fare for å fornærme kongefamilien: Har fjærene trengt inn i hjernen hennes også?», er noen av eksemplene Aftenposten velger å gjengi (Aftenposten.no 17.02.2012). Kanskje er det ofte sånn at det er kritikere som roper høyest i Internettforum, men at dette kan være representative holdninger for befolkningen kan vi ikke se bort ifra.

I forbindelse med englefjærene uttalte professor Hans K. Stenøien, ekspert i DNA-analyse ved Vitenskapsmuseet ved NTNU at han gjerne ville foreta en DNA-analyse av fjærene til Märtha: «For de fleste av oss er jo engler et blankt felt. Som forsker må jeg nærme meg dette fordomsfritt» (VG.no 18.02.2012). Oppfordringen hans sto ubesvart i over et år, frem til mars 2013, da Märtha forklarte at fjærene var en metaforer, et symbol eller et tegn, og at de ikke må forstås bokstavelig. Det hjelper ikke å DNA-teste fjærene:

[...] for de kommer helt sikkert fra fugler. Men fjærene symboliserer mer å ta inn små tegn som kommer. Når man begynner å komme i «sync» så kommer det veldig mange svar i løpet av en dag, og da blir alt veldig synkronisert (ABCnyheter.no 09.03.2013).

I tråd med sin grunnleggende relativisme uttaler Märtha at hun synes det er helt greit at mange ikke tror på englene, men at det for henne er et «spirituelt verktøy» som hjelper henne å holde «energinivået» oppe.

⁹⁰ Tatt i betraktning den generelt positive mottagelsen prinsessen har fått av norske religionshistorikere, er det vel ikke urimelig å spekulere i om dette kan henvise til Trond Berg-Eriksens anmeldelse i Dagbladet, uten at det er ønskelig for meg å legge ord i munnen på Thelle.

Avsluttende betraktninger

I 2009 hadde skolen inntekter for 1,27 millioner kroner, omtrent dobbelt så mye som inntekten på 688.500 i 2008. Både Märtha Louise og Elisabeth Nordeng jobbet uten å ta ut lønn i 2007 og 2008, men i 2009 tok Märtha ut lønn på 175.000 kroner pluss 160.000 for utleie av lokaler, og Elisabeth tok ut 175.000 i lønn (E24.no 05.10.2010). Men i denne perioden vakte de økonomiske sidene ved prinsessens virksomhet liten interesse sammenlignet med den påståtte muligheten for kontakt med de døde.

De siste tilgjengelige tallene fra 2013 viser at engleskolens omsetning har økt i både 2011 og 2012 til ca. to millioner kroner, men på grunn av høye driftskostnader har driftsresultatet allikevel havnet på minussiden i 2012 med 130.000 kroner. Også årsresultatet endte med ca. 100.000 kroner i minus. I 2011 ble det ikke tatt ut lønn, men i 2012 ble det tatt ut et betydelig styrehonorar til Elisabeth på 365.000 kroner og til Märtha på 325.000 kroner (nettavisen.no 10.09.2013).

Kristen mottakelse

Kritikken fra kristent hold overså kontinuerlig at Märtha argumenterer for at det er mulig å forene hennes lære med å være medlem av Den norske kirke, og at det hun kaller kjærlighet er et synonym for deres Gud (2009: 136, 2012: 24). I stedet har kritikken fra de geistlige bitt seg merke i at Märtha presenterer noe annerledes, noe kirken ikke kan kontrollere, og som derfor er regelrett feil og farlig, slik de ser det. Beskyldningene om okkultisme satt løst helt siden 2007, og kulminerte i 2010.

Sekulær mottakelse

I mars 2010 trykket Klassekampen et intervju med religionshistoriker Anne Kalvig ved Universitetet i Stavanger hvor hun tar et oppgjør med Trond Berg-Eriksens anmeldelse av *Møt din skytsengel* (2009). Bakgrunnen for intervjuet var at Kalvig hadde forsvart prinsessen i en artikkel i tidsskriftet *Din* hvor hun blant annet skriver:

Når prinsesse Märtha Louise blir til dels lidenskapeleg kritisert, i ulike deler av massemedia, for si alternative verksemd, kunne ein tru at kritikarane også ville kasta seg over ein TV-kanal som kombinerer det kommersielle og spirituelle på så uttalt vis, men dette har etter kva eg har kunna sjå, i liten grad skjedd (Klassekampen 10.03.2010).

Kalvig sier til Klassekampen at «Berg-Eriksen benytter seg av all sin faglige tyngde til å kvele et kulturelt uttrykk i fødselen». Det bør være et tankekors at når en bok som dette, som ikke er noen viktig lektyre i seg selv og som heller ikke blir lest av majoriteten av folket, skal anmeldes så huker Dagbladet tak i en professor som ikke bare tydelig er nedlatende og til dels uvitende om nyreligiøsitet, men som også har et tydelig sekulært verdenssyn. Kalvig hevder at «Alternativbevegelsen blir ofte assosiert med feminine verdier, og er nært knyttet til populærkulturen for øvrig. Begge disse kulturene blir underkjent av den akademiske eliten».

I 2011 ble *Møt din skytsengel* utgitt i flere andre europeiske land, og Märtha reiste på promoteringsturné. Statsviter og samfunnsdebattant Erik Lundesgaard kommenterte dette i en kronikk i VG, hvor han hevder at Märtha legitimerer hele alternativbransjen når hun bruker prinsessetittelen i markedsføringssammenheng. Lundesgaard holder Ari Behns mor, Marianne Solberg Behn, ansvarlig for både å ha introdusert prinsessen for det alternative gjennom rosenterapien⁹¹, og er kritisk til Behn-familiens tilknytning til antroposofien og Steinerskolen, og bakgrunnen for Lundesgaards skepsis er antroposofiens motstand mot vaksinasjon av barn. Steinerskolen og antroposofien er: «et miljø selveste Verdens helseorganisasjon (WHO) har advart mot på grunn av deres lemfeldige befatning med virussykdommer». Han frykter at Märthas alternative side skal eskalere til å omfatte også vaksinenekt⁹². Lundesgaard nevner at da Märtha under boklanseringen i Italia ble presentert som «Principessa Märtha Louise di Norvegia», og mener hun gir det hele et halvoffisielt preg:

Med prinsessetittelen og sitt knefall for alternativbransjen, gir hun legitimitet til en hel bransje, hvor mange ikke bare driver med tull og tøys, men faktisk også tilbyr «behandlinger» som er direkte helseskadelig» (VG.no 08.04.2011).

Lundesgaard mener prinsessen, og antroposofien, representerer verdier som «trosser bærebjelken i det vestlige samfunnet, nemlig fornuft og vitenskapstro»⁹³, og kritiserer også kongehuset for å ha sviktet i sin vurderingsevne når Märtha får bruke prinsessetittelen «for å selge dette tullet», og mener det er hennes moralske plikt å frasi seg tittelen.

I forbindelse med promoteringen av debutboken var Märtha midtpunktet under den «Sjette internasjonale englekongress» i Hamburg i Tyskland. Hun og Elisabeth holdt et halvannet times foredrag hvor de forsøkte å lære publikum å kommunisere med engler. På

⁹¹ Lundesgaard holder også Marianne Behn ansvarlig for å ha introdusert Märtha for Ari Behn.

⁹² Jeg har ikke oppdaget noe som kan styrke denne mistanken i mitt arbeid.

⁹³ Uten å ta stilling til at resten av kongehuset bekjenner seg til en protestantisk kristendomstro.

reisen utenlands fikk Märtha politibeskyttelse av Den Kongelige Politieskorte⁹⁴. Dette mener VG i en artikkel 14. mai 2011 er misbruk av norske skattepenger. VG vinkler sin artikkel økonomisk: «Norske skattebetalere må punge ut for at kongens livvakter skal følge prinsessen på ulike englearrangementer»⁹⁵. Derek Strøm-Normann, sjefen for kongeeskorten, nekter å uttale seg av sikkerhetsmessige årsaker til VG om de har vært med prinsessen hele turneen eller ikke. Märthas personlige sekretær Carina S. Carlsen opplyser til VG i samme artikkel at prinsessen ikke ønsker å kommentere forhold rundt sin egen sikkerhet. Anders Anundsen (FrP), leder i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité, sier til VG at prinsessen har krav på reisebeskyttelse på grunn av sin prinsessestatus, men mener også at situasjoner som «denne engleturneen» kan være en vanskelig grensesituasjon, og er kritisk til at prinsessen bruker tittelen aktivt i markedsføringen. Marianne Hagen, slottets kommunikasjonssjef, svarer noe tvetydig at «Prinsessen har ikke anledning til å drive kommersiell virksomhet når prinsessen er på offisielle oppdrag» (VG.no 14.05.2011). At kongelige på reise skal ha sikkerhetsvakter er ikke spesielt provoserende, men VG forsøkte å problematisere at Märtha fikk nye av denne typen kongelige privilegier på uoffisiell reise. Det ser ut til at dette ikke ble noe stort tema hos annen presse, men heller at VGs forsøk på å sette dette på dagsorden kom til kort.

2013 og Goddess-kolleksjonen

I 2013 ble det offentliggjort at det i 2014 blir utgitt en ny versjon av *Møt din skytsengel* på engelsk under tittelen *The Spiritual Password*. Sjette juni 2013 ble det også publisert en melding på Engleskolens facebookside som lyder: «Smykkemerket Celine Englestad har inngått designsamarbeid med Prinsesse Märtha Louise og Elisabeth Nordeng i Astarte Inspiration. Resultatet er en spektakulær limited edition kolleksjon med navnet ”Goddess”. Smykkekolleksjonen ble lansert 11.10.2013, og består av halskjeder, ringer og armbånd dekorert med krystaller og steiner.

Denne smykke-kolleksjonen er så langt det nyeste tilskuddet til prinsessens (nyreligiøse) entrepenørvirksomhet. Fra mandag 14. oktober startet Märtha og de tre andre designerene en smykkeeturné rundt på ulike gullsmedbutikker i Norge som ble innledet på CC

⁹⁴ Politieskorten er, ifølge VG, «omspunnet med et hemmelighetskremmeri som endatil overgår Politiets sikkerhetstjeneste (PST): Den er ikke omtalt i statsbudsjettet, har ikke sin egen hjemmeside, utgir ingen årsrapport med offentlig innsyn og det er ikke kjent hvem som jobber der med unntak av lederen» (VG.no 14.05.2011).

⁹⁵ Denne problemstillingen ble ikke fulgt opp av andre media.

Vest i Oslo. Høsten 2013 gjestet Märtha også kjente programmer som Skavlan på NRK1 og Senkveld på TV2 i forbindelse med at hun nok en gang befant seg i rampelyset.

Smykkene er laget av Elisabeth Nordeng, prinsesse Märtha Louise, Cecilie Engelstad og Gunnvor Vik for å «minne deg litt om hvem du er, og om potensialet som ligger i å realisere drømmene og tankene dine. Dette er kjernen i den gudinnekraften som hvert eneste menneske besitter». Märtha valgte å designe sin del av kolleksjonen med topaz-stenen, som hun mener står for “å være en pioner, og å gå målrettet ut i verden og å tørre å være deg selv hundre prosent” (Side2.no 10.11.2013).

I forbindelse med smykkelanseringen var Even Gran fra Human-Etisk Forbund og aksjonsleder i “Ingen liker å bli lurt”-kampanjen raskt ute med kritikk. Han foreslår at media skal invitere Märtha til en blindtest av krystaller for å se om krystallene har de egenskapene hun påstår. “Hovedproblemet er at det ukritisk legitimerer virkelighetsbildet til de alternative om at krystaller har energier og frekvenser, med mer, som kan føles og som har reelle effekter på kroppen” (side2.no 12.10.2013), sier Gran⁹⁶.

Nok en gang ble Märtha kritisert for å bruke prinsestetittelen i markedsføringssammenheng. Hun svarte: “Nå er jeg jo en gang prinsesse. Det er en del av livet mitt, av meg. Jeg jobber med det å komme på plass i deg selv, å være deg selv hundre prosent. Hvis jeg skulle tatt vekk en bit av meg selv for å være noe annet, så går jeg bort i fra alt det jeg prøver å lære bort til andre” (Side2.no 12.10.2013), Dermed begrunner hun bruken av prinsestetittelen individualistisk, som en del av hennes lære om å akseptere seg selv fullt ut.

Vårt Land hadde en kritisk sak om religiøse moter i forbindelse med Goddess-kolleksjonen. Teologiprofessor Notto Thelle uttaler seg nok en gang om Märtha (vl.no 02.11.2013), og trekker hennes åndelige intensjoner i tvil: «Märthas kolleksjon er del av en kultur som ser ut til å være mer opptatt av glamour og kjendiseri enn ekte åndelighet”, uttalte han. Det er tydelig at Thelle reagerer på selve ideen om religiøse smykker: “Rammen er mote og design, velpolerte kropp og rikdom, glitter og stash, slik mye av prinsessens engleverden kanskje var” sier han. Religionshistoriker Liv Ingeborg Lied konstaterer på sin side at religiøs pynt er en trend, og på spørsmål om hvorfor det er slik svarer hun: “På den ene siden er det estetisk fint. Mye av dette er regelrett kjempepent. Også handler det om et behov for å være

⁹⁶ Samme artikkel refererte også kritikken som en fysiker og en ingeniørgeolog hadde fremmet, som kritiserte sannhetsinnholdet i Märthas påstander om krystallene i Nettavisens eget kommentarfelt på Internett.

helt sikker. Det kan hende at det gir deg hell. I tillegg kommer kjendiseriet. Alt dette bygger opp rundt hverandre. Det er en kjendisspiritualitet som mange synes er vakker” (vl.no 02.11.2013).

VG gjengir den samme saken og inkluderer også et svar fra religionshistoriker Anne Kalvig som sier at Märtha får denne kritikken på grunn av sin prinsesserolle. Den gjør at hun oppfattes som et viktig symbol. Men fordi hun er prinsesse er det også lett å få assosiasjoner til noe privilegert, litt fjernt og eventyraktig, påpeker hun (VG.no 02.11.2013).

Jeg ønsket også å inkludere litt om mottakelsen av Märthas nyeste nyreligiøse prosjekter, for å illustrere at fenomenet fortsatt er aktuelt, at det fatter medias interesse, og for å vise at Märthas nyreligiøsitet fortsetter å utvikle seg. Hun engasjerer både meningsmotstandere, mediene og fagfolk med sitt nyreligiøse engasjement og kommersielle virksomhet.

5 Prinsesse Märtha Louise

Prinsesse Märtha Louise er ikke noen revolusjonerende nyreligiøs forfatter eller aktør i sitt felt; hennes lære bærer preg av den samme eklektiske tilnærmingen som flere av hennes nyreligiøse kollegaer, men på grunn av sin rolle som Norges prinsesse er hun unik. Märtha har, slik jeg ser det, en tre-delt posisjon i det nyreligiøse landskapet i Norge: hun er kjendis og får derfor større oppmerksomhet og flere tilhengere, hun er en produsent av sin egne nyreligiøse lære, og hun er en nyreligiøs aktør på lik linje med andre.

Prinsesse Märtha Louise (f. 22.09.1971) er søster av kronprins Haakon (f. 20.07.1973) og det eldste barnet til kong Harald V (f. 21.02.1937) og dronning Sonja av Norge (f. 04.07.1937). Ved en grunnlovsendring i 1990 ble kongsdøtre inkludert i arverekkefølgen, men endringen var ikke retroaktiv⁹⁷, Märtha er i dag nummer fire i arverekkefølgen etter kronprins Haakon og hans barn, prinsesse Ingrid Alexandra (f. 21.01.2004), og prins Sverre Magnus (f. 03.12.2005).

Märtha ga offisielt avkall på sin kongelige verdighet og tiltaleformen «Hennes Kongelige Høyhet» februar 2002. Årsaken var hennes ønske om å være selvstendig næringsdrivende. Prinsesse Märtha Louise utfører fortsatt enkelte offisielle oppdrag for kongehuset innenfor «områder som angår mennesker med nedsatt funksjonsevne» (kongehuset.no), og hun er beskytter for syv organisasjoner samtidig som hun aktivt deltar i Prinsesse Märtha Louises fond, et fond som gir støtte til å aktivisere unge med funksjonshemninger. Men selv om hun ikke lenger skal tiltales som kongelig høyhet, er hun ikke som andre nordmenn. Hun har for eksempel ikke noe etternavn. Hennes fulle navn er, også etter inngått ekteskap med Ari Behn⁹⁸, prinsesse Märtha Louise. Fra 2005 er ikke lenger Märthas fødselsdag noen offisiell flaggdag, dette ble opphevet av regjeringen Bondevik II i 2004 (regjeringen.no 03.12.2004).

Märtha vokste opp på Skaugum gård, kongefamiliens private eiendom, i Asker. Hun gikk i kommunal barnehage og på vanlig offentlig skole fordi kongen og dronningen ønsket at oppdragelsen skulle være mest mulig lik andre norske barn. Hun gikk ut av videregående

⁹⁷ Grunnlovens § 97 sier: «Ingen Lov maa gives tilbakevirkende Kraft» (lovdata.no).

⁹⁸ Norsk forfatter, kunstner og tv-personlighet. Født i Danmark og hadde barndommen sin i England. Han har bakgrunn fra Steinerskolen i Moss, er døpt i Kristensamfundet og har studert idéhistorie og religionshistorie på bachelornivå ved Universitetet i Oslo.

skole på Kristelig Gymnasium i Oslo, og har studert litteratur ved Universitetet i Oxford, vært elev ved Waterstock Ridesenter og bodd på ridesenteret Arena UK for å utvikle seg som sprangrytter. Märtha var også på landslaget for sprangridning frem til hun la opp i år 2000.

Märtha har også vært student ved Bjørknes Privatskole i Oslo, og studerte fysioterapi ved Høgskolen i Oslo. Hun tok turnustjenesten i Maastricht i Nederland og ble godkjent som fysioterapeut i 1997. Senere har hun også tatt videreutdanning i en alternativ terapiform, Rosenmetoden⁹⁹.

I 2001 forlovet Märtha seg med Ari Mikael Behn og giftet seg i Nidaros Domkirke i Trondheim året etter. De har tre barn, Maud Angelica Behn (f. 29.04.2003), Leah Isadora Behn (08.04.2005) og Emma Tallulah Behn (f. 29.09.2008). I 2007 oppretter hun, i samarbeid med Elisabeth Samnøy Engleskolen, et toårig studietilbud innen nyreligiøsitet. Hun har utgitt flere bøker. Først på 1990-tallet eventyrbøker for barn, og en pilegrimsbok sammen med ektemannen i 2003¹⁰⁰. Fra og med 2007 har hun utgitt to nyreligiøse bøker med Elisabeth. Sent 2012 bosatte Märtha familien seg i London i England.

Foruten hennes virke med engleskolen og –bøker vil mange huske Märtha som prinsessen på TV som formidlet norske folkeeventyr. Hun har selv skrevet flere barnebøker og har også ledet flere tv-serier rundt dette. I 2002 begynte hun å arbeide som selvstendig næringsdrivende, og opprettet et enkeltmannsforetak hvor hun selv er juridisk ansvarlig og betaler skatt som vanlige nordmenn¹⁰¹. I 2007 grunnla hun Astarte Education sammen med Elisabeth Nordeng¹⁰².

I 2013 mottok prinsesse Märtha Louise den nasjonale =Norge-prisen 2013 av stiftelsen Erlik, som står bak flere gatemagasiner i Norge og er mest kjent for =Oslo i området Oslo og Akershus. I den forbindelse ga hun et intervju til =Oslo hvor hun forteller om usikkerhet og tilpasningsvansker i barndommen, og at hun gikk til samtaleterapi i sin ungdom (side2.no

⁹⁹ Rosenmetoden er «en alternativ behandlingsmetode som er basert på en antatt sammenheng mellom kroniske muskelspenninger og fortrenge minner eller trauma» (Wikipedia.no [c] *Rosenmetoden*).

¹⁰⁰ Prinsesse Märtha Louise og Behn, Ari Mikael.: *Fra hjerte til hjerte* Forlaget Press 2003.

¹⁰¹ I 2001 ga hun ut en CD med eventyr. Hun spilte også inn juleplaten «Det skjedde i de dager» sammen med Oslo Gospel Choir og Sigvart Dagsland. I 2004 ga hun ut boken *Hvorfor de kongelige ikke har krone på hodet*. I 2003 ga hun og Ari Behn ut boken *Fra hjerte til hjerte*, og hun opprettet selskapet «Prinsesse Märtha Louises kulturformidling».

¹⁰² I 2007 ga hun også ut boken *Eventyr fra jordens hjerte*.

03.09.2013). I intervjuet kommer det også frem at hun har tatt kurs ved Holistisk Akademi i Oslo som et ledd i en prosess for å akseptere seg selv.

Märthas autoritet

Märthas samarbeidspartner Elisabeth fungerer som en kontrast til Märthas kjendisposisjon. Det har hele veien vært Märthas lære og Märtha som blir fremhevet i media – ikke Elisabeth, selv om de begge som oftest opptrer sammen. Å velge en person å samarbeide med som er en såpass anonym person kan sees på som et klokt og til dels egosentrisk valg fra Märthas side. Det har skapt et rom for Märthas lære og vært med på å legitimere den religiøse siden ved prinsessen, og i markedsføringssammenheng har det vært et godt trekk å få denne oppmerksomheten rundt Märtha som person.

I vår tid spiller kjendiser en stor rolle i massemedia. De brukes som symboler for varer og ideer og enkelte kjendiser oppnår en nærmest guddommelig status hos sine tilhengere, som for eksempel artister som Elvis, The Beatles og Michael Jackson. Denne formen for kjendiskult blir muliggjort takket være massemedia og Internettets sosiale medier, men kan historisk spores tilbake til midten av 1800-tallet da billig papirtrykk og fotografering ga opphav til massemedier som kunne spre rask informasjon til mange mennesker (Drane og Beskow 2004: 360).

Kjendiskult og «fandom» kan analyseres ved hjelp av Webers begrep om karisma (Weber 1993); en teori om hvordan ulike typer ledere oppnår makt og innflytelse. Ofte brukes den for å forklare hvordan nye religiøse ledere (profeter) får tilhengere. Karisma er i så måte et karakteristisk ved lederens lederegenskaper som gjerne oppfattes som en form for naturlig autoritet. Religiøs autoritet kan enten gis fra en hellig tekst, eller den kan bli åpenbart gjennom visjoner av hellige skikkelser: helgener, Gud, Jesus, engler, forfedre, utenomjordiske, buddhaer og så videre (Wessinger 2012: 80). Åpenbaringer bidrar til å styrke en religiøs leders autoritet og dermed legitimere hans eller hennes posisjon.

Ideen om karismatisk lederskap kan overføres til prinsesse Märtha Louise: ifølge Wessinger er en karismatisk leder ikke bare kultskaper, men ofte direkte involvert i gruppens dagligliv i den tidlige perioden (Wessinger 2012: 90). Dette passer med Märtha og Astarte Education/Inspiration. Den karismatiske lederen er også fullstendig dedikert til sitt budskap, som vi kan se gjennom Märthas bokturneer, talkshow-opptredener, og så videre. I tillegg

bruker Märtha sine egne religiøse erfaringer og sine egne opplevelser av englene som kilde til sin autoritet, blant annet eksemplifisert i bøkene hvor hun refererer til personlige møter og samtaler med engler. Det hun sier er nødvendigvis sant fordi hun selv har erfart det: englene har åpenbart seg for henne og bekrefter stadig at hennes arbeid er viktig.

På denne måten bygger Märtha seg selv opp som en kunnskapsrik nyreligiøs «guru». Det er en selvkonstruksjon som i stor grad forsøker å legitimere hennes lære gjennom erfaring. Personlige fortellinger om egne erfaringer er en sentral del i både *Møt din skytsengel* og *Englenes hemmeligheter*, og bidrar til å fremheve Märtha som en autoritetsfigur innen feltet.

Astarte i religionshistorien

Astarte Education, som i 2012 byttet navn til Astarte Inspiration da skolen ansatte flere lærere, tar sitt navn fra den gamle mesopotamiske gudinnen Astarte. Man får ikke inntrykk av at dette er den Astarte som sammen med andre engler kanaliserte budskap til Märtha og Elisabeth. Allikevel er det klart at navnevalget ikke er tilfeldig. Det er derfor interessant å se på Astarte-skikkelsens opphav og historiske utvikling som et bakteppe for Märthas valg av gudinnenavnet. Den religionshistoriske Astarte har antatt flere ulike former over flere årtusener, og krever naturligvis mer plass enn hva som er forsvarlig i denne konteksten.

Astarte er en religionshistorisk interessant gudinne; hun beveget seg fra å være en sterk kvinnelig karakter som omfattet et utall feminine aspekter i gammelisraelittisk religion, til å bli avskydd som pesten sammen med guden Baal i tidlig jødedom. Astarte er et gudinnenavn som kan spores helt tilbake til det gamle Mesopotamia, og opptrer i tidlig gammel-israelittisk religion (Kaldhol 2009: XVIII)¹⁰³.

I Gilgamesh-eposet knyttes Inanna/Ishtar både til seksualitet og til døden (Braarvig 2001: XIII), og ifølge Bottéro fremstår hun i myten om Dumuzi som en form for

¹⁰³ Hos sumererne het hun Inanna/Irinni, og på akkadisk, et tidlig semittisk språk, ble hun kalt Ishtar. Fra Babylon ble hun importert til hittittisk religion gjennom hurittene, hvor hun var både kjærlighets- og krigsgudinne under navnet Sauska (Kaldhol 2009: XVIII). Hos hittittene spilte hun en stor og til dels negativ rolle, og ble blant annet regnet som en som brakte sykdom (Gurney 1977: 13). Ofte ble mesopotamiske guder identifisert med himmellegemer, og i romersk mytologi blir Ishtar identifisert med Morgenstjernen Venus (Braarvig 2001: XXII), som igjen er i slekt med den greske gudinnen Afrodite (Bringsværd 2006: XXI). Allerede på 200-tallet før vår tidsregning trekker Philo av Byblos likhetstrekk mellom den greske Afrodite og den ugarittiske kjærlighetsgudinnen Athartu (Braarvig 2008: XXII).

fruktbarhetsgudinne (Bottéro 2001: 151), og hun passer også innenfor arketypen om den døende og gjenoppstående guddommen om vi ser på myten om Ishtars nedstigning til underverdenen¹⁰⁴. Feiringen av den sumeriske Inanna/Ishtar kan muligens spores tilbake til det andre årtusen før vår tidsregning (Bottéro 2001: 35)¹⁰⁵.

I Ugarit ble Athartu/Astarte påkalt av Baal-prestene for helbredelse (Braarvig 2008: XXVII), og utgjør senere en viktig del av Israels religionshistorie hvor både Astarte og Baal blir fremstilt som fremmede, hedenske guddommer. Astarte/Ishtar defineres bort, som fiende av Gud, og både Astarte og Baal fremstår som en personifisering av de syndefulle i både Dommernes Bok og Kongebøkene i Det gamle testamentet. De som dyrker Astarte svikter Herren. I Dommernes Bok 2:13, 10:16 og 7:3, og i Andre kongebok 23:13 leser vi at Astarte var en «avskyelig gudinne». Hun nevnes i Bibelen utelukkende i negative vendinger og fungerer som et tegn på en hedensk levemåte.

Astartes religionshistoriske reise ender imidlertid ikke der. Astartes virkningshistorie har inntatt flere former innen nyreligiøsiteten, og den okkulte demonologien, popularisert ved hjelp av notoriske skikkelser som Aleister Crowley, og Samuel MacGregor Mathers i The Hermetic Order of the Golden Dawn¹⁰⁶, er demonen Astaroth en mannlig videreføring av Astarte¹⁰⁷.

Astarte har hos prinsesse Märtha Louise og Elisabeth Nordeng inntatt en temmelig annerledes form. Hun ses på som en fullkommen entitet, som ikke lenger er begrenset av en kvinnelig og dyrisk natur. Astarte sier gjennom et kanalisert budskap i *Englenes hemmeligheter* at hun er:

¹⁰⁴ I eldre religionsvitenskapelig litteratur spiller fruktbarhetsguder og –gudinner en viktig rolle. Som fruktbarhetsgudinne, gudinne for kvinnelighet og fysisk kjærlighet/sekssualitet samt døden deler hun også karaktertrekk med flere gamle entiteter, blant annet den norrøne Frøya, uten at det kan påvises noen religionshistorisk sammenheng.

¹⁰⁵ Ishtar ble gradvis tatt opp i akkadisk kultur, og fikk til slutt så mange ulike roller at hennes navn ble brukt som et generelt begrep på kvinnelige guddommer: navnet «Ishtar» ble rett og slett brukt synonymt med «gudinne» ifølge assyrologen Jean Bottéro (Bottéro 2001: 46-47).

¹⁰⁶ Grunnlagt av frimurerne Robert William Woodman, William Wynn Westcott og Samuel Lidell MacGregor Mathers i 1887.

¹⁰⁷ Denne fremstillingen finnes i *Goetia – The Lesser Key of Solomon the King* hvor Astaroth er Helvetes kronede prins, en herskerengel som hersker over 40 legioner med ånder og rir på en drage med en slange i hånden (Mathers: 1995). Bokens opphav er ukjent, men elementer kan kanskje spores tilbake til 1500-tallet (Wikipedia.org [d]). Men det som er sikkert, er at den mannlige Astarte opptrer boken utgitt i 1904 av Mathers og Crowley.

[...] det perfekte eksempel på det maskuline og det feminine integrert. Jeg er krigsgudinne i total femininitet, og moder i total maskulinitet. Dette ikke fordi jeg er det ene eller det andre, nei, jeg er begge deler samtidig. [...] Hva er det jeg ikke er, når alt liv på jorden har det maskuline og det feminine aspektet i seg? Jeg er derfor på stedet i alt som finnes (prinsesse Märtha Louise og Nordeng 2012: 75).

I et intervju til side2.no oktober 2013, i forbindelse med lanseringen av smykkekolleksjonen «Goddess», sier Märtha til media at Astarte: «representerer en kombinasjon av det å ha egenkjærlighet og nærende energi, og kvalitetene man behøver for å sette sine mål ut i verden; action og målrettethet, som er den maskuline delen av det» (side2.no 10.10.2013).

Astartes historiske opphav kan muligens spores nærmere 4000 år tilbake i tid, og hennes utvikling og refortolkning har gått fra å være en mektig gudinne til å bli en antagonist til tidlig jødedom, for å så dukke opp i norsk nyreligiøs kontekst som et slags fullkomment vesen og aktivt bli brukt i markedsføringsammenheng. Man kan spørre seg om prinsessen og hennes kollega er kjent med Astartes historie, eller om hun ble valgt ut ifra et klingende navn og assosiasjonene til en før-moderne fruktbarhetsgudinne. Märtha ønsket ikke å svare på mine henvendelser, og jeg kan derfor ikke sette meg til doms over dette. Det jeg derimot kan påpeke er at Astarte har endret vesen og blitt refortolket til å passe inn i den læren Astarte Inspiration formidler, og at hennes historiske opphav i liten eller ingen grad er ivaretatt av prinsesse Märtha Louise.

Uortodoks royal religiøsitet

I 2012 utga religionshistoriker Egil Asprem¹⁰⁸ boken *Arguing with Angels* (2012) som tar for seg englekommunikasjon innenfor moderne okkultur¹⁰⁹ med utgangspunkt i John Dee (1527-1608/09) og Edward Kelley (1555-1597). John Dee var en kjent person med kunnskap om matematikk, astrologi, naturfilosofi, alkymi og magi, og var ansatt ved hoffet til dronning Elisabeth I. Flere av eksperimentene hans gikk ut på å forsøke å få kontakt med engler, også ved hjelp av ulike medier. Et av mediene til John Dee var Edward Kelley, som hevdet han kunne kommunisere med engler.

Blant annet mente Kelley at han hadde kunnskap om englenes hierarki, og også om en kommende apokalypse (Asprem 2012: 10). John Dee viet nærmere 30 år av livet sitt til å sette seg inn i magiske og okkulte kunster, og sammen med Edward Kelley la han grunnlaget for

¹⁰⁸ Fra Center of History of Hermetic Philosophy and Related Currents ved Universitetet i Amsterdam.

¹⁰⁹ Et begrep gjort populært gjennom *The Re-Enchantment of the West: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture and Occulture* (2006) av Christopher Partridge.

det enokianske språket, som skulle være det tapte urspråket talt av Adam, som lenge var relevant innenfor okkulte strømninger, blant annet i *The Hermetic Order of the Golden Dawn*¹¹⁰.

Dette med kongelige spirituelle eksentrikere er altså som vi finner hos Elisabeth I. ikke noe nytt. Mannlige medlemmer av europeiske kongehus har også gjennom tiden, fra 1700-tallet, vært knyttet til frimurerlosjer av ymse slag¹¹¹.

En annen kongelig kuriositet er hvordan de engelske og franske middelalderkonger hadde et rykte på seg for å ha overnaturlige evner og kunne helbrede. Stephen Brogan har publisert artikkelen «James I: The Royal Touch» i *History Today Volume 61* (2011) hvor han beskriver hvordan den skotske kongen James I (1394 – 1437), etter at han hadde inntatt den engelske tronen, prøvde å få fokus bort fra denne kongelige mirakelmakt og tilkjenne Gud monopol på mirakuløse helbredelser. Praksisen med *the kings touch* eller *the royal touch* begynte med den engelske kongen Kong Edward Bekjenneren (1003/4 – 1066), og den franske kongen Kong Philip I (1052-1108). Flere engelske og franske tronfølgere ble antatt å ha arvet dette *royal touch*, som var både helbredende og et tegn på at deres rett til tronen var gitt av Gud.

Kong Henry IV (1553 – 1610) av Frankrike berørte opptil 1500 syke på én dag, og Louis XV (1710 – 1774) av Frankrike berørte til sammen mer enn 2000 tuberkolosepasienter (sciencemuseum.org.uk). Den engelske kongen Charles II (1630 – 1685) helbredet opptil 4000 folk i året, og utnevnte etter hvert offisielle berørere som på hans vegne hadde med seg et offisielt brev fra kongen som skulle symbolisere *the royal touch* (drpulos.com). Den mest effektive av disse berørerne skal ha vært Valentine som, av hygieniske årsaker, ikke ville ta på pasientene, men heller berørte dem med en fjær.

Den siste engelske monarken som utførte *the royal touch* var dronning Anne (1665 – 1714) som døde på starten av 1700-tallet, mens i Frankrike var Charles X (1757 – 1836) den siste til å utføre dette så sent som i 1825.

¹¹⁰ Det enokianske språket ble også inkludert i Anton LaVeys *The Satanic Satanic Bible* (1969), hvor han refortolker engler («angels») til å være vinkler/perspektiver («angles»): vinduer inn til en ny dimensjon – som han på teatralisk vis kaller «The Gates of Hell» (LaVey 1969: 155). LaVey presenterte også en ny oversettelse han mener skal være «satanisk korrekt» som bygger på den tidligere oversettelsen av de enokianske nøklene gjort av *The Hermetic Order of the Golden Dawn*.

¹¹¹ Frimureriet kan vi kanskje kalle den tids nyreligiøsitet. Med ritualer som bygger på myter om Salomos templer (forskning.no 2006) stiller frimurerordenene seg i en tradisjon med jødisk-kristne elementer.

Av praktiske grunner har jeg ikke hatt mulighet til å undersøke om dette er en kunnskap som påvirker Märtha. Det nevnes ikke i hennes bøker, og jeg fikk heller ingen uttalelse om dette. Det at Märtha driver med healing er imidlertid godt kjent og er en del av kursaktiviteten ved Astarte Inspiration. I 2001 ble boken *Underveis; et portrett av prinsesse Märtha Louise* (2001)¹¹² gitt ut i forbindelse med Märthas 30-års dag. I et kapittel kalt *Hands on* snakker kronprinsesse Mette-Marit om hvordan Märtha har «varme hender»¹¹³ og forteller at Märtha har helbredet henne gjennom flere behandlinger for nyrebekkenbetennelse, en sak som ble hyppig gjenfortalt i media i 2007 etter oppstarten av Astarte Education.

¹¹² Hansen, Erik Fosnes *Underveis; et portrett av prinsesse Märtha Louise* Cappelen 2001.

¹¹³ «Varme hender» er et kjent begrep innenfor det alternative for evnen til å helbrede gjennom håndspåleggelse.

6 Differensiering og nyreligiøsitet som samtidsreligion

Sekularisering

Norge er intet unntak fra resten av den vestlige verden når det kommer til sekularisering. I takt med at religionenes offisielle roller blir stadig mindre har Den norske kirke fått stadig færre områder å råde over. Kristendommen har ikke bare mistet politiske makt og har fått en mindre offentlig rolle, men kristendommens svar og løsninger har mistet plausibilitet:

Christians may pray for relief from a migraine, but few will not first avail themselves of the appropriate medication. Similarly, we can no longer accept that psychiatric disorders such as epilepsy and schizophrenia are the result of demonic possession (Partridge 2004: 42).

Den tradisjonelle religionssosiologiske forklaringen på dette, er økt rasjonalitet - en mer fornuftig befolkning på grunn av tilgang til kunnskap gjennom skole og media er en mulig forklaring på at kirkens rolle som verdensforklaring er svekket, med unntak av i forbindelse med lidelse og død, som fortsatt kan regnes som religionenes domener (Berger 1967). I likhet med Berger hevder også Christopher Partridge i sin artikkel *Alternative Spiritualities, New Religions, and the Reenchantment of the West* (2004) at religiøse endringer må ses i sammenheng med samfunnets endringer. Satt på spissen kan man si at sekulariseringsprosessen har ført til at religion blir noe sekundært, et supplement til den virkelighetsforståelsen som vitenskapen har gitt oss, og som dominerer det vestlige verdensbildet.

I Norge er denne utviklingen tydelig eksemplifisert med det nye religionsfaget i skolen som erstattet kristendomsfaget i 1997. Selvom om dette faget har vært omgitt av mye uenighet, som illustreres av stadige skifter av navn: først ble kalt KRL (Kristendom, Livssyn og Etikk), deretter RLE (Religion, Livssyn og Etikk), heter nå KRLE (Kristendom, Religion, Livssyn og Etikk). I september 2013 la den nye regjeringen Solberg (Høyre og Fremskrittspartiet) frem en forpliktende samarbeidsavtale med Venstre og Kristelig Folkeparti hvor punkt 4L i avtalen gir kristendomsundervisningen større plass (55%)¹¹⁴. Hvordan dette

¹¹⁴ Dette har blitt møtt med protester og underskriftskampanjer, og anses som problematisk på grunn av dommene mot Norge i menneskerettighetsdomstolene i Strasbourg og i FN's menneskerettighetskomité som førte til at det gamle kristendomsfaget ble avviklet. Det er interessant at KrF har fått gjennomslag både for dette og for

utvikler seg i praksis er det for tidlig å si noe om, men utviklingen har uansett gjort slutt på kirkelig dominans i norsk skole, som reflekterer den sosiale og politiske virkeligheten i dagens multireligiøse Norge. Multikulturelle samfunn, religionspluralisme og vitenskapens innflytelse har ført til at religion har blitt individualistisk, privat og selvfokusert, påpeker Partridge (2004: 42). I dag er ikke troen på et paradisisk etterliv lenger noen stor drivkraft og folk flest er mer opptatt av en *this-worldiness*, dennesidighet; å ha det bra her og nå (Hanegraaff 1998: 114).

Men hvor passer all nyreligiøsiteten inn i et sekularisert samfunn som dagens Norge? De som kaller seg "spirituelle"; som velger å fordype seg i retninger og teknikker og trekke lærdom fra hele verden? Max Weber beskrev de religiøse endringene i det moderne samfunn som avfortrylling, *disenchantment* (Weber 1946: 16 Folk ble mindre religiøse mente Weber. Derfor ville religionens rolle i samfunnet marginaliseres. Men i den vestlige del av verden, ser det ut til at Weber tok feil når det gjelder individets personlige religiøsitet. Nyreligiøsitetens suksess i dagens Norge representert ved Märtha og englene, viser at det fortsatt er religiøse lengsler selv om Kirken har mistet makt og troverdighet¹¹⁵.

I boken *A Rumour of Angels* (1970)¹¹⁶ skriver religionssosiologen Peter L. Berger om det han kaller en gjenoppdagelse av det overnaturlige, eksemplifisert med englenes økende popularitet. Religionen var ikke i ferd med å forsvinne, som Weber mente, hevder Berger. Men religionen inntok andre former. Flere religionsforskere er i dag enige, og kaller det som skjer i dag, med økt fundamentalisme og nyreligiøsitet, en *reenchantment*, en refortrylling av samfunnet (Asprem 2012: 73).

I sin bok *Public Religions in the modern world* (1994) kritiserer José Casanova den tradisjonelle sekulariseringsteorien, og påpeker at begrepet dekker flere ulike teorier om sekularisering. For Casanova er ikke sekularisering at folk blir mindre religiøse, eller at religiøse institusjoner mister sosial innflytelse og politisk makt, eller at religiøsitet blir mer privatisert; dette er tre aspekter av den samme prosessen, hevder han (Casanova 1994:11). I følge ham skyldes sekulariseringsprosessen moderniseringen av samfunnet hvor

en mer restriktiv abort-politikk selv utenfor regjering og med kun 6% av stemmene etter valget (hoyre.no 30.09.2013).

¹¹⁵ Eva Hambergs «Unchurched spirituality» (Hamberg 2011) er også et relevant begrep.

¹¹⁶ Boken handler ikke eksplisitt om engler, men bruker engler som et litterært symbol på gjenoppdagelsen av det overnaturlige.

differensiering og spesialisering fører til at religion blir én av flere samfunnssektorer. Det betyr at den institusjonaliserte religionen må tilpasse seg, og det er ofte vanskeligst for den dominerende religionen som Den norske kirken, som mister prestisje og innflytelse, noe andre institusjonaliserte religioner ikke gjør i samme grad. Når institusjonell religion blir svekket vil religionen nødvendigvis forandre seg fordi den trenger andre måter å være tilstede på. Det er dette perspektivet på sekularisering jeg selv inntar: når jeg sier at samfunnet blir mer sekularisert innebærer det en endring av religionens rolle i samfunnet, men dette sier ikke noe om individets personlige religiøsitet.

I stedet for å gå inn i sekulariseringsteoriens enten-eller diskurs, mener jeg at religion fortsatt er viktig, også i vår del av verden, og at det heller er snakk om en transformasjon av religionen snarere enn at religionen forsvinner. En slik definisjon av sekularisering finner vi også hos Hanegraaff i hans artikkel *New Age Spiritualities as Secular Religion: a Historian's Perspective* (1999) hvor han definerer sekularisering som:

[...] the whole of historical developments in western society, as a result of which the Christian religion has lost its central position as the foundational collective symbolism of western culture, and has been reduced to merely one among several religious institutions within a culture which is no longer grounded in a religious system of symbols (Hanegraaff 1999: 151).

Sekularisering for Hanegraaff innebærer ikke at religion generelt må vike for vitenskap, kunnskap og fornuft slik Weber hevdet, men er en del av en større samfunnsmessig strømning (modernisering og differensiering) som har ført til at den institusjonelle religionen ikke lenger er grunnlaget for samfunnet. Dette er en type definisjon som ikke forsøker å sette seg til doms over individers private religiøsitet. Det finnes ikke noe empirisk belegg som underbygger påstanden om at folk er mindre religiøse nå enn før, men at religion har tatt nye former, kan det ikke være tvil om.

Det kultiske miljø, en selvbevisst og alternativ spirituell subkultur

Nyreligiøsiteten er en individualistisk religiøsitet tilpasset vårt samfunns personfokus, og er ikke et offentlig anliggende på samme måte som tradisjonell religion. Det er snarere snakk om en form for religiøs subkultur som gjør seg gjeldende i ulike samfunnslag og gjennom ulike kulturelle medier. Gordon Lynch postulerer at nettopp dette med subkultur er det som gir religionen en mulighet til å overleve i det moderne samfunnet: «[...] the ability of religious groups to survive and thrive in late modernity is related to their ability to generate sub-

cultural worlds of media and popular culture through which adherents feel part of a wider collective [...]» (Lynch 2010: 552). Gjennom å være del av «a wider collective», et større fellesskap, kan religiøse grupper overleve i et stadig mer differensiert samfunn, hevder Lynch. Ved å være bevisst sin rolle som dissident fra normen etableres det et fellesskap med ulike livssyn hvor også de ulike retningene kan hjelpe hverandre i form av å arrangere foredrag, diskusjonsforumer, samarbeid, alternativmesser osv.

Hanegraaff påpeker at individualiteten er et viktig poeng ved nyreligiøsiteten, og ser dette i sammenheng med nyreligiøsitetens svake organisasjoner: når individet er det viktigste, da er det vanskelig å utvikle et religiøst kollektivitet, hevder Hanegraaff (1999: 154). Men Lynch sitt poeng er at innenfor individualistiske miljøer finnes det fellestrekk som gjør at nyreligiøsiteten fungerer som en uforpliktende kollektiv identitet¹¹⁷. Den svenske religionshistorikeren Olav Hammer hevder at et fellestrekk innenfor den kollektive nyreligiøse identiteten er det motkulturelle, og eksemplifiserer dette med å si at: «Those wishing to defend the value of astrology often do so in defiance of the socially accepted worldview» (Hammer 2004: 28). Det å omfavne noe alternativt og støtte dette er ofte en informert handling, et bevisst valg som setter deg i opposisjon til *mainstream* vitenskap eller religiøsitet. Vi kan si at det kan finnes et fellesskap i det individuelle, i det alternative, i å være sin egen guru, i å ha ulike og personlige erfaringer, og ikke minst i å akseptere at andres erfaringer er virkelige for dem selv.

Det å være i opposisjon, å definere seg i motsetning til noe, fører til en form for sympati med andre, og en subkultur med løse former dannes. For at dette løse fellesskapet skal kunne kalles en subkultur, forutsetter det en felles plattform, enten det er i opposisjon til etablert religion, eller i gjensidig anerkjennelse av åndelig individualisme eller annet, så skjer det noe: miljøet blir «selvbevisst» (Hanegraaff 1998: 97)¹¹⁸. Selvbevissthet innebærer man

¹¹⁷ Noe som er til stede i flere individualistiske subkulturer, se for eksempel på Boyd Rice sin kritikk av Church of Satan (Rice, Boyd: *No Heartworm* Press 2009), 70-tallets punk-bevegelse eller 90-tallets Black Metal-bevegelse, som til å være fanebærere for individualisme alle er temmelig uniformerte og homogene bevegelser.

¹¹⁸ Han trekker også frem kulturkritikk som et fellestrekk ved de ulike retningene innen nyreligiøsiteten: «[...] the suggestion of common goals and aspirations can be explained by the fact that *all* New Age trends, without exception, are intended as alternatives to currently dominant religious and cultural trends» (Hanegraaff 1998: 515).

blir klar over sin egen posisjon i forhold til seg selv og sine omgivelser, og da dannes de subkulturene vi kjenner som nyreligiøsitet og alternativbevegelsen¹¹⁹.

For religionens del ble teorier om subkultur videreutviklet av den engelske religionssosiologen Colin Campbell som i 1972 skrev en artikkel om det kultiske miljø, *the cultic milieu*, slik den er presentert av Colin Campbell (2002, opprinnelig 1972), belyser både hvordan en slik nyreligiøs subkultur kan fungere, og understreker at det er en løs gruppe med et ufattelig stort antall deltakere som kanskje selv ikke regner seg som del av det aktive nyreligiøse miljøet. Det kultiske miljø er i denne sammenhengen en generell betegnelse på alle de menneskene som aktivt bekjenner seg til nyreligiøs lære, eller på en eller annen måte deltar i nyreligiøsitet på lavt nivå ved å lese om yoga eller Märthas engler i ukeblader. Det kultiske miljøet består av alle dem som bekjenner seg til noe alternativt i større eller mindre grad, uten at dette kommer til uttrykk i en organisert sammenheng. For eksempel kan du tro på engler uten å lese Märtha, eller du kan tro på Snåsamannens evner uten å besøke ham selv. I større eller mindre grad vil alle disse utgjøre en del av det kultiske miljøet.

Det er nettopp denne åpenheten som kjennetegner en kult og skiller den fra en sekt: kulten er ikke hierarkisk, den stiller få krav til sine tilhengere og den er ikke eksklusiv (McGuire 2008: 150-153). Det betyr at du kan stå med et bein i hver leir: en person som tror på reinkarnasjon eller snakker med de døde kan allikevel være medlem av Den norske kirke, nettopp fordi det kultiske miljøet ikke er eksklusivt. Märtha selv er et godt eksempel på dette når hun går i kirken sammen med resten av kongefamilien på formiddagen, for så å drive sin nyreligiøse virksomhet om ettermiddagen¹²⁰. En kult vil ofte eksistere en viss tid, mens det kultiske miljø vil være et vedvarende aspekt ved det moderne samfunnet (Campbell 2002: 14).

Campbell hevder at når kirkens maktposisjon svekkes, åpner det for at andre religiøse, ikke-kristne ideer blir spredd videre i samfunnet (Campbell 2002: 12). Her er Märtha et godt eksempel. Hun tiltrekker seg oppmerksomhet ved hjelp av sin rolle som prinsesse og bidrar til

¹¹⁹ Alternativbevegelsen som begrep omfatter gjerne alternativ medisin. Innenfor alternativ medisin er det et bredt utvalg av helbredende dietter, metoder, healing, akupunktur, lysterapi, tankefeltterapi og så videre – metoder som kanskje ikke har så mye annet til felles enn det at de utfordrer etablert skolemedisin. Det er flytende grenser mellom nyreligiøsitet og alternativ medisin (Stensvold 2005: 459, Hunt 2003: 170).

¹²⁰ Et eksempel på en motsetning vil være Scientologi-kirken som er en hierarkisk sekt (dette er kanskje en omstridt påstand. I USA regnes scientologi som religion, i Frankrike som en sekt, og i Tyskland regnes det som grunnlovsstridig), frimurerlosgene og lignende som heller ikke er eksklusive – men som krever mer av sine medlemmer og er hierarkisk organisert.

å spre nyreligiøsitet. Hun bruker englene som gir typisk kristne assosiasjoner og refortolker dem innenfor sin egen lære i en kulturell kontekst hvor kirkens religiøse autoritet allerede er svekket.

I følge Campbell består nyreligiøsitet av alt fra uortodoks vitenskap, fremmede og kjetteriske religiøse ideer, til okkultisme, magi, spiritualisme, mystisisme, romvesener, tapte sivilisasjoner, healing og alternativ medisin (Campbell 2002: 14). Selv om det er stor variasjon, er selvforståelsen som et alternativ til den dominerende religionen (f.eks. Den norske kirke) felles og bidrar også til å skape den identiteten Campbell kaller det kultiske miljø.

Det kultiske miljøet som entitet, eller som organisme om man vil, holdes i live gjennom tidsskrifter, bøker, foredrag, demonstrasjoner, møter, aviser, Internett og så videre. Det disse ulike aktørene har til felles er at de avviker fra den sosiokulturelle normen. De kjennetegnes også av at de sjelden er åpent kritiske til hverandre, men utviser toleranse for hverandre og andre alternative trossystemer¹²¹. Miljøet utgjør ikke noen samlet front, men deler en motkulturell forestilling projisert mot dominant, *mainstream*, kultur.

Forholdet mellom folkelig religion og institusjonell religion

Aktørene i det religiøse markedet, eksemplifisert av Märtha fungerer som en produsent av tro, riter og erfaringer som står utenfor *mainstream* religion. Mange nyreligiøse aktører, deriblant prinsesse Märtha Louise, er medlemmer av Den norske kirke og benytter dens tilbud i større eller mindre grad, ofte ved overgangsritualer som dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse. Vi kan derfor se en interaksjon mellom to ulike religionsformer i den skikkelsen Märtha utgjør.

I dagens Norge er Den norske kirke fortsatt størst, med over 70% av befolkningen som medlem. Samtidig finnes det religiøse markedet, med et mangfold av ideer og strømninger å forsyne seg av. På denne måten oppstår det en blanding av to former for religion og to typer

¹²¹ Her i Norge er dette tydelig i de årlige Alternativmessene. Meg bekjent er satanisme og scientologi ikke ønsket på alternativmessene, men ellers er det fritt frem for de fleste aktører. Eirik Solum uttalte også til VG i november 2013 at de i 2012 hadde avvist noen som drev med konspirasjonsteorier, ellers er takhøyden stor (Vg.no 23.11.2013).

religiøsitet; mellom tradisjonell institusjonalisert religion og folkelig religiøsitet. Det er ikke nødvendigvis et kategorisk motsetningsforhold, men to ulike former for religiøs utfoldelse. Nyreligiøsiteten har lånt mye fra tradisjonell religionsutøvelse, for eksempel engler, og Den norske kirkes nye liturgi for rensing av hus viser at kirken påvirkes av nyreligiøsiteten (Morsund 2010). Mitt poeng er at mange nordmenn i større eller mindre grad forholder seg til begge religionsformer, både Den norske kirke og nyreligiøsiteten, som Märtha Louise.

For å belyse hvordan nyreligiøsiteten får innpass i samfunnet vil jeg parafrasere fra Anne Eriksen og Anne Stensvold sin bok *Maria-kult og helgendyrkelse i moderne katolisisme* (2002).

Religiøse nyskapninger må, for å bli akseptert og ha mulighet til å la folk relatere til dem, passe inn med etablerte ideer om religion. Samtidig understreker Eriksen og Stensvold at personen som fremmer de nye ideene, best forklares ut fra Max Weber sitt begrep om profet. I følge Webers teori er et av kriteriene for en profet at personen ikke er fullt integrert i samfunnet, noe vi kan overføre til prinsesse Märtha Louise på grunn av hennes rolle som kongelig. Hun blir en ideell nyreligiøs profet fordi hun bygger inn tradisjonelle referanser til konge og kirke på en ny og særegen måte og kombinerer det med en lett gjenkjennelig, men egen form for engletro.

Et viktig poeng hos Eriksen og Stensvold er at det nye budskapet, i deres sammenheng Mariavisjoner, og i min sammenheng Märthas nyreligiøse lære, må inneholde gjenkjennelige elementer fra en allerede eksisterende tradisjon. Det må være noe kjent, noe man allerede har religiøse assosiasjoner til og kan knytte an til en form for forventninger, fordommer og ideer. Dette kan vi tydelig se hos Märtha som benytter seg av engler, nærmest som en form for religiøs arketypp. Engler er et tradisjonelt symbol i religionshistorien som har som oppgave å formidle en kontakt mellom det guddommelige og mennesket.

Tradisjonelle religiøse fenomener i ny drakt finner vi definitivt i Märthas engler som de fleste kjenner fra kristendommen. I tillegg inkorporerer Märthas lære velkjente elementer fra østlig religion og alternativ religiøsitet som energi, chakra, aura, meditasjoner og lignende som mange nordmenn i dag har en viss kjennskap til, om enn noe overfladisk fra før.

Om vi nå tar utgangspunkt i at nyreligiøsiteten er en transformert religionsform, en religion som er uavhengig av institusjoner og uten særlig autoritet i samfunnet, en religion som omfatter et vidt spenn av forskjellige former for lære, og som tilsynelatende også vokser

og gror i et moderne samfunn som Norge, da kommer det uunngåelige spørsmålet: hva kjennetegner Märthas nyreligiøsitet?

Olav Hammer og Mikael Rothstein skisserer i *The Cambridge Companion to New Religious Movements* (2012) et bilde av religion som noe som ligner en levende organisme. De hevder at religioner utvikler seg til distinkte fenomener når nye tanker introduseres i et samfunn, for eksempel av en karismatisk leder. Nyreligiøse bevegelser står imidlertid i en særskilt posisjon hevder de, fordi den kan inkorporere både materiale fra eldre religioner men også fra samtidskulturen (Hammer og Rothstein 2012: 8). De nyreligiøse står også fritt til å velge fra vitenskapelige verdensbilder, fra populærvitenskap, kvantefysikk, populærpsykologi, helsekost, sen-antikken religioner, nasjonale tradisjoner og så videre. Ulike nyreligiøse aktører kan kombinere dette slik at religionen får et særpreg, og allikevel opplever potensielle tilhengere dette som noe gjenkjennelig. Märtha er et eksempel på dette når hun henter fra østlige religioner samtidig som hun benytter seg av religionshistoriske engler og forsøker å legitimere deler av sin lære gjennom vitenskap.

Individualisme og autoritet

Et typisk trekk ved nyreligiøsiteten er, som jeg har vært inne på før, individualismen. Individet står i sentrum, og det er de personlige erfaringene som er viktigst, ikke dogmatikk eller læreregler som i institusjonalisert religion. Steve Bruce poengterer også dette i artikkelen *The New Age and Secularization* (2009) nærmest med de samme ordene som Märtha selv bruker i sine bøker: «[...] in the New Age there is no authority higher than the individual self. [...] If something works for you, then that is the truth» (Bruce 2009: 227). Dette er, som jeg har vist til tidligere i oppgaven, et viktig punkt i Märthas særdeles demokratiske og inkluderende religiøse lære.

Nyreligiøsiteten som et moderne produkt er intet unntak når det gjelder betydningene av personlige erfaringer. Lisbeth Mikaelsson omtaler dette fokuset på jeg-et som «et aspekt ved modernitetens refleksivitet» (Mikaelsson 1999: 77). Fordi vi lever i en postmoderne kultur, en individualistisk og til dels egosentrisk tidsalder, manifesterer dette seg også i religionen, påpeker hun. Dette kan illustreres av Märthas ambisjonen å forenes med «kjærligheten», som hos henne fungerer som et synonym for «altet» eller «Gud». Märthas kjærlighet er en altopplukende energi som man trenger å åpne seg opp for. Dette kan

sammenlignes med *unio mystica* i kristen mystikk, en idé om at det er mulig å oppnå en enhet med det gudommelige, en ambisjon om å forenes med guddommen.

I følge Stensvold kan nyreligiøsitetens fokus på helse og egen lykke her og nå ses i sammenheng med en «helliggjørelse av jeget» (Stensvold 2005: 466). En slik selvsakralisering er typisk for det moderne samfunn hvor fokuset ofte ligger på lykke og personlig utvikling, hevder hun. Den er den personlige erfaringen, og dermed også den religiøse erfaringen, som er den øverste autoriteten i Märthas lære. En religiøs erfaring kan være så mangt. Hos Märtha er det manifestasjoner av engler, erfaring med meditasjon, og tegn fra englene i alt fra klistremerker til skyformasjoner. En religiøs erfaring kan også ha mer tradisjonelle former som bønn, mirakler og møter med andre metafysiske entiteter. Hanegraaff understøtter dette når han skriver at jeg-et kan oppfattes som det symbolske senter i nyreligiøsitet (Hanegraaff 1999: 154). Dette individsfokuset bidrar følgelig til nyreligiøsitetens eklektiske natur og dens mange ulike former.

Med selvet som øverste autoritet er det dine egne religiøse erfaringer som blir ledende og toneangivende. I følge Hanegraaff er personlige religiøse erfaringer «self-validation», selv-legitimerende (Hammer 2004: 367). En erfaring fremstår som ekte for personen selv fordi det er hans eller hennes egen erfaring. Det nye med nyreligiøsitet er kravet om at alle andre skal godta dine erfaringer. Det du har erfart blir en realitet for deg som ingen kan stille spørsmål ved. På den måten blir religiøse erfaringer en sannhet som hjelper det nyreligiøse individ med å konstituere sitt verdensbilde som sant. Dette er et poeng vi ofte finner i bøkene til prinsesse Märtha Louise, for eksempel når hun skriver at det du selv har opplevd er sant for deg, men ikke nødvendigvis for andre.

De nyreligiøse aktørene

Kjønn

Når det er snakk om å definere de nyreligiøse er det ofte et stereotyp bilde vi forestiller oss. I *Kulturens refortrylling* (1998) fremstiller Gilhus og Mikaelsson et nærmest karkiert bilde av en nyreligiøs person basert på statistiske data: en middelaldrende kvinne, medlem av statskirken men uten sterke meninger om kirken, benytter seg av kirken for overgangsritualer men intet mer, god jobb og lønn, leser horoskoper, benytter seg av alternative tjenester som

akupunktur og fotsoneterapi, går på alternativmessen, besøker gamle kirker når hun er utenlands og hører på Bjørn Eidsvåg (Gilhus og Mikaelsson 1998: 14). At det er flest kvinner som er nyreligiøse støttes av Stephen J. Hunt (2003: 99) som forklarer dette historisk ut ifra at menn har hatt den dominerende rollen innen etablert kristendom og i kirken. Det har også vært gjort forsøk på å forklare den store kvinneandelen som et resultat av de feministiske aspektene ved nyreligiøsitet med fokus på gudinnekulter og fruktbarhetskulter (Palmer 2004).

Eirik Solum, grunnleggeren av Alternativt Nettverk og pressekontakt for Alternativmessen i Lillestrøm 2013 forteller i et intervju om klientellet på messen, at det er en overvekt av middelaldrende kvinner, men legger til at: «De siste årene har det blitt mer «mainstream» og vi har et tverrsnitt av befolkningen. Men anslagsvis 70 prosent av dem er kvinner, og det er nok en overvekt av folk over 40 år» (VG.no 23.11.2013). Statistikken fra NAFKAM med tall fra 2012 viser også at det er fler kvinner enn menn som benytter seg av alternativ behandling (Aftenposten.no 24.02.2014).

Religionshistoriker Anne Kalvig kritiserer disse stereotypene i sin doktoravhandling. Hun har blant annet forsket på hvordan kjønn ble tematisert i det nyreligiøse månedsmagasinet *Visjon* i 2008¹²². I den grad kjønn ble tematisert var det «med fokus på menn og menns kjønnsidentitet og refleksjoner rundt emnet, i intervju med menn, skrivne av menn», påpeker Kalvig (2011 149-152)¹²³. Kalvigs analyse indikerer også at «den feminine kraft», «gudinneessens» og «villkvinner» kjennetegner nyreligiøsiteten i mindre grad enn forventet. Oppfattelsen om at nyreligiøsiteten er kvinners domene, må altså nyanseres.

Søkere og forbrukere

Når vi ser på nyreligiøsiteten i dagens Norge, er den i likhet med tradisjonell religion marginalisert i offentligheten, men et levende fenomen både i den private sfære og i kulturen. Nyreligiøsiteten er til stede i kulturen som et kultisk miljø, bevisst sin posisjon og med individer som selv mener de vet hva som er best i livet. Nettopp på grunn av denne åpne og pragmatiske tilnærmingen er lojalitet til religiøse institusjoner ikke viktig. Campbell beskriver

¹²² Tidligere kalt *Nettverk nytt*. *Informasjonsavis for Alternativt Nettverk*, så *Alternativt Nettverk*. *Nettverk-Nytt*, før det byttet navn til *Alternativt nettverk*. *Magasin for helhetlig livsstil* (Stensvold 2005: 463) og til slutt ble hetende *Visjon*.

¹²³ Det er ikke utenkelig at hennes forskning er motivert av hennes politiske ståsted og dermed også reflekterer dette: Anne Kalvig er kjent kvinneaktivist og medlem av den feministiske grupperingen Kvinnegruppa Ottar.

det kultiske miljøet som et «society of seekers» (Campbell 2002: 18), som det mest typiske trekk ved det kultiske miljø: det er ingen institusjonalisert kirke som samlingspunkt, men analytisk sett utgjør de nyreligiøse et fellesskap av likesinnede som er bevisst sin posisjon som avvikere i forhold til normen, som søker utenfor det som er *mainstream* religion.

Om vi ser selvbevisstheten til de alternative aktørene som et bærende element i det kultiske miljø, kan vi se på det å være søkende som et fellestrekk hos deltakerne i det kultiske miljø. I stedet for å forsøke å gi et bilde av den typiske nyreligiøse slik Gilhus og Mikaelsson gjør (1998), vil jeg heller argumentere for at det som kjennetegner nyreligiøsiteten, fra englekommunikasjon til UFO-kulter, er søken etter en sannhet – eller *noe* – utenfor det man ellers forholder seg til, som defineres, eller forstås, relativistisk som noe som er subjektivt sant for individet selv.

Et typisk trekk ved de religiøse søkende er at de ikke nødvendigvis slutter å søke (Campbell 2002: 18). Selv om de lar seg begeistre av et trossystem med en gitt sannhet eller lære, blir det sjelden et mål i seg selv. Det blir en del av deres referanseramme, men ikke noe som låser dem i tid og sted. For noen blir det å være søkende (seeker) kanskje et mål i seg selv, mener Campbell (2002:18). Organisatorisk er dette naturligvis en utfordring fordi det blir vanskelig å utforme et stabilt hierarki, og en systematisk utvikling av nye innsikter (Campbell 2002:18-19). Noen deler av nyreligiøsiteten er strengt organisert og har et gradssystem hvor medlemmene må initieres for å avansere og få ny innsikt. Stensvold kaller dette for "lukket nyreligiøsitet" (Stensvold 2005: 459), som for eksempel Frimurerlosjen, Ordo Templi Orientis (O.T.O) eller Scientologikirken og wicca-kulter. I motsetning til den åpne, klient-orienterte nyreligiøsiteten som kjennetegnes av svake organsiasjoner. Det kan også tenkes at ideen om hemmelig kunnskap stimuleres medlemmenes nysgjerrighet og det kan hindre at de migrerer til andre retninger. Men fordi få nyreligiøse retninger er institusjonalisert på denne måten og hovedparten er basert på et klient-forhold (Hunt 2003: 142) er det vanskelig å fastsette noen medlemsstatistikk i nyreligiøsitet. I tillegg til at "den søkende" (*seeker*) er bærebjelken i det nyreligiøse miljøet er også den passive forbrukeren en essensiell del av det (Campbell: 2002: 19). Forbrukeren som ikke nødvendigvis er fast bestemt på å komme til bunns i åndelige sannheter, men kjøper tidsskriftene fra det kultiske miljø,¹²⁴

¹²⁴ Som ofte er mer kommersielle enn ideologiske; for eksempel har *Visjon* utgitt av Alternativt Nettverk både annonser og populistiske vinklinger.

eller benytter seg av alternative terapier og forholder seg til religion som en konument, og prøver seg frem i det religiøse markedet.

Forbrukeren tar del i periferien av det kultiske miljø og tilhører sirkelens ytterpunkt i min versjon av sirkelmodellen til Gilhus og Mikaelsson. Han eller hun tilhører ikke den harde kjerne, personen har gjerne et uavklart forhold til de eksistensielle spørsmål, og finner kanskje en viss underholdningsverdi i å lese horoskoper, tarotkort, konsumere alternativ helsekost eller lese en selvhjelpsbok.

7 Avslutning

Den nyreligiøse læren

Noe av det jeg har forsøkt å vise i min analyse av Märthas lære er at den verken er banebrytende eller original, men en ganske typisk sammensetning av det man ellers finner på det nyreligiøse feltet. Derfor vil jeg påstå at det er på grunn av Märthas rolle i offentligheten og hennes person, at læren har fått den massive oppmerksomheten den har fått. Märthas nyreligiøse lære er typisk for nyreligiøsiteten blant annet fordi hun benytter naturvitenskap for å gi læren legitimitet, og henter inn elementer både fra østlige religioner og vestlig esoterisme. Men det aller meste dreier seg om engler.

Märthas englelære spiller på kunnskapen om kristendommens engler, men i ny innpakning. Märthas engler er ikke bare budbringere fra Gud, slik Bibelens engler er. De er også et slags bindeledd mellom selvet og den universale kjærlighetskraften (Altet, Gud, energi) som du selv kan aktivere gjennom ulike øvelser. Ved å bruke denne typen kjente symboler får læren lettere aksept. Selv om visse kristne teologer kritiserer Märthas engler for at de ikke er ekte; at hun gjør feil bruk av englene, er Märthas engler lett gjenkjennelige som engler. Til tross for teologisk kritikk må engler regnes som et kulturelt felleseie som de aller fleste nordmenn har en eller annen forståelse av, eller assosiasjon til.

Et viktig begrep i nyreligiøsiteten er energi. Det gir assosiasjoner til naturvitenskap og fysikk, men energi er nærmest som et nyreligiøst moteord å regne. Energi som begrep er både vesentlig for Märthas lære og et begrep som i stor grad allerede er etablert innenfor nyreligiøsiteten. Ved å benytte seg av symboler som folk allerede har kjennskap til slik Märtha gjør, som for eksempel at englene fungerer som et bindeledd mellom det fysiske og det åndelige, eller den altomfattende energien, er det lettere å få oppslutning om ideene sine.

Mediediskursen

Min analyse av medieresepsjonen har hovedsakelig tatt for seg perioden 2007 – 2012, med størst fokus på tiden da de to bøkene ble utgitt, opprettelsen av engleskolen og Märthas uttalelse om at hun kan kommunisere med de døde. Dette er fire høydepunkter i presse materialet om Märtha og hennes nyreligiøse virksomhet. I løpet av disse årene er det et mangfold av ulike personer som har engasjert seg og uttrykt sin mening i media, og med fare

for å være ufrivillig humoristisk: det har vært en personfokusert heksejakt. Nyreligiøsitet ble, slik jeg ser det, først og fremst behandlet som et avvik fra den “riktige” religionen i Norge: den lutherske kristendommen representert ved Den norske kirke.

Folk fra ulike samfunnslag har engasjert seg i den offentlige debatten om nyreligiøsitet og mediafokusert på Märtha og englene har vært temmelig kritisk og personfokusert. Personer uten faglig kompetanse har blitt brukt av media, eller fått bruke media, til å være med på å generere et til tider hatsk debattklima med bruk av hersketeknikker, beskyldninger om okkultisme, osv og kan ikke sies å ha bidratt særlig konstruktivt til den offentlige diskursen om nyreligiøsitet. Til tross for det ser det ut til at både interessenivå og nysgjerrighet for nyreligiøsitet ligger høyt i befolkningen. Skulle man ta pressedekningen av Märtha som empirisk belegg for nyreligiøsitetens betydning i dagens Norge, ville det derimot ikke se ut til at nyreligiøsiteten har noen spesielt god oppslutning blant nordmenn flest. Nyreligiøsiteten er heller tett knyttet sammen med populærkulturen.

Allikevel mener jeg at gjennom å analysere materialet mitt kan jeg se en tendens til at nyreligiøsiteten blir tatt mer på alvor som et selvstendig fenomen mot slutten av tidsperioden jeg har undersøkt. Dette er best illustrert ved at mediene i senere tid heller kontakter fagfolk og religionsforskere fremfor kirkens geistlige eller politikere til å intervjues i media. Det jeg kan si sikkert er at nyreligiøsiteten er blitt et fast innslag i norsk presse, og at åndelige lengsler, helse og håp om et lykkelig liv har større plass i norsk populærkultur i dag enn i 2007, mye takket være Märtha Louises kjendisstatus som prinsesse.

Litteraturliste

- Asprem, Egil. 2012. *Arguing with Angels. Enochian Magic & Modern Occulture*, New York: State University of New York Press.
- Berger, Peter Ludwig. 1970. *A Rumour of Angels. Modern Society and the Rediscovery of the Supernatural*, New York: Anchor Books.
- Berger, Peter Ludwig. 1967. *The Sacred Canopy, Elements of a Sociological Theory of Religion*, New York: Doubleday.
- Bottéro, Jean. 2001. *Religion in Ancient Mesopotamia*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Braarvig, Jens Erland et al. (red.). 2001. «Gilgamesh og Atrahasis: to babylonske helter» i bokserien *Verdens hellige skrifter*, De norske bokklubbene.
- Braarvig, Jens Erland et al. (red.). 2008. «Baal: Gudenes konge i Ugarit» i bokserien *Verdens hellige skrifter*, De norske bokklubbene.
- Bringsværd, Tor Åge et al. (red.). 2006. «Sumeriske skrifter» i bokserien *Verdens hellige skrifter*, De norske bokklubbene.
- Brogan, Stephen. 2011. «James I: The Royal Touch», i *History Today, Volume 61 Issue 12*, tilgjengelig som PDF på:
<http://www.historytoday.com/stephen-brogan/james-i-royal-touch> [26.04.2013].
- Bruce, Steve. 2009. «The New Age and Secularization» i Sutcliffe, Steven J. og Bowman, Marion (red.). *Beyond New Age. Exploring Alternative Spirituality* Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Cambell, Colin. 2002. «The Cult, the Cultic Milieu and Secularization» i Kaplan, Jeffrey og Löow, Heléne (red.). *The Cultic Milieu. Oppositional Subcultures in an Age of Globalization*, Maryland: AltaMira Press.
- Casanova, José. 1994. *Public Religions in the Modern World*, Chicago: The University of Chicago Press.

- Cassirer, Ernst. 1965. *The Philosophy of Symbolic Forms Volume Three: The Phenomenology of Knowledge*, New Haven & London: Yale University Press.
- Drane, John og Beskow, Per. 2004. «Kändiskult» i Partridge, Christopher (red.). *Nye Religioner. En oppslagsbok om andlige rörelser, sekter och alternativ andlighet* (originaltittel: *Encyclopedia of New Religions*) 2. Opptrykk, Örebro: Bokförlaget Libris.
- Døving, Cora Alexa og Kraft, Siv Ellen. 2013. *Religion i pressen*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Eliade, Mircea. 2008. *Det hellige og det profane*, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Endsjø, Dag Øistein og Lied, Liv Ingeborg. 2011. *Det folk vil ha. Religion og populærkultur*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, Anne og Stensvold, Anne. 2002. *Maria-kult og helgendyrkelse i moderne katolisisme*, Oslo: Pax Forlag.
- Gilhus, Ingvild Sælid og Mikaelsson, Lisbeth. 1998. *Kulturens refortrylling. Nyreligiøsitet i moderne samfunn*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Gurney, Oliver Robert. 1997. *Some Aspects of Hittite Religion*, Oxford: University of Oxford Press.
- Hamberg, Eva M. 2011. «Unchurched Spirituality» i Clarke, Peter B. (red.): *The Oxford Handbook of The Sociology of Religion*, Oxford: Oxford University Press.
- Hammer, Olav. 2004. *Claiming Knowledge. Strategies of Epistemology from Theosophy to the New Age*, Leiden & Boston: Brill.
- Hammer, Olav og Rothstein, Mikael. 2012. «Introduction to new religious movements» i Hammer, Olav og Rothstein, Mikael (red.). *The Cambridge Companion to New Religious Movements*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hanegraaff, Wouter Jacobus. 1998. *New Age Religion and Western Culture. Esotericism in the Mirror of Secular Thought*, New York: State University of New York Press.

- Hanegraaff, Wouter Jacobus. 1999. «New Age Spiritualities as Secular Religion: a Historian's Perspective» i *Social Compass* 46 Sage Publications, tilgjengelig som PDF på <http://scp.sagepub.com/content/46/2/145> [11.03.2013].
- Herland, Hanne Nabintu. 2012. *Alarm! Tanker om en kultur i krise*, Oslo: Luther Forlag A/S.
- Hunt, Stephen John. 2003. *Alternative Religions. A Sociological Introduction*, Hampshire: Ashgate Publishing.
- Kaldhol, Bjarte (red.). 2009. «Hettitiske skrifter» i bokserien *Verdens hellige skrifter*, De norske bokklubbene.
- Kalvig, Anne. 2011. *Åndeleg helse. Ein kulturanalytisk studie av menneske- og livssyn hos alternative terapeutar*, avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.), Bergen: Universitetet i Bergen.
- Keathley, J. Hampton. *Angelology: The Doctrine of Angels*, publisert på <http://bible.org/article/angelology-doctrine-angel> [22.05.2013].
- Kraft, Siv Ellen. 2011. *Hva er Nyreligiøsitet*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Krag, Marie Elise. 2012. *Nordnorsk folkereliøsitet: Levende og i møte med Den norske kirke*, Masteroppgave i Religionshistorie ved Universitetet i Oslo 2012.
- LaVey, Anton Szandor. 1969. *The Satanic Bible*, New York: Avon Books.
- Lynch, Gordon. 2010. «Religion, media and cultures of everyday life» i Hinnels, John R. (red.). *The Routledge Companion to The Study of Religion. Second editon*, New York: Routledge.
- Mathers, Samuel Lidell MacGregor og Crowley, Aleister (red.). 1995. *The Goetia: The Lesser Key of Solomon the King*, San Francisco: Weiser Books.
- McGuire, Meredith B. 2008. *Religion. The social context. Fifth edition*, Illinois: Waveland Press, Inc.
- Mikaelsson, Lisbeth. 1999. «Selvbiografien som personlig myte» i Alver, Bente Gulveig et al. (red.). *Myte, Magi og Mirakel. I møte med det moderne Valdres*: Pax Forlag.

- Morsund, Karianne. 2010. *Åndelig lengsel: nyreligiøsitet og subjektiv erfaring i Den norske kirke* Masteroppgave i Religionshistorie ved Universitetet i Oslo.
- Ortner, Sherry Beth. 1973. «On key symbols» i *American Anthropologist* vol. 75, tilgjengelig som PDF på <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.1973.75.5.02a00100/pdf> [27.05.2013].
- Palmer, Susan Jean. 2004. «Women in New Religious Movements» i Lewis, J. R. (red.). *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, New York: Oxford University Press.
- Partridge, Christopher. 2004. «Alternative Spiritualities, New Religions, and the Reenchantment of the West» i Lewis, James R. (red.). *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, New York: Oxford University Press.
- Peirce, Charles Sanders. 1985. «Logic as Semiotics: The Theory of Signs» i Buchler, Justus (red.). *Philosophical Writings of Peirce*, tilgjengelig som PDF på <http://theory.theasintexas.org/wp-content/uploads/2013/02/Peirce-C-S-Logic-Semiotic.pdf> [04.01.2014]
- Prinsesse Märtha Louise, Birkeland, Kirsti og Lyhmann, Kristin (red.). 2007. *Eventyr fra jordens hjerte*, Oslo: Bazar.
- Prinsesse Märtha Louise og Nordeng, Elisabeth. 2012. *Englenes hemmeligheter. Deres natur, språk og hvordan du åpner opp for dem*, Oslo: Cappelen Damm.
- Prinsesse Märtha Louise og Samnøy, Elisabeth. 2009. *Møt din skytsengel: en innføring i å møte din unike kraft*, Oslo: Cappelen Damm.
- Rødsmoen, Trond. 2013. «- Hedendommen er tilbake» i Rødsmoen, Trond (red.). *Levende historie utgave 03*, Oslo: Historieforlaget AS.
- Seljestad, Harald Marius. 2011. *Populærkultur, motkultur og psykedelia: en studie av nyreligiøsitetens oppblomstring* Masteroppgave i Religionshistorie ved Universitetet i Oslo.
- Stensvold, Anne. 2005. «Nyreligiøsitet» i Amundsen, Arne Bugge (red.). *Norges religionshistorie*, Oslo: Universitetsforlaget.

- Sutcliffe, Stephen. 2009. «'Wandering Stars': Seekers and Gurus in the Modern World» I
Sutcliffe, Stephen og Bowman, Marion (red.). *Beyond New Age. Exploring Alternative
Spirituality*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Thelle, Notto Reidar. 2010. *Prinsessens engler. Invitasjon til en samtale om alternative
spiritualitet*, Oslo: Pax Forlag A/S.
- Uldal, Geir og Winje, Geir. 2007. *Hekser og healere; religion og spiritualitet i det modern*,
Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Weber, Max. 1946. "Science as a Vocation" i *From Max Weber: Essays in Sociology*
tilgjengelig som PDF på [http://mail.www.anthropos-lab.net/wp/wp
content/uploads/2011/12/Weber-Science-as-a-Vocation.pdf](http://mail.www.anthropos-lab.net/wp/wp-content/uploads/2011/12/Weber-Science-as-a-Vocation.pdf) [19.04.2014].
- Weber, Max. 1993. *The Sociology of Religion*, Boston: Beacon Press.
- Wessinger, Catherine. 2012. «Charismatic leaders in new religions» i Hammer, Olav og
Rothstein, Mikael. (red.). *The Cambridge Companion to New Religious Movements*,
Cambridge: Cambridge University Press.

Nettressurser

Abcnyheter.no *Märtha Louise innrømmer englefjærene trolig er fra fugler*

[http://www.abcnyheter.no/nyheter/2013/03/09/maertha-louise-innroemmer-
englefjaerene-trolig-er-fra-fugler](http://www.abcnyheter.no/nyheter/2013/03/09/maertha-louise-innroemmer-englefjaerene-trolig-er-fra-fugler) 09.03.2013 [27.04.2013]

Aftenbladet.no *Skal ikke ta kontakt med døde*

[http://www.aftenbladet.no/livssyn/Skal-ikke-ta-kontakt-med-dode-
1967094.html#.UYIwf8pxbIU](http://www.aftenbladet.no/livssyn/Skal-ikke-ta-kontakt-med-dode-1967094.html#.UYIwf8pxbIU) 13.09.2010 [02.05.2013]

Aftenbladet.no *Tillater ikke Märtha-kontakt med de døde*

[http://www.aftenbladet.no/livssyn/Tillater-ikke-MC3A4rtha-kontakt-med-doede-
1966443.html#.UYIwCcpbIU](http://www.aftenbladet.no/livssyn/Tillater-ikke-MC3A4rtha-kontakt-med-doede-1966443.html#.UYIwCcpbIU) 12.09.2010 [02.05.2013]

Aftenposten.no –*Bør forbli prinsesse*

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Bor-forbli-prinsesse-5597162.html#.UUS154y9KSN> 27.12.2009 [16.03.2013]

Aftenposten.no *Bør ta en tenkepause*

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Bor-ta-en-tenkepause-6271039.html#.UUS2eoyKSN> 15.09.2010 [16.03.2013]

Aftenposten.no *Engler og hormoner*

<http://www.aftenposten.no/kultur/litteratur/Engler-og-hormoner-6622741.html#.UUSz54y9KSM> 04.09.2009 [16.03.2013]

Aftenposten.no –*Engleskolen er ren svindel*

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1913392.ece> 31.07.2007 [20.03.2013]

Aftenposten.no *Frihet til å tro og mene*

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3816475.ece#.UmfMSBBxbIV>
17.09.2010 [23.10.2013]

Aftenposten.no *Har stor trop å udokumentert hjelp*

<http://www.aftenposten.no/fakta/innsikt/Har-stor-tro-pa-udokumentert-hjelp-7477695.html#.UwygF4WmD02> 24.02.2014 [25.02.2014]

Aftenposten.no *Kroner daler ned i skjul*

<http://www.aftenposten.no/meninger/Kroner-daler-ned-i-skjul-6623008.html#.UUS46ly9KSN> 10.11.2009 [16.03.2013]

Aftenposten.no *Kynisk snylting*

<http://www.aftenposten.no/kongelige/kynisk-snylting-648701.html#UWcAwldxbIV>
02.10.2007 [11.04.2013]

Aftenposten.no *Prinsesse Märtha: -Dekket i fjær fra englene*

<http://www.aftenposten.no/kultur/Prinsesse-Mrtha---Dekket-i-fjar-fra-englene-6763709.html#.Us6q0rRprIU> 16.02.2012 [24.03.2013]

Aftenposten.no – *Problemet er ikke at hun tror på engler, men at hun tror på feil måte*

http://www.aftenposten.no/kultur/--Problemet-er-ikke-at-hun-tror-pa-engler_-men-at-hun-tror-pa-feil-mate-6765178.html#.UUS0P4yKSN 17.02.2012 [16.03.2013]

Aftenposten.no *Prost varslet oppgjør med prinsesseengler*

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Prost-varsler-oppgjor-med-prinsesseengler-5596983.html#.UUS3zly9KSN> 24.12.2009 [16.03.2013]

Alternativ.no *Alternativmesser i Norge – 100.000 besøkende.*

<http://www.alternativ.no/art/?id=75> 2012 [26.09.2012]

Bt.no *Dropp prinsessetittelen, Märtha*

<http://www.bt.no/innenriks/article394382.ece> 13.08.2007 [20.03.2013]

Bt.no – *Mitt navn er utnyttet*

<http://www.bt.no/innenriks/--Mitt-navn-er-utnyttet-1859640.html#.Us6pl7RprIU>

02.10.2007 [25.03.2013]

Canaldigital.no *FEM* <https://kabel.canaldigital.no/Produkter/TV/Kanaler/FEM/> 2012

Dagbladet.no *En robust porsjon åndelig kvakksalveri*

<http://www.dagbladet.no/2009/10/23/kultur/litteratur/mrtha/engeskolen/engler/8700010> 23.10.2009 [20.03.2013]

Dagbladet.no *Snåsamannen har hatt 50 000 innenfor dørstokken.*

http://www.dagbladet.no/2012/06/23/kultur/snåsamannen/gjerstadiuset/joralf_gjerstad/jorunn_gjerstad/22257990/ 23.06.2012 [26.09.2012]

Drpulos.com *The King's Touch and the Placebo Response*

<http://drpulos.com/blog/the-kings-touch-and-the-placebo-response/> Publiseringsdato ikke oppgitt [07.10.2013]

E24.no *Millioninntekt for Märthas engleskole*

<http://e24.no/naeringsliv/millioninntekt-for-marthas-engleskole/3843010> 05.10.2010 [16.03.2013]

E24.no *Skavlan-show verdt flere millioner for prinsessen*

<http://e24.no/media/skavlan-show-verdt-flere-millioner-for-prinsessen/3349384?recommend=true> 31.10.2009 [16.03.2013]

Earthinginstitute.net *The Earthing Institute. Reconnecting People to the Planet*

<http://earthinginstitute.net/earthing-basics/> [03.09.2012]

Forskning.no *Professor i frimureri*

<http://www.forskning.no/artikler/2006/mai/1147079101.38> 16.05.2006 [21.10.2013]

Gjengangeren.no «Märthas engler» inn på bestselgerlistene

<http://www.gjengangeren.no/nyheter/marthas-engler-inn-pa-bestselgerliste-1.708062> 22.01.2008 [11.04.2013]

Hoyre.no *Historisk forpliktende samarbeid*

<http://www.hoyre.no> 30.09.2013 [04.10.2013]

Indigochild.com *What is an indigo child?*

<http://www.indigochildren.com> [03.09.2013]

Jukkil6.vgb.no *Slutt å behandle indigobarna som en AD/HD diagnose*

<http://jukkil6.vgb.no> 16.03.2012 [03.09.2013]

Lovdata.no *Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814*

<http://www.lovdatab.no/all/tl-18140517-000-006.html> [25.10.2013]

Kirken.no: *Fra Kirkemøtet i 1999*

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID:3166>[26.05.2013]

Kirken.no: *KM 7/13 Liturgi for velsignelse av hus og hjem*

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=343467> [22.05.2013]

Kjendis.no [Dagbladet] *Prinsesse Märtha Louise søkte skytsengelen sin i fem minutter foran seks millioner tyske tv-seere*

http://ipad.kjendis.no/2012/12/05/kjendis/mrtha_louise/elisabeth_nordeng/engleskolen/sang/24694925 05.12.2012 [16.03.2013]

Klassekampen.no *De døde*

<http://www.klassekampen.no/57963/article/item/null> 17.09.10 [16.03.2013]

Klassekampen.no – *Oversett kulturkritikk*

<http://www.klassekampen.no/57282/article/item/null/-oversett-kulturkritikk>
10.03.2010 [28.06.2013]

Klassekampen.no *Vil 68-er nytelsen til livs*

<http://www.klassekampen.no/57250/article/item/null> 02.03.2010 [16.03.2013]

Kongehuset.no *Prinsesse Märtha Louise*

<http://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27568&sek=27023> 11.04.2013
[11.04.2013]

Morgenbladet.no *Feil om NRK si dekning av Märthas bok*

http://morgenbladet.no/debatt/2009/feil_om_nrk_si_dekning_av_maerthas_bok#.UUSwtoy9KSM 14.11.2009 [16.03.2013]

Morgenbladet.no *Heksejakten på Märtha*

http://morgenbladet.no/leder/2007/hek_se_jak_ten_pa_maer_tha#.UUSyQly9KSM
05.10.2007 [16.03.2013]

Morgenbladet.no *Märthas penger*

http://morgenbladet.no/kultur/2007/maer_thas_pen_ger#.UUSyOY9KSM 21.12.2007
[16.03.2013]

Morgenbladet.no *Nikkere på dop*

http://morgenbladet.no/samfunn/2009/nikkere_pa_dop#.UUSwuly9KSM 30.10.2009
[16.03.2013]

Nettavisen.no *Så mye tjener Märtha Louise på englene*

<http://www.nettavisen.no/na24/sa-mye-tjener-martha-louise-pa-englene/3675665.html>
10.09.2013 [19.04.2014]

Nob-ordbok.uio.no Bokmålsordboka

[http://www.nob-
ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=spirituell&begge=+&ordbok=begge](http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=spirituell&begge=+&ordbok=begge)
[30.10.2013]

Nrk.no –Bør melde seg ut av statskirken

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.3025948> 24.07.2007 [11.04.2013]

Nrk.no –Prinsessen fjerner folks dødsfrykt

<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostafjells/buskerud/1.7290696> 13.09.2010
[11.04.2013]

Regjeringen.no *Offisiell flaggdag for prinsesse Ingrid Aleksandra*

[http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/ud/Nyheter-
og-pressemeldinger/2004/offisiell_flaggdag_for_prinsesse.html?id=253218](http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/ud/Nyheter-og-pressemeldinger/2004/offisiell_flaggdag_for_prinsesse.html?id=253218)
03.12.2004 [01.10.2013]

Sciencemuseum.org.uk *King's evil and the royal touch*

<http://www.sciencemuseum.org.uk/broughttolife/techniques/kingsevil.aspx>

Publiseringsdato ikke oppgitt [07.10.2013]

Side2.no – *Bare fantasien setter grenser for hva som kan forstås, tros og selges*

<http://www.side2.no/underholdning/article3694087.ece> 12.10.2013 [13.10.2013]

Side2.no – *Jeg har gått i terapi*

<http://www.side2.no/aktuelt/article3672030.ece> 03.09.2013 [03.09.2013]

Side2.no – *Man kan føle krystallenes sekvenser i kroppen*

<http://www.side2.no/mote/article3692970.ece> 10.10.2013 [11.10.2013]

Side2.no – *Märtha kan tape ansikt*

<http://www.side2.no/kjendis/article1364623.ece> Publiseringsdato ikke oppgitt 2007
[11.04.2013]

Skepchick.se *Indigobarn och ADHD*

<http://skepchick.se/2012/01/29/indigobarn-och-adhd/> 29.01.2012 [03.09.2013]

Snl.no: *Store norske leksikon: Clairvoyance*

<http://www.snl.no/clairvoyance> [11.06.2013]

Tb.no *Tolker dyr for 1500 kroner timen*

<http://tb.no/nyheter/tolker-dyr-for-1500-kroner-timen-1.8149016> 07.11.2013
[15.11.2013]

Ukeavisenledelse.no *NAV-støtte til marsvinmeditasjon*

<http://www.ukeavisenledelse.no/nyheter/arbeidsliv/nav-stotte-til-marsvin-meditasjon->
09.02.2009 [19.03.2013]

Vl.no *Märtha har solgt englebøker for 30 millioner*

<http://www.vl.no/samfunn/matha-har-solgt-engleboker-for-30-millioner/> 01.04.2012
[16.03.2013]

Vl.no *Professor kaller religiøs mote «usmakelig»*

<http://www.vl.no/samfunn/professor-kaller-religios-mote-usmakelig/> 02.11.2013
[02.11.2013]

Vg.no *15 prosent tror Märtha snakker med engler*

<http://www.vg.no/nyheter/utskriftsvennlig/?artid=10049736> 05.04.2012 [16.03.2013]

Vg.no *Alternativ-bransjen – hva blir det neste?*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/martha/artikkel.php?artid=10091991> 08.04.2011
[16.03.13]

Vg.no *Ber Märtha søke legehjelp*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/martha/artikkel.php?artid=174880> 13.08.2007
[16.03.2007]

Vg.no *Betalt englevakt*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10085588> 14.05.2011
[16.03.2013]

Vg.no *Bråket rundt engleskolen gjorde Märtha syk*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/martha/artikkel.php?artid=199703> 31.07.2007
[16.03.13]

Vg.no – *Bør gi opp prinsessetittelen*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10018333> 14.09.2010a
[16.03.2013]

Vg.no *Englebråket svekker tilliten til Märtha*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/martha/artikkel.php?artid=195065> 16.08.2007
[16.03.2013]

Vg.no – *Klokt å vurdere Märthas stilling*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10018362> 14.09.2010b
[16.03.2013]

Vg.no *Prinsesse Märtha får smykke-kritikk*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10144630> 02.11.2013
[02.11.2013]

Vg.no *Märtha gir engleboom på alternativmesse*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/martha/artikkel.php?artid=587734> 07.11.2009
[16.03.2013]

Vg.no *Märtha gir ut englebøker!*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/martha/artikkel.php?artid=562164> 17.04.2009
[16.03.2013]

Vg.no *Märthas engler til værs*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/martha/artikkel.php?artid=587865> 09.11.2009
[16.03.2013]

Vg.no *Mindre mystisk med Märtha*

<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10077177> 30.01.2012 [16.03.2013]

Vg.no *Prinsesse Märtha Louise “readet” på Alternativmessen: -Du behøver ikke tro på det*

<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10133231> 23.11.2013 [24.11.2013]

Vg.no *Professor: - La meg DNA-teste engleffærene, Märtha*

<http://www.vg.no/nyheter/utskriftsvennlig/?artid=10069728> 18.02.2012 [16.03.2013]

Vg.no *Snåsamannen: - Umulig å snakke med de døde*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10018332> 14.09.2010c
[16.03.2013]

Vg.no *“Åndenes makt” slo både “Lindmo” og VM-kvalikkampen*

<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10151523> 09.09.2013 [24.11.2013]

Vg.no *“Åndenes makt”-Tom beholder skepsisen på Alternativmessen*

<http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10133229> 24.11.2013 [24.11.2013]

Wikipedia.org [a] *User:OlavN/Body Earthing*

http://en.wikipedia.org/wiki/User:OlavN/Body_earthing [03.09.2013]

Wikipedia.org [b] *Synestesi*

<http://no.wikipedia.org/wiki/Synestesi> [03.09.2013]

Wikipedia.no [c] *Rosenmetoden*

<https://no.wikipedia.org/wiki/Rosenmetoden> [23.08.2013]

Wikipedia.org [d] *The Lesser Key of Solomon*

http://en.wikipedia.org/wiki/The_Lesser_Key_of_Solomon [20.08.2013]